

61077

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Kontrol edilerek
Kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Tahsin Samur
Anabilim Dalı Başkanı
ve Danışman

Tahsin Samur

**ORTA ASYA
ÇAĞDAŞ TÜRK KİTAP
SÜSLEMELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Tahsin SAMUR

HAZIRLAYAN
Baybars GÜLENSOY

KONYA - 1996

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I. BÖLÜM

GİRİŞ..... 1

A. Tarihi Bilgiler..... 1

a. Hunlar..... 1

b. Göktürkler..... 2

c. Uygurlar..... 2

d. Karahanlılar..... 4

e. Selçuklular..... 5

f. Osmanlılar..... 7

Tanım, Seçim ve Sınıflandırma..... 7

B. Konumuzu Teşkil Eden Kaplardaki Süslemelerin

Sınıflandırılması..... 9

II. BÖLÜM..... 15

A. Orta Asya Çağdaş Türk Kitap Süslemeleri Hakkında

Kısa Bilgi..... 15

B. Elimizden Geçen ve Katoloğuna Yaptığımız

Kitapların Listesi..... 17

C. Orta Asya Çağdaş Türk Kitap Süslemeleri Katalogu..... 19

III. Değerlendirme ve Sonuç..... 57

IV. Bibliyografya..... 68

V. Çizimler..... 79

VI. Resimler..... 91

ÖNSÖZ

Türk sanatı, Türk tarihi kadar eskidir. Bugün Orta Asya'nın hemen her yöresinde yapılan kazılarda Türk sanatlarıyla ilgili yeni malzemeler ele geçmekte, ele geçen her yeni buluntuyla Türk sanat tarihi daha gerilere götürülebilmektedir.

Türkler tarih sahnesine çıktıkları tarihten bugüne at koşum takımları, keçe çadırlar, halı - kilim, heybe, torba, kımız tulumları, elbise, çizme, kap - kacak, süs malzemeleri taş ve ağaç, kitap cilt ve sayfaları vb. gibi sayısız etnografik ve folklorik malzeme üzerinde süslemeler yapmışlar; damga, hayvan-bitki, bitki-hayvan, mitolojik veya veya olağanüstü yaratıklar, tabiat, bulut vb. gibi figür ve motifleri süsleme unsuru olarak kullanmışlardır.

Çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk kavimlerinin, bu geniş coğrafya üzerinde bıraktıkları pek çok mimari veya etnolojik eser, gerek zamanın gerekse tabiatın ve insanoğlunun tahribatına uğramış, kısmen tahrip, kısmen yok olmuşlardır.

"Orta Asya Çağdaş Türk Kitap Süslemeleri" adı ile hazırladığımız bu çalışma, kökü Hun Türklerine uzanan Türk süsleme sanatının ancak bir bölümüne ışık tutmaktadır.

Yetmiş yıldan fazla Sovyet Rusya'nın esareti altında kalmı olan Azeri, Özbek, Kırgız, Kazak, Türkmen, Tatar, Altay, Gagavuz vb. gibi Türk boyları bu uzun esaret yılları içerisinde dillerini, kültür, sanat ve törelerini unutmamışlar, nesilden nesile aktararak günümüze kadar getirebilmişlerdir.

Sanat insanların sözlü ve yazılı ile anlatamadıkları pek çok şeyi, şekil ve suret ile ifade etmelerine vasıta olmuştur. Türkler de, duygularını yerine göre çiçek, yerine göre hayvan, yerine göre mitolojik yaratıkları çizerek anlatmaya çalışmışlar; at, kurt, kartal, arslan, yılan, sığır, koç vb. gibi hayvanlarla kutsiyet ve gücü sembolize etmişlerdir.

Orta Asya, bundan 11 yıl öncesine kadar Anadolu Türklerine kapalı bir kutu gibi idi. Bu Anayurt'taki Türk ülkelerine basılan kitap, dergi ve gazetelerin Türkiye'ye geçmesi çok zordu. Ancak kitap, dergi ve gazetelerin Türkiye'ye geçmesi çok zordu. Ancak 1986 yılından itibaren, Moskova üzerinden Türk ülkelerine gidip gelen Türkiyeli bilim adamlarının maddi ve manevi zorluklarla Anadolu'ya taşıdıkları dil, tarih, edebiyat, folklor, etnografya, plastik sanatlar ve müzikle ilgili eserleri gördükçe ufkumuz açıldı.

Bu çalışma da binbir zorlukla temin edilip Türkiye'ye getirilen kitaplar sayfa sayfa taranarak ortaya konulabilmiştir.

Bu çalışmanın çok uzun bir süreli içine aldığını söylemek mümkün değildir. Yetmiş yıl içerisinde yazılan yüzbinlerce kitabı bugün temin etmek imkansızdır. Eksik ve bazı kusurlarına rağmen Orta Asya Çağdaş Türk Kitap Süslemeleri hakkında bilinmeyenleri ortaya koymaya çalıştığımızı belirtmek isterim.

Bu çalışmamızla ilgili görülen kitaplar Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu kütüphanesinden temin edilmiştir. Bunun yanısıra Fikret Türkmen, A. Bican Ercilasun, Beyhan Karamağaralı ve Tuncer Gülensoy'un ellerinde bulunan kitaplardan da faydalanılmıştır.

Bu çalışmamda bana yol gösteren Tahsin Samur'a ve Beyhan Karamağaralı'ya teşekkür ederim.

GİRİŞ:

A. KONUNUN TANIMI, SEÇİMİ, SINIFLANDIRILMASI

Orta Asya'da Türkler geniş zaman dilimi içinde eserler vermişlerdir. Çin'de milattan evvle ait olan mezar kalıntılarının bazılarının Türk Sü-lalelerine ait olduğu hakkında fikirler mevcuttur. (1) Han döneminde de Türklerin Çin'de yaşadığına dair belgeler vardır. (2)

Hiung-Nu (Hunlar)ın büyük kısmının Türklerden oluştuğu ve Hun göçebe sanatının Göktürk sanatı ile benzerliği bilinen bir gerçektir. (3) Hunlarda süsleme sanatını, onların keçe üzerine yaptıkları hayvan mücadelesi sahnelerinde, kilim ve halılar üzerinde ve atların koşum takımları ile mumyaların vücutlarındaki dövmeler ile elbise süslemelerinde gör-mekteyiz.

Mesela aplike olarak yapılmış, çift gövdeli horoz motifleri, ejder arslan, arslan geyik, geyik grifon gibi hayvan motifli mücadele sahneleri Hun sanatının dini yönünü bize aksettirmektedir. Ayrıca merasim sahneleri de Hun dini sanatının bir göstergesidir. (4)

Bir de bozkırın ağır mücadelecı şartları içinde yaşayan Türk top-luluklarında Atalardan kalma bazı inançlar dolayısıyla, vahşi hayvanlarla mücadeleleri ve bazı bitkilere karşı ilgi duymaları, bazı inançları ortaya çıkarmıştı. Bu Hun sanatındaki hayvan uslubu dediğimiz özelliği ortaya koymaktadır. (5) Bir bozkırlının açısından, ehlileştirilmiş hayvan artık muamma olmaktan çıkmıştı. Onun gözünde vahşi hayvalar, özellikle yırtıcı

(1) RICE, T. T. Ancient arts of Central Asia Washington New York 1965, s. 44-45

ÖGEL, Bahaeddin. İslamiyetten önce Türk tarihi Orta Asya kaynak ve buluntulara göre. Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ank. 1962 s. 362-364

DIYARBEKİRLİ, Nejat. Hun Sanatı. Milli Eğitim Basımevi - İst. 1972 s. 16-103

(2) ÖGEL, Bahaeddin. İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi. TTK Basımevi - Ank. 1962 s. 366

(3) DIYARBEKİRLİ, Nejat. Hun Sanatı. Milli Eğitim Basımevi - İst. 1972 s. 62-95

RICE T. T. Ancient arts of Central Asia. New York 1965 s. 30-35

KAFESOĞLU, İbrahim. Türk Milli Kültürü İst. 1983. S. 89-105

(4) DIYARBEKİRLİ, Nejat. Hun Sanatı. Milli Eğitim Basımevi - İst. 1972 Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı İşbank Yay. Ank. 1993 s. 9-17

(5) RASONI, Laszlo, Tarihte Türklük. Türk Kültürünü Araştırmak Enstitüsü Yayınları, Ank. 1988

kuşlar ilahi birer haberci şekline bürünmüşler ve "Kam"ların (şamanların) yardımcısı olmuşlardı. Efsane alemine ulaşan bu yaratıklar insanlara yaklaşırlarken şekil de değiştirirlerdi. Hun sanatında, sık sık tesadüf ettiğimiz ve mitolojik manalar taşıyan birçok hayvan figürleri işte bu sebepten ötürü Hun sanatçılarının sık sık ele aldıkları konular olmuştur. (6)

Asyadaki diğer bir Türk grubu Göktürklerdir. Göktürkler dengünümüze mimari süsleme kalmamış olmakla beraber mezar taşları ve Bilge Kağan, Tonyukuk, Kültigin taşları bize Göktürklerin hayatı, kültürü ve sanatı hakkında bilgiler vermektedir. (7)

Özellikle bu üç anıtın tepesinde yer alan çift ejder şeklindeki süslemeler bu sanatın önemli verilerini ortaya koyar. (8)

Uygur sanatı hakkındaki bilgilerimiz oldukça yeterlidir. Çünkü biz onların mabetlerinin içlerine yaptıkları süslemeleri ve çinlilerin onlar hakkında yazdıkları kaynaklara sahibiz. (9) Uygurlar çok ileri seviyede bir süsleme sanatı sergilemektedirler. Bu sanat onların maniheist ve budist oldukları

(6) DİYARBEKİRLİ, Nejat. Hun Sanatı. Milli Eğitim Bakanlığı - İst. 1972 s. 79-83

DİYARBEKİRLİ, Nejat. Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı. İşbankası Ank. 1993. s. 10-11

(7) KAFESOĞLU, İbrahim. Türk Milli Kültürü İst. 1983. s. 89-105

ÖGEL, Bahaeddin. İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi. Ank. 1962

ORKUN, Hüseyin Namık. *Eski Türk Yazıtları*. T. D. K. Ank. 1986

(8) KARAMAĞARALI, Beyhan. Ahlat Mezar Taşları. 1993 Ank. s. 74-79

(9) A. Stein Ancient Khotan 2 vols Oxford. 1907.

A. Stein Serindiya. 5 vols Oxford 1921.

Bussagli, Mario. Central Asian Painting Cenova 1963

RICE, T. T. Ancient arts of Central Asian Painting Cenova 1963

LECOQ, A. Von. Die buddhistische Spätantike in Mittelasien, Siebenter (Schluss) Teil, Berlin 1933

LECOQ, A. Von. Chotcho, Berlin 1933

LECOQ, A. Von. Die buddhistische Spätantike in Mitteleuropa Vols 1-5 Graz. 1973

LECOQ, A. Von. Chotcho, Graz. 1979 (s. 34-11. dipnot)

ANDREWS, F. II. Wall painting from ancient shrines in Central Asia. London 1948

CEZZAR, Mustafa. İşbankası Yay. İst. 1977. S. 67-86 s. 264-268

ASLANAPA, Oktay. Türk Sanatı (I-II Cilt) Kültür Bakanlığı Ank. London 1948

dönemleri kapsar. (10) Bu dönemlerde onların bir kitap sanatının bulunduğu kağıdı icad etmeleri ve matbaayı kurmuş olmaları dolayısıyla ayrıca önem taşımaktadır.

Kaynaklarda Uygurlara ait yazmalar şöyle sıralanabilir:

1. Yazma Sayfası: (Ölçüleri= 12,4 x 25,5 cm) Hoco'da bulunan 8. ve 9. yüzyıla ait olan 2 sayfa halindeki yazı parçası üzerine devler ayrıca dua eden figürler, meyva tabağı ve meyva masası bulunmaktadır. (Resim: 35)

2. Yazma Sayfası: Gene Hoço'da bulunan 2. yazmada tek sayfadan ibarettir. Burada yazı yazan maniheist figürler yer almaktadır. (8., 9. yüzyıl) (Resim: 36)

3. Yazma Sayfası: (Ölçüleri: 17,2 x 11,2 cm) (8., 9. yüzyıl) Bir eğlence sahnesi dikkati çeker. (Resim: 37)

4. Yazma Sayfası: (8,2 cm x 11 cm) (8., 9. yüzyıl) Dev figürleri görülmektedir. (Resim: 38)

5. Yazma Sayfası: (4,2 x 2,7 cm) Birkaç sayfadır. 3 ile 4 cm arasında değişen ölçülerdedir. Şapkalı, başında Taçları bulunan figürler bulunmaktadır. (Resim: 39)

6. Yazma Sayfası: (6,2 x 8,9 cm) Aharsız bir kağıtta baş figürleri ile görülen tipik Uygur kadın figürleri yer almaktadır. (Resim: 40)

7. Yazma Sayfası: (15,5 x 16,0) Buda ve ona bağlılıklarını bildiren inananlar yer almaktadır. (Resim: 41)

Uygurların duvar resimleri onların süsleme sanatına gösterdikleri önemi ortaya koyar. Onlar resimlerini ya budizme yada maniheizme göre sınırlandırmışlar ve bu alanda resimler yapmışlardır. Ancak bu resimlerin

(10) ÖGEL, Bahaeddin. İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi. TTK Basımevi - Ank. 1991

"A Long The Ancient Silk Routes:

Central Asian Art from the west Berlin State Museums' New York 1982

hepsi bir kompozisyon, bir motif ve süsleme özellikleri açısından dünya şahaserleri arasına girecek özelliktedir. Resimlerde Buda'nın dünyevi hayat a önem vermeyen, onu hiçe sayan bakışları ve ifadesi Monolisada dahi görülmeyen bir özelliğe sahiptir. İnsan tasvirlerinin herbiri birer portre şeklindedir. Bun a ilave olarak Buda'nın mandala'sının* etrafını çeviren süslemeler ayrıca mimari parçaların üzerinde görülen motifler bu sanatın süslemeye verdiği önemi ortaya koyar. Bir pranidi (ain) sahnesinde kenarda yer alan sanatkarın bizzat kendisi Budist sanatta sanatkara verilen önemi ve sanatkarın Tanrı yanında yer almasının değerini ortaya koyar. Yani süslemeyi yapan sanatkar Tanrının kutsal saydığı bir varlık olmaktadır. Sanatkar ismini herhangi bir yere yazmaz, ancak bu isimsiz sanatkar, Tanrının yanında yer alacak bir mevkidedir. (11)

Uygurlarda ilk cillt örnekleri de bulmaktayız. Bunların geometrik süslemeleri dikkat çekicidir. (12)

Karahanlılarla ilgili süsleme örnekleri mimaride yer alan özellikle alçı süslemede dikkati çeker. Bilim adamları Karahanlı devletinin kuruluşunu tam olarak izah edebilmek için, gereken kaynaklar kafi olmadığından dolayı Karahanlı kültürünü, Karluk kültürünün bir devamı olarak kabul etmektedirler. (13)

Karlukların Çu nehri vadilerinde elegeçen IX-X. asırlara ait buluntularla yakın ilgileri vardı. Gerçek İsla kültürü, Çu nehri vadisine kolaylıkla nüfuz edememişti. Çu vadisinde göçebe Türklere ve eski soğdlulara ait kültürler,

* ESİN, Emel. İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş. Ed. Fak. Matbaası. İst. 1978 s. 90-131-132

(11) ÖGEL, Bahaeddin. İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi TTK Basımevi. Ank. 1991

(12) "A Long The Ancient Silk Routes:

Central Asian Art from the west Berlin State Museums" New York 1982. Hloço 8. 9. yüzüyl. Deri üzerine yapılmış 8.5x10 cm. ölçüstündekareler veköşelerinde 2. bir yıldız ihüvactmektedir. s. 175

(13) CEZZAR, Mustafa. Anadolu Öncesi Türklere Şehir ve Mimarlık. İş Bankası 1977 s. 107-227

ÖGEL, Bahaeddin. İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi TTK. Basımevi Ank. 1991 s. 310

İslam kültürüne karşı uzun zaman mukavemet edebilmişlerdi. Bu mukavemet daha ziyade motilerin değişmesinde olmuştu. Bu devre kadar hayvan ve insan figürlerine büyük bir yer veren bu bölge, Taraz şehrindeki İslami kültür çevresi karşısında mağlup olup yavaş yavaş gerilemeğe başladı. İnsan figürleri kayboldu ve onların yerini bol bol nebat motifleri ve geometrik çizgiler almağa başladı. Figürler artık realizmden çıkıp, şematik bir şekle giriyorlardı. (14)

Taraz şehrindeki İslam kültürü, Çu vadisi ve Tanrı dağlarındaki İslami olmayan Uygur motiflerini süratle ortadan kaldırıldı. Çabucak silinen motifler daha ziyade insan resimleri idi. Yoksa hayvan tasvirleri bu bölgede daha uzun zaman yaşamışlardı. İslam kültürünün Karluk bölgesindeki motifler üzerindeki ikinci önemli tesiri, nebat motiflerinin bollaşması ile oldu. Bu motif sonradan Hatayi denen motiflerin doğmasına yol açacaktır. Soğdlularda görülen ve Uygurlarda daha fazla gelişen realist motifler silinmeğe ve onların yerine soyut süsleme (ornemental) tarzı yerleşmeğe başladı. (15)

İran Selçukluları ve Anadolu Selçuklularında süsleme programı ise çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Özellikle İran Selçuklu dönemini taş süslemeleri ile Anadolu Selçukluları taş süslemeleri birbirlerine bağlı birbiri içinde gelişen ve Osmanlı mimarisine tesir eden bir süsleme programında sahiptir. Anadolu Taş süslemeciliği geniş bir geometrik ve bitkisel bir program göstermektedir. (16)

Çeşitli Geometrik süslemeleri Büyük Selçuklulardan itibaren Anadolu Selçuklularında gerek tuğla süslemeler halinde gerekse çini süslemeler halinde ve gerekse de alçı süslemeler halinde kubbelerde, eyvanlarda ve portrelerde görmekteyiz. Ayrıca rölyef halinde taş süslemesi olarakta karşımıza çıkarlar.

(14) ÖGEL, Bahaeddin. A.g.e. s. 305-306

(15) _____ A.g.e., s. 306-307

(16) ASLANAPA, Oktay. Türk Sanatı. Remzi Kitabevi. İst. 1989 s. 69

POPE, Arthur Upham. "Architectural Ornament" Survey of Persian Art, II London 1939. s. 1258-1364
_____. A. Survey of Persian Art London 1937

ÖGEL, Semra. Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı, TTK Ank. 1987 s. 75-89

Tavus kuşları, ejderler, kuşlar ve muhtelif hayvan figürleri bunlara örnektir. (17)

Selçukluların böylesine büyük ve zengin bir süsleme sanatı meydana getirmiş olmaları Karahanlı ve Gazneli mimarisine ve ondan daha evvelerine ait olan Türk Süsleme sanatlarına ait olmak gerekir. (18)

İslamın ortaya çıkması ile birlikte bu İslam sanatı kavramında ortaya çıkmaktadır. 7. yüzyıldan itibaren Emevi devrinde ve daha sonra 8. ve 9. yüzyıl Abbasi devrinde kitap sanatı yerine daha çok duvar resimi sanatının bulunduğu görülmektedir.

İslam sanatında ilk minyatürlü yazmalar 7. yüzyılda Mısır'da Kahire'de (Fustat) parşömen kağıdı üzerine yapılmış kitap resmi dir. Ancak bu sistemli bir kitap resmi anlayışından uzaktır. İlk sistemli yazmalar 9. yüzyılda Halife Memun'un 813-833 birtakım Yunanca kitapları Arapçaya çevirtmesi ile başlamışsa da ilk resimli yazmalar 12. yüzyıldan kalmadır. Bunlar ilim ve fen eserleri ile edebi konulu yazmalar olarak 2'ye ayrılmaktadırlar. Bunlardan Dioskorides'in *Meterria Medica'sı* (Kitab el Haşaiş-i), El-sufi'nin *Sabit yıldızları* (Kitab Suver el Kevâkib es-Sâbite), Pseudo-Galen'in *Kitâb el-Tiryak* ve El-Cezerî'nin *Otomata'sı* (Kitâb fi Marifet el-Hiyel el-Hendesiye gibi kitapları fen bilimi alanındaki minyatürlü eserlerdir. Edebi konulu yazmaların başında Harîrî'nin *Makâmât'ı*, Beydaba'nın *Kelile ve Dinbe'si* ve Ayyuki tarafından Farsçaya tercüme edilen Abdül Mümin İbni Muhammed el Hoyi tarafından nakışları yaptığı bildirilen *Varka ve Gülşah* mesnevisidir. (19)

Bu minyatürlerdeki bitkisel süslemeler ve doğa tavrileri incelendiği zaman Türk kültürünün soyut resime karşı ne kadar yatkın olduğu resimlerin analizinden ortaya çıkmaktadır.

(17) KARAMAĞARALI, Beyhan. *Ahlat Mezar Taşları* Ank. 1993 s. 74-79

KONYALI, İbrahim Hakkı. *Konya Tarihi* Konya 1964

(18) ASLANAPA, Oktay. *Türk Sanatı, Remzi Kitabevi*. İst. 1989, s. 72

(19) _____ A.g.e. s. 365;

İNAL, Güner. *Türk Minyatür Sanatı*, Ank. 1995 s. 17-52

Anadolu Beylikler ve Osmanlı mimarisinde karşımıza çıkan kalem işleri soyut sanatın en güzel örnekleridir. Bunlarda şekiller antinatüralist olarak karşımıza çıkar. Hatayi dediğimiz motifler tamamen Osmanlıya has bitkisel şekiller teşkil ederler ve Türk Süsleme sanatında ayrı bir yer işgal ederler. Konumuzun kitap sanatı olması dolayısıyla sıva üzerine yapılan ve duvar süslemesi olarak yapılan kalem işleri konumuzun dışında kalmaktadır. Ancak yeri geldikçe kitap sanatı ile ilgili olduğu nisbette konumuza dahil edileceklerdir.

Osmanlı minyatürçülüğünde portre resim, tarihi konular ve saray hayatına ait sahneler yanında muharebe ve muhasara sahneleri, şehir ve kale manzaraları ele alınarak karakteristik eserler meydana getirmiştir.

Sanatkarlar, sınırlı imkanları ile gerçek olayları mümkün olduğu nisbetle resimlerle canlandırmışlardır. Tabiat tasvirleri, bilhassa at koşuları ve mücadele sahnelerinde sık sık göze çarpmaktadır. Tarihi olayların ancak birer defa tasvir edilmesi yanında figürlerde tiplermeye gidilmeye çalışılmış bazı figürlere portre özelliği kazandırılmıştır ve Osmanlı minyatür sanatında nakkaşlar belli ushupları yaratmışlardır.

Osmanlı Sarayındaki nakkaşlarla ilgili Mevacip Defterlerinde bulunan bilgiler bunların isimlerini bize vermektedir. Son yıllarda özellikle Topkapı Sarayı müzesinde yapılan çalışmalar sanatçıların ushuplarını ortaya koyar niteliktedir. Matrakçı Nasuh, Osman, Ali, Lütfi Abdullah, Levni, Ali Üsküdarî dikkate değer derecede farklılıklar gösteren ushuplara sahiptirler. (20)

. Türk Minyatür sanatınının gerek Selçuklularda gerek Osmanlılarda soyuta doğru, bitkiye doğru ve renk alemine doğru dalga dalga uzandığı ortaya çıkmaktadır.

Bizim konumuzu teşkil eden bugünkü Türk Cumhuriyetleri kitap süsleme sanatınının bu süzgeçlerden geçerek bugünkü seviyesine ulaştığı ve

(20) RIFKI, Melül Meriç. Mevacip Defterleri Türk Nakış Sanatı Tarihi Araştırmaları, Bir vesika. Ank.

1953 İlahiyat Fakültesi Yayını

DEMİRİZ, Yıldız Osmanlı Kitap sanatında Natüralist Ushupta çiçekler. İst. 1986

Nurhan Atasoy-Filiz Çağman Turkish Miniature Painting İst. 1974

buulaşılanzirveninde soyutbirdüzenlemeolduğugörölmektedir. Busebeplerle, bu Cumhuriyetlerdeki konumuz ile ilgili kitaplar ele alınmıştır.

İlk iş olarak bir katalog çalışması yapılarak Azerbaycan, Kırgızistan, Altay Cumhuriyeti, Başkurdistan, Törkmenistan, Kazakistan, Kırım Törkleri, Gagavuzistan (Gökoğuz) Doğu Törkistan (Uygur Törkleri) vb. gibi ölkelerden temin edilen ağdaş kitap sanatı örnekleri bir araya getirilmiş ve bunların biribirleriyle mukayesesi yapılmış ve bir değerlendirmeye gidilmiştir.

Çalışmamızda katalog içindeki eserlerin ihtiva ettiği motifler ayrıca sınıflandırılmış ve değerlendirmeye çalışılmıştır.

Değerlendirmesonunda hepsinde soyutbirtakım motiflerin bulunduğu somut şekillerin önem taşımadığı meydana çıkmıştır.

Bu durum ise bizim konuya seimimizin sebebini teşkil etmiştir.

Törkiyedeki Törk cilt kapakları çalışmamızın dışında bırakılmıştır. Ancak Törkiyede de tarihi ve soyut anlatım gündeme gelecektir.

B. Konumuzu Teşkil Eden Kitap Kaplarındaki Süslemelerin Sınıflandırılması:

Maddi mânevi her değer, içinde sakladığı kıymet kadar, âleme sunulmuş şekli de önemlidir. Bu sunuştaki incelik ve zerâfet, verilen önemini anlatmaya yardımcı olur.

Bir milletin kendine has san'atı halkın kültür seviyesinin ve sosyal hayatının sembollerini teşekkül ettirir, içinde taşır. Süsleme san'atı da bu anlayış içinde doğup gelişerek günümüze geldiğine göre, süslemenin temel malzemesi olan motiflerin kaynakları, tarihi gelişmeleri, kullanılış şekilleri ve üslûplaşmalarıyla büyük önem taşımaktadır. Ait olduğu topluluğun gelenek ve göreneklerini yansıtmakta, zevk, düşünce ve inançlarını en özlü ve ölümsüz ifadelerle gelecek nesillere ulaştırmaktadırlar.

Hayvan motifleri ise, hayâl mahsûlü efsânevi hayvan motifleri ve tabiat kaynaklı, üslûplaştırılmış hayvan motifleri olmak üzere iki grupta incelenir. Bunlar Selçuklu Mimarisinde duvar süslemelerinde, Selçuklu cildinde ve minyatür sanatında çok görülen bezeme türüdür.

Hatayı grubu olarak adlandırılan yaprak, penç, yarı üslûplaştırılmış çiçekler ve çiçek motifleri sapsar gibi kavramlar genelde sanat tarihinin değil, uygulamalı süsleme sanatlarının konusunu teşkil etmektedirler. Bu bitki kaynaklı motifler Hatayı adı altında gerek Osmanlı mimarisinde gerekse el sanatlarında çok kullanılmıştır. Cilt kapaklarında ve minyatürlü yazmaların marj'larında dikkati çeker.

Bulut da süsleme sanatları motifi olarak önem taşır. El sanatları içinde halılarda da dikkati çeken bu motif kümeler halinde kıvrımlardan oluşurlar ve el sanatlarındaki kullanılan materyale göre ufak bazı değişiklikler gösterirler. Ancak ilk bakışta hemen tanınacak bir özelliğe sahiptirler. Bu genelde beyaz renkli ve kıvrık kümelerden teşkil edilmiş olmalarıdır.

Anlattığımız süsleme motifleri, desendeki yerlerine ve vazifelerine göre de iki grupta toplanabilirler:

- 1- Esas formun içinden çıkarılan küçük motifler,
- 2- Boşlukları dolduran, yardımcı motifler.

Bu sınıflandırma kompozisyona göre değişebilir. Bir desende ana motif olan, diğerinde yardımcı motif olarak vazife görebilir. Bu husus kâide olmayıp çizilecek desene göre bir tercih ve yakıştırma meselesidir.

Bugünkü Türk Cumhuriyetlerindeki Türkler, süsleme san'atlarının imzalarını atarken, modellerini gerçekçi bir bakışta tabiatın almışlar, belli başlı esas çizgileri koruyarak ve geleneklerine de bağlı olarak detayı atmışlar, kendi zevk ve görüşlerini eski adetlerde karıştırarak çizmişlerdir. Stilizasyon veya üsluplaştırma adı verilen bu yolun, sanat dünyasında bir dönüm noktası olduğu ve klasik motiflerin bu methodla ortaya çıktığı söylenebilir. Böylece süsleme san'atlarımızda ne tabiatın kopyasını, ne de tamâmen zıd düşünen şekilleri görmek mümkündür. Esere bakıldığında, hem tabiatı, hem de san'atkârı, büyük bir zevk ve hayranlıkla seyredebiliriz. (21)

Konumuzu Teşkil eden kitap kaplarındaki süslemelerin sınıflandırılması:

I. Hayvan Motifleri:

1. Stilize hayvan motifleri:

A. Kuşlar:

- a. Kartal (Resim: 28)
- b. Güvercin (Resim: 30, 31, 33)
- c. Sülün (Resim: 1, 7)
- d. Kırlangıç (Resim: 30)
- e. Tavuskuşu (Resim: 1.a)

B Yırtıcı hayvanlar

- a. Yabani koyun (dağ koyunu) (Resim: 27)
- b. Geyik (Resim: 27)
- c. Pars (Resim: 27)
- d. Kartal (Resim: 28)

C. Evcil hayvanlar:

- a. Deve (Resim: 27, 30)
- b. At (Resim: 2, 12, 19, 27, 28, 29, 30)

D. Böcekler

- a. Kelebek (Resim: 5)

2. Hayal mahsulü efsane ve hayvan motifleri:

- a. Ejder (Resim: 28)

II. Bitki motifleri:**1. Yapraklar**

- a. Sade ve küçük boyda yapraklar (Resim: 33)
- b. İri dişlik yapraklar (Resim: 7)
- c. Parçalı ve dilimli yapraklar (Resim: 32)
- d. Kıvrımlı yapraklar (Resim: 34, 23)
- e. Çark-ı Felek (şekillerine dönüş karakterinden dolayı bu şekle Çark-ı Felek adı verilir.) (Resim: 26, Çizim:65)

2. Çiçekler:

A. Hatayî: (Muhtelif çiçeklerin dikine kesitinin anatomik çizgilerinin usluplaştırılmasıyla ortaya çıkan şekil) (Resim: 22)

B. Bahçe çiçekleri:

- a. Lale (Resim: 3, 11, 22)

b. Gül (Resim: 7, 13)

(Motiflerde gül bazen lale, öteki çiçeklerden daha büyük yapılmıştır.)

C. Kır çiçekleri

a. Papatya (Resim: 22,4,7)

3. Ağaçlar:

a. Selvi, çınar, söğüt gibi meyvesiz ağaçlar (Resim: 2)

b. Meyve ağaçları (Resim: 33)

4. Meyveler:

a. Elma (Resim: 33)

III. İnsan motifleri:

1. Stilize insan motifleri:

a. Süvari (atlı) figürleri (Resim: 2, 19, 29, 30)

b. Hakan, sultan, prens gibi soylu figürleri (Resim: 28, 29)

c. Erkek ve kadın figürleri (Milli veya mahalli kıyafetli) (Resim: 1, 24, 31, 33)

2. Realist İnsan motifleri

a. Portreler (Bir kimsenin herhangi bir yolla yapılmış resmi) (Resim: 1)

IV. MİTOLOJİK MOTİFLER:

a. Ejder (Resim: 28)

b. Hayat Ağacı (Şaman Ağacı) (Resim: 6)

V. RUMİ MOTİFLER (Resim: 26,4)

a. Kıvrım Dallı Motifler (Resim: 10, 15, 21, 24, 25, 26, 31, 34)

VI. GEOMETRİK MOTİFLER:**1. Karmaşık geometrik motifler:**

- a. Sekizgenler (Resim: 1)
- b. Daireler (Resim: 6)
- c. Çokgenler (Resim: 7)

2. Zencirek (Resim: 9)**VII. MİMARİ MOTİFLER:****1. Dini mimari motifler:**

- a. Türbe (Resim: 15, 31, 34)

2. Sivil mimari motifler:

- a. Ev (Resim: 2, 31)
- b. Kale (Resim: 12)

VIII. TABİATTAN ALINAN MOTİFLER:**1. Bulut**

- a. Yığma Bulut (Resim: 28, 29)
- b. Dolantı (çizgi) bulut (Resim: 28, 29)
- c. Dağınık (serbest) bulut, (Resim: 2)

2. Akarsu (Resim: 31)**3. Dağ, tepe ve kaya (Resim: 2, 12, 31)****4. Ağaçlar (Resim: 2)****5. Çeşitli bodur bitkiler (Resim: 31)****6. Duman (Resim: 37)****IX. İNSAN YAPISI FORMLARIN MOTİFLERİ:****1. Kaplar:**

a. Vazo (Resim: 13)

b. Kulplu ve kulpsuz, fincan, cezve (Resim: 13)

2. Saz aleti (Resim: 24)

3. Oturma grubu (Resim: 33)

4. adır malzemeleri (Resim: 30)

5. Bayrak (Resim: 28, 29, 30)

6. Çeşitli normlarda yurt (topak ev) lar (Resim: 31)

7. Çeşitli silahlar (Yay, ok, Kargı, Kılıç, Kalkan) (Resim: 14, 28, 29,

30)

II. BÖLÜM

A. Orta Asya Çağdaş Türk Kitap Süslemeleri Hakkında

Kısa Bilgi

Anadolu'da Türk kitapları Latin alfabesiyle basılmaya başlandıktan sonra kitap süsleme (Tezhib ve minyatür) sanatı ile ciltçilik unutulmaya balamıştır ve Yeni bir anlayışla bir kitap süsleme sanatı ortaya çıkmıştır. Ancak bu süsleme sanatı grafik yönünden bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Biz bu çalışmamızı Tarih dayanışmasındaki 1917 yılından sonraki özellikle 1980 li yıllardaki süsleme sanatına ayırmış bulunuyoruz. Çünkü ondan evvelkiler hakkında fikir sahibi olmamıza Rus yönetimi şartları imkan bırakmamıştır.

Türk dünyası geniş bir coğrafyaya yayılmış olmasına rağmen, 1917'deki komünist devrimine kadar birbiriyle irtibat halinde idi. Orta Asya'nın ilim merkezleri olan Hire, Buhara, Semerkant ve Kaşgar ile Azerbaycan'ın Bakü, Gence ve Şeki, Kırım'ın Bahçesaray, Tatar Hanlığı'nın Kazan gibi şehirlerinde basılan eserler Anadolu'ya Anadolu'da basılanlar da bu merkezlere ulaşıyordu.

Rusyadaki Komünist ihtilal sonrası, Türk dünyası arasında meydana gelen kopukluk dolayısıyla, yetmiş yıldan fazla, Orta Asya'daki edebi faaliyetler ile sanat hareketlerinden haberdar olamayışımız, bu sahadaki, birliğimizi kökünden etkiledi.

Son yıllarda, Sovyetlerde meydana gelen değişim ve bu değişim sonucunda yeniden kurulan müstakil Türk cumhuriyetleriyle kültürel ve ekonomik ilişkilerimiz gelişti.

Bu ilişki sonucunda, öteki Türk cumhuriyetlerinde basılan bazı eserler Anadolu Türkü'nün ilgisi ve bilgisine sunuldu.

Biz Orta Asya Çağdaş Türk Kitap Süslemelerini incelerken, Anadolu'da son zamanlarda gözden uzak tutulmuş, fakat Orta Asya ile öteki Türk

cumhuriyetlerinde basılan eserlerde yaşatılmakta olan kitap süsleme sanatının bir yönüne ışık tutmak istedik.

B. Elimizden Geçen ve Kataloğunu Yaptığımız Kitapları Listesi

Elimizden geçen ve kataloğunu yaptığımız AZERBEYCAN, ÖZBEKİSTAN, KIRIM TÜRKLERİ, TÜRKMENİSTAN, TATARİSTAN, BAŞKURDİSTAN, UYGUR TÜRKLERİ, KAZAKİSTAN, ALTAY, KIRGIZİSTAN, GAGAVUZİSTAN kitaplarının listesi.

Adilov, Musa, Ganadlı Sözler, Bakü 1988.

Atalar Sözü ve Darbülmeseller, Bakü 1984.

Azerbaycan El Yazmaları, Bakü 1985.

Behrudi, Rüstem, Şaman Ağacı, Bakü 1989.

Elibeyov, Cemil, Vida Görüşü, Bakü 1981.

Elmas, Turgun, Hunların Kısgaça Tarihi, (Uygur) 1986.

Etnografiya Naradov Altaya i Zapadnoy Sibiri, Novosibirsk 1978.

Garrierv, Meretguli, Seydi, Aşkabat 1977.

Göroglı, Aşkabat, 1982.

Hüraliev, D. Türkmen Edebiyatının Dostları, Aşkabat 1977.

İslamov Musa, Türk Güllerinde Evezlikler, Bakü 1987.

Kara Çoban, D., Proza, Kişinev 1986.

Kazak Tili-5, Ülgiy 1984. (Moğolistan Kazakları).

Kırgızskiy Uzor, Frunze, 1985.

Kitabı Dede Gorgud, Bakü 1988.

Kol Gali (Kul Ali), KIssai Yosıf, KAzan 1989.

Kösem, Mine, Umutlar, Kişinev 1988.

Mambet, Bilyal, Kırım tatar Emekleri, Taşkent.

Mansurov, Zinnur, Cırlarımız, Kazan 1989.

Memmedov, Eli-Nazım Memmedov, Sehrli Nahışlar, Bakü, 1989.

Nizami, Akıllı Çocuğun Hikâyesi, Ankara 1991.

Oguz-name, Bakü 1987.

Rasulav, H.-C. Usmanov, Şair Gülistani, Taşkent 1985.

Samarkanda, Moskva, 1985.

Şeki, Bakü 1987.

Tufan Edebiet, Ufa 1979.

Özbek Tili ve Adabieti, 4, Taşkent. 1986.

Yusuf ve Ahmad, Taşkend 1987.

Zamana Cırşıları. (Mongoliya Kazak Edebieti-2), Ülgıy 1988.

C. ORTA ASYA ÇAĞDAŞ TÜRK KİTAP SÜSLEMELERİ**KATALOĞU**

KATALOG 1. AKILLI UŞAĞIN HİKAYESİ

KATALOG 2. VIDA GÖRÜŞÜ

KATALOG 3. GANATLI SÖZLER

KATALOG 4. SİHİRLİ NAKIŞLAR

KATALOG 5. AZERBAYCAN EL KNEGMELERİ

KATALOG 6. ŞAMAN AĞACI

KATALOG 7. ŞEKİ

KATALOG 8. TÜRK GÜLLERİNDE EVEZLİKLER

KATALOG 9. OGUZ-NAME

KATALOG 10. ATALAR SÖZÜ VE DARBI MESELLER

KATALOG 11. KİBATI DEDE GORGUD

KATALOG 12. KIRIM TATAR EMEKLERİ

KATALOG 13. ŞAİR GULİSTANİ

KATALOG 14. YOSUF VE AHMAD

KATALOG 15. ÖZBEK TİLİ VE EDEBİYETİ

KATALOG 16. SEYDİ

KATALOG 17. TÜRKMEN HALK EDEBİYATININ DOSTLARI

KATALOG 18. KOROGLU

KATALOG 19. CİRLARIMIZ

KATALOG 20. KOL GALİ (KUL ALİ) KISSAİ YOSIF

KATALOG 21. TUFAN EDEBİYET

KATALOG 22. HUNLARIN KISGACA TARİHİ (UYGUR)

KATALOG 23. ZAMAN CİRŞILARI (MOĞOLİSTAN KAZAKLARI)

KATALOG 24. KAZAK TİLİ (MOĞOLİSTAN KAZAKLARI)

KATALOG 25. ETNOGRAFIYA NARADOV ALTAYAİ ZAPADNOY Sİ-
BİRİ

KATALOG 26. KIRGIZSKİY UZOR

KATALOG 27. MANAS (CİLT 1)

KATALOG 28. MANAS (CİLT 2)

KATALOG 29. UMUTLAR

KATALOG 30. PROZA

KATALOG 31. SAMARKANDA

KATALOG NO	: 1
ESERİN ADI	: AGILLI ÇOCUĞUN (UŞAĞIN) HİKAYESİ
YAZARI	: NAZİMİ GENCEVİ (AZERBAYCAN)
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - ANKARA 1991
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 23.5 cm En= 21.5 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Geometrik süsler, tüy ve yaprak
ÇİZİM NO	: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13
RESİM NO	: 1
CİLT MATERYALİ	: LAKE (Çift taraflı bristol)

İlk önce Bakû'da, sonra da Türkiye'de Kültür Bakanlığı tarafından basılan bu kitabın kapak süsleri, "Şeki" (Katalog No: 7) adlı kitapda süs olarak kullanılan motife benzerlik gösterir.

Buradaki 8 kollu yıldız Şeki'deki 12 kollu yıldız kompozisyonu ihtiva eder.

Nizami adlı başlığın altında Azeri Krilcesiyle Nizami Gencevi adlı yazı mevcuttur. Bu yazının altında sarıklı bir adam, kıyafet süslemeleriyle dikkati çeken bir kadın, yanında bir çocuk ve önlerinde sülün'e benzeyen bir kuş resmedilmiştir. Kadın yan bir şekilde sağ eli yukarıda olarak sola doğru bakmaktadır.

Baş örtülü, küpeli, kolyeli ve bilezikli kadının örtüsünün kenarları (Çizim: 1) kırık çizgiler ve üstte dört noktalı motifi; kısa kollu gömleğinin kol uçları (Çizim: 2) kırık çizgili ve içi baklava dilimli motifi ile süslüdür. Sakallı ve bıyıklı, çübbeli erkeğin gömleği (Çizim: 3) güneş kursunu andıran motifleri; sarıklı, cübbeli ve yakasız gömlekli çocuğun cübbe yakası aşağı doğru (Çizim: 4) kırık çizgili motifi, sarığın ucu da (Çizim: 5) baklava dilimli motif ile süslenmiştir. Kadının sağ kolunun altında, uzun renkli kuyruklu, tepeli, kanatları renkli bir kuş, pencere pervazı üzerinde durmaktadır.

Kapağın üzerindeki çübbeli bir yapı dikkati çeker. Yapının yarısı kısmında a sivri kemerli pencere şebekeleri görülür. (Çizim: 6)

Kapağın iç kısmında parlayan (Çizim: 7) güneş biçiminde; ve bulutlar da kıvrımlı olarak (Çizim: 8) belirlenmiştir.

Bir çubuk üzerine tünemiş olan "Tavus kuşu"nun üç tepeliği damla içinde nokta (Çizim: 9); kuyruğu yollu, yollu ve içi dairesel (Çizim: 10); kanadı içi çizgili ve noktalı olarak, göğsü (Çizim: 11) grafikize edilmiş tüy motifleri ile süslenmiştir.

Kıvrım dalların ucundaki yapraklar çınar yaprağı şeklindedir. (Çizim: 12)

KATALOG NO	: 2
ESERİN ADI	: VIDA GÖRÜŞÜ
YAZARI	: CEMİL ELİBEYOV
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1981 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 27 cm En= 15 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Güneş, Bulut, Tepeler, Ağaçlar, At ve İnsan
ÇİZİM NO	: 14, 15, 16
RESİM NO	: 2
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL (Tek tarafı parlak)

Bu kitabın kapağı "grafik tarzı"nda düzenlenmiştir. Eserin başlığının altında, yukardan aşağıya doğru:

- 1) Siyah renkli (Çizim: 14) yuvarlak bir güneş, solunda iki, sağında bir, çizgi (Çizim: 15) şeklinde bulut kümesi,
 - 2) Zirveleri yuvarlak veya hafif eğimlerle belirtilmiş büyük ve küçük tepeler,
 - 3) Bu tepelerin arasında yer alan yedi düz damlı ev, evlerin ortasında uzanan dar bir yol ve taramayla belirlenmiş toprak,
 - 4) Sol tarafta selviyi andıran iki uzun ağaç,
 - 5) En altta yuvarlak kıvrımlar (Çizim: 16) şeklinde çizgilerle belirtilmiş bulutların altında, eysiz siyah ata binmiş, yalın ayak genç bir erkek ile eysiz kır bir ata binmiş yalın ayak genç bir kız figürleri bulunmaktadır.
- Dört nala koşan atların kuyrukları yere paraleldir.

KATALOG NO	: 3
ESERİN ADI	: GANATLI SÖZLER
YAZARI	: MUSA ADİLOV
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1988 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 20 cm En= 12 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Sitalize Lâle
ÇİZİM NO	: 17
RESİM NO	: 3
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Kitap kapağının üst ortasında şairin adı Azeril Kril harfleri ile yazar adı ve bunun altında iki çizgi arasında Eser Başlığı yerleştirilmiştir.

Eser adının altında yer alan lâle deseninin içinde ikinci bir lâle daha bulunmaktadır. Stilize edilmiş dıştaki lâlenin kenarları testere dişi şeklindedir. İçteki lâlenin iki taç yaprağı ile ortası siyahtır. (Çizim: 17)

KATALOG NO	: 4
ESERİN ADI	: SİHİRLİ NAHIŞLAR (Nakışlar)
YAZARI	: ALİ MEMMEDOV - NAZIM MEMMEDOV
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1989 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 27.5 cm En= 20 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Yaprak, Koç Boynuzu, Kıvrım Dallar, Stilize Kelebek, İbikli Kuş
ÇİZİM NO	: 18
RESİM NO	: 4
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Ali Memmedov'un eserini kaplayan bu kapağın göbek deseni, yine kendisi tarafından yapılmıştır.

Göbekte iç içe dört ayrı desen görülür.

Birinci desen: Yaprğa benzer (Sekiz adet),

İkinci desen: Koç boynuzuna benzer (Beş adet),

Üçüncü desen: Kıvrım dallara benzer (Dört adet),

Dördüncü desen: Sitalize kelebeğe benzer (Bir adet/ en içte).

Kapak, dört yanı çizgilerle çevrelenmiş olup, dört köşesinde (Çizim: 18) ibikli kuşa benzer motifler yer almaktadır.

KATALOG NO	: 5
ESERİN ADI	: AZERBAYCAN EL NEGMELERİ (Yazmaları)
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1980 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 30 cm En= 26 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Geometrik, çiçek, yapraklar ve kelebek
ÇİZİM NO	: 19
RESİM NO	: 5
ÇİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Azeri Türklerinin halk türkülerini, söz ve notalarıyla veren eserin kapağı renkli olup (Çizim: 19) kitabın dört bir kenarı biri ince biri de kalın çizgilerle donatılarak köşelerde çiçek motifleri ile bağlanmıştır.

Dört köşede yer alan çiçek motifleri ve yapraklar hayali ve yarıdan kesilmiş imajını vermektedir. Azeri Kril harfleri ile yazılan başlık sayfa ortalamasının biraz üzerinde yazılarak altına da bir motif işlenmiştir.

Kitap başlığının altında yer alan göbek motifi de hayali kelebek görünümündedir.

KATALOG NO : 6
ESERİN ADI : ŞAMAN AĞACI
YAZARI : RÜSTEM BEHRUDİ
BASIM YERİ VE YILI: BAKÛ - 1989 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ : Boy= 18 cm En= 11 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ: Modern, sivilize ve grafikize edilmiş insan, doğa
ÇİZİM NO : 20
RESİM NO : 6
CİLT MATERYALİ : AMERİKAN BRİSTOL

Kitabın kapağında iki el yukarıya doğru dua eder gibi uzanmıştır. Bu el kollarda birleşerek altta kök formunu almış olup desenin içi tam olarak ağaç kabuğuna benzetilerek resmedilmiştir. Bizce Gökyüzü belirlemek için yapılmış bir ay veya güneş tasviride resmedilmiştir.

Kalın kökleri toprağın derinliklerine uzanan bir ağacın dallarından meydana gelen gövdesi, bileklerden ikiye ayrılarak, gök yüzüne açılmış iki avucu simgelemektedir.

Her iki elin bilek, aya, avuç içi ve üstü ince dal uçları ile kaplıdır. Tırnaklar beyaz çizgilerle belirlenmiş olup, serçe parmakların üzerinde, çok ince çizgi ile sivilize edilmiş (Çizim: 20) ay yer almaktadır.

Eski Türk dini "Şamanizm" in yer ve gök tanrılarıyla ilişkisini anlatan bu kompozisyon, grafik sanatçısı'nın hayal gücünün bir ürünüdür.

KATALOG NO	: 7
ESERİN ADI	: ŞEKİ
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1987 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 29 cm En= 17.5 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Tomurcuk, açılmış gül, lâle, taç yapraklı çiçek, papatya, yapraklar, dallar, kuş ve Geometrik.
ÇİZİM NO	: 21
RESİM NO	: 7
CİLT MATERYALİ	: LAKE

Kitabın kapağı incelendiğinde ortada göbek süsü gibi bir anlayışla yapraklı ve çiçekli dalların üzerinde uzun kuyruklu bir kuş yer almaktadır. Bu göbek süsü kenarları da grafik temayüllü çiçek desenleri resmedilmiştir. Bunların altında şekilli bir dikdörtgen çerçeve içerisinde, ortada Rus kril harfli, Azeri kril harfli ve Latin harfli Şeki yazı başlıkları mevcuttur. Bu başlıkların kenarlarında yarım halde geometrik süsler yer almaktadır.

Şeki şehrini tanıtan bu kitabın büyük bir bölümü Türk çini ve keramiklerinde görülen tomurcuk ve açılmış gül, lâle, sekiz taç yapraklı küçük çiçek, ince veya geniş, yüzlü yapraklar ile dallarla süslenmiştir.

Bu dallardan ikisinin üzerine tünemiş gibi duran (sülüne benzer) kuyruklu, renkli kanatlı ve küçük gagalı kuş, orta deseni tamamlamaktadır.

Bütün bu kompozisyon sağ, sol ve üstten, birbirine bağlı çiçek desenleri ile çevrelenmiştir.

Altta, ŞEKİ yazısının sağ ve solunu, ortasında 12 köşeli yıldız bulunan, birbirine geçmeli kollardan oluşmuş, mimari süsleme özelliği taşıyan motifler kapsamaktadır. (Çizim: 21)

KATALOG NO	: 8
ESERİN ADI	: TÜRK GÜLLERİNDE EVEZLİKLER
YAZARI	: MUSA İSLAMOV
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1987 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 21 cm En= 13 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Geometrik, Koç Boynuzu, kubbe, hilâl ve çark
ÇİZİM NO	: 22, 23, 24
RESİM NO	: 8
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Musa İbrahimov'un bu eserinin kapağı (Çizim: 22) kalın siyah-ince, beyaz-orta kalınlıkta siyah bordürle çevrenmiştir.

Kapağın üst köşesine daha yakın alanda, sekiz tane kubbe ile çevrenmiş, her kubbenin üzerinde birbirine bağlı uçlarında hilâl veya koç boynuzuna benzeyen çark yer almaktadır. (Çizim: 23, 24)

KATALOG NO	: 9
ESERİN ADI	: OGUZ-NAME
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1987 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 27 cm En= 18 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Geometrik, yaprak, çiçek, lâle
ÇİZİM NO	: 26, 27, 28, 29
RESİM NO	: 9
CİLT MATERYALİ	: LAKE

Kitabın ön kapağının ortasında Azeri kril harfleri ile Oguzname başlığı stilize edilerek ortaya yerleştirilmiştir. Kenarlarda bordur şeklinde geometri k süsleme yer almaktadır. Ortadaki Oğuzname başlığının her iki ucu yaprak süslemesi ile süslenmiştir.

Kapağın sol, alt ve sağ (yarım) kenarları (Çizim: 25) beş yapraklı çiçek deseni ve geometrik desen ile çevrilidir. Bu desen sonsuza uzanmaktadır. (Çizim: 26)

"Oğuzname" adının iki ucunda stilize edilmiş (Çizim: 27) şekilde lâle motifleri, sağ üst köşesinde yine (Çizim: 28) grafikize edilmiş şekilde lâle motifi yer almaktadır.

Arka kapağın alt kısmında görülen motif bir biri içine girmiş, lâlelerden ve (Çizim: 29) kenarına yaprak ilâştirilmiş iki daireden ibarettir.

KATALOG NO	: 10
ESERİN ADI	: ATALAR SÖZÜ VE DARBI MESELLER
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1984 (AZERBEYCAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 22 cm En= 14 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Kubbe, Geometrik, Yapralı Çiçek
ÇİZİM NO	: 30, 31, 32, 33
RESİM NO	: 10
CİLT MATERYALİ	: LAKE

Zemin üzerine, ortada yer alan dört (Çizim: 30) şeklin birleşmesiyle meydana getirilmiş olan göbek süsünde ve kenar süslemesinde yer alan (Çizim : 31) şekiller "kubbe Özelliği taşımaktadır.

Dört köşedeki (Çizim: 32) (altı taç yapraklı çiçekler) ile kubbe altlarında yer alan (Çizim: 33) (beş taç yapraklı çiçekler) kapak süsüne şark havası vermektedir.

Arka kapaktaki göbek içinde, siyah zemin üzerine uçları sivri haçvari desen, onun içinde de sekiz taç yapraklı sapsız çiçek deseni köşelerdeki dört desenin büyütülmüş örneğidir.

KATALOG NO	: 11
ESERİN ADI	: KİTABI DEDE GORGUD
YAZARI	: Elmeddin ELİBEYZADE
BASIM YERİ VE YILI	: BAKÛ - 1988
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 27 cm En= 18 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Oba Hayatı, Atlar, Çiçek, Lâle ve Yapraklar, Hatayi, Rumi, Şüfûfe, Damgalar.
ÇİZİM NO	: 34, 35
RESİM NO	: 11-12
CİLT MATERYALİ	: DERİ CİLT VE LAKE CİLT GÖMLEĞİ

Başlıklı bir yazı ve altta sağ köşede motifle ikiye ayrılmış bu kitabın kapağında Azeri Krilcesi ile ortada hoş kuyruklu bir yazı yer alır. Kapağın alt köşesine sitalize çiçeksüslemelerinden oluşan dörtte bir desen yerleştirilerek başlıkla bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Motifler palmet, kıvrım kollar ve yapraklardan oluşmaktadır.

Oğuz destanının bir epizodu olarak kabul edilen bu eserde, Oğuzların efsanevi ve ırki menkıbeleri anlatılmaktadır.

Cilt gömleğinin ön yüzü yedi, arka yüzü de altı ayrı motifi ihtiva etmektedir. Ön yüzde, bir boğayı öldüren Dirse Han Oğlu Boğaç Han; şehit düşmüş bir yiğidin başı ucunda ağlayan bir anası ve eş; şaha kalkmış bir kır at ile koşumlu bir doru at; halkına öğüt veren ak sakallı "Dede Korkut" desenleri bulunmaktadır.

Arka kapakta "Deli Dumrul", Kuyruğundan tuttuğu bir keçiye düşmanları üzerine atmakta, üstte, bir oba hayatı ve savaşan atlılar görülmekte.

Gömleğin çevresi çiçek desenleri ile donatılmış. Önyüzün sağ alt köşesinde iç içe desenlerden oluşan bir motif yer almakta. Motifin ana desenleri lâle ve yapraklar ile birlikte hatayi, rumi desenlerine benzer şekillerden meydana gelmiştir. (Çizim: 34)

Bu sayfanın tamamına, Karadeniz, Hazar Denizi, Güney Kafkasya dağları ile Doğu Anadolu'nun dağlık bölgeleri, minyatür tarzında çizilmiş. Karadeniz'de iki, Hazar Denizi'nde iki olmak üzere dört yelkenli var.

Yukarıda zirvede alışılmış bir kale resmedilmiştir.

Kaval çalan ve hayvan otlatan çoban, çift süren çiftçi, deve süren yolcu, eşek üzerinde yol alan yolcular belli belirsiz çizilerek gösterilmiş.

Dağlar ve dereler, çift çizgi ile belirlenmiş.

Sol altta yer alan pusulanın kuzeyini gösteren uç "Bayat boyu damgası" şeklinde bir özellik göstermektedir. (Çizim: 35)

KATALOG NO	: 12
ESERİN ADI	: KIRIM TATAR EMEKLERİ (Kırım tatar Yemekleri)
YAZARI	: BİLYAY MEMBET
BASIM YERİ VE YILI	: TAŞKENT (ÖZBEKİSTAN) (Tarihsiz)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 20 cm En= 13 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Modern
ÇİZİM NO	: 36
RESİM NO	: 13
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Kırımtatar Türklerinin yemek tariflerini içine alan kitabın desenleri, mutfakta ve sofrada kullanıla fincan, cezve, tabak, bakraç, bardak, tepsi, vazoz, masa örtüsü gibi malzemeler ile bir demet gülden meydana gelmektedir.

Cezve, findan, örtü desenlerinden Kırım Türkleri'nin kullandıkları tarihi mutfak malzemeleri hakkında bilgi sahibi olmaktayız. (Çizim: 36)

KATALOG NO	: 13
ESERİN ADI	: ŞAİR GULİSTANİ
YAZARI	: RASULOV, H. - C. USMANOV
BASIM YERİ VE YILI	: TAŞKENT 1985 (ÖZBEKİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 17cm En= 13 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Geometrik
ÇİZİM NO	: 37
RESİM NO	: 14
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Kitabın kapağında yer alan dört kenarlı simetrik şeklin bir kenarının çizgisi bir yerinde hilal oluşan kıvrım dala benzemektedir. (Çizim: 37)

Bu dört çizgi, şekli tamamlamaktadır. Şeklin ortası koyu renkte olup, yazı, dişi olarak zemine gömülmüştür.

KATALOG NO : 14

ESERİN ADI : YOSUF ve AHMAD

YAZARI : -

BASIM YERİ VE YILI: TAŞKENT 1987 (ÖZBEKİSTAN)

ÖLÇÜLERİ : Boy= 22cm En= 15 cm

SÜSLEMENİN TÜRÜ : Bayat Damgası, Timur Türbesi, Kubbesi, Geometrik

ÇİZİM NO : 38, 39

RESİM NO : 15

CİLT MATERYALİ : AMERİKAN BRİSTOL

Kompozisyon, cilt bezinin ürezine yıldızla basılmıştır. Ortadaki (Çizim: 38) şekil, "Bayat" boyu damgasını andırmaktadır. Bu damganın içinde yer alan (Çizim: 39) desen bir ok ucuna benzemektedir.

Elips şeklinde dairenin içinde bulunan ikinci bir dairenin ortasına Semerkant'taki Timur Türbesinin bir bölümü resmedilmiş. İkinci elipsin arasındaki boşlukta 20 adet iri (nokta) bulunmaktadır.

KATALOG NO	: 15
ESERİN ADI	: ÜZBEK TİLİ va EDEBİETİ
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: TAŞKENT 1986 (ÖZBEKİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 20 cm En= 15 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Damga
ÇİZİM NO	: 40
RESİM NO	: 16
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Bu kitap kapağının ortasında köşeleri yuvarlatılmış bir kare içinde yuvarlak biçimde bir kompozisyon halinde bir yazı yerleştirilmiştir. Karenin tam ortasında ciltli kapalı kitap görünmektedir. Kitabın sayfaları 3 ince çizgi ile belirtilmiştir. Kitabın alt kısmında Romen rakamları ile 29, üst kısmında bayat damgalarına benzer bir şekil ve üç dilimli bir yaprak motifi yer almaktadır. (Çizim:40)

KATALOG NO	: 16
ESERİN ADI	: SEYDİ
YAZARI	: MERETGULI GARRİEV
BASIM YERİ VE YILI	: AŞKABAT - 1977 (TÜRKMENİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 21cm En= 13.5 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: KİLİM DESENİ
ÇİZİM NO	: 41
RESİM NO	: 17
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Bu kitabı kenar süslemesi, birbirine bağılı olarak, Anadolu'da da çok kullanılan bir "kilim" deseni ile süslenmiştir. (Çizim: 41) Ayrıca bu kitabın kapak motifleri Katalog 17'dekilerle benzerlik göstermektedir.

KATALOG NO : 17
ESERİN ADI : TÜRKMEN HALK EDEBİYATININ DOSTLARI
YAZARI : D. HÜRALİEV
BASIM YERİ VE YILI: AŞKABAT - 1977 (TÜRKMENİSTAN)
ÖLÇÜLERİ : Boy= 20 cm En= 15 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ: Geometrik, çiçek, yıldız ve ay
ÇİZİM NO : 42
RESİM NO : 18
CİLT MATERYALİ : AMERİKAN BRİSTOL

Bu kitabın kenar süsleri de, katalog 17'deki aynı kilim motifi ile çevrelenmiş.

Kilim motifinden farklı olarak, yazar adı ile eser adının çevresinde, sekiz köşeli yıldız içindeki sekiz taç yapraklı çiçek, çiçeğin göbeğinde de siyah zemin üzerinde, içleri siyah noktalı beyaz yuvarlaklar; en sonunda da beyaz zemin içinde sağa, sola, yukarı ve aşağıya bakan ay'lar görülmektedir. (Çizim : 42)

KATALOG NO	: 18
ESERİN ADI	: KOROGLU
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: AŞKABAT - 1982 (TÜRKMENİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 28 cm En= 21 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Geometrik, Giyim Kuşam, At, Çiçek, Çarkıfelek
ÇİZİM NO	: 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50
RESİM NO	: 19
CİLT MATERYALİ	: LAKE

Kitabın zemininde, "Koşum takımları" süslü bir ata binmiş, başı börtülü, elinde gerilmiş bir yay tutan Köroğlu'nun giyimi de süslüdür. Kaftanının kol (Çizim: 43) yenleri deseni ve kaftan yakaları (eteğe adar) baklava dilimli (Çizim: 44) desen ile süslenmiştir. Aynı desen atın kuyruk altı kayışlarında da görülür. Atın yanında yer alan "kanat şeklinde süsü", hayvana grifon havası vermektedir.

Saplı ve yapraklı çiçek (Çizim: 45) motifi ile (Çizim: 46) güneş motifi deseni tamamlamaktadır.

Ön ve arka kapak kenar süsünün köşeleri (Çizim: 47) Geometrik şekliyle çevrilidir.

Arka kapak ortasında yer alan kalkan, kılıç ve yay Köroğlunun "Alp" imajını vermektedir. Kalkanın üzeri (Çizim: 48) Damlalı güneş motifine benzeyip, kılıç kabzasının üzeri (Çizim: 49) Zincir şeklindeki desenleri ile süslenmiştir. Yayın (Çizim: 50) virgül şeklindeki kıvrık uçları, köşe kıvrımlarıyla uyum halindedir.

KATALOG NO	: 19
ESERİN ADI	: CİRLARIMIZ
YAZARI	: ZİNNUR MANSUROV
BASIM YERİ VE YILI	: KAZAN - 1989 (TATARİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 20 cm En= 13 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Lâle, yaprak ve kıvrım dalar
ÇİZİM NO	: 51
RESİM NO	: 20
CİLT MATERYALİ	: DERİ CİLT

Kitap kapağının üst kısmındaki süslü Tatar-Kril harfleri ile yazılmış başlığın altında yer alan simetrik motifin desenleri stilize edilmiş lâle, yaprak ve kıvrım dallardan oluşmaktadır. (Çizim: 51)

KATALOG NO	: 20
ESERİN ADI	: KOL GALİ (Kul Ali) KISSAİ YOSİF
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: KAZAN - 1989 (TATARİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 17cm En= 12 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Koç Boynuzu ve Lale
ÇİZİM NO	: 52
RESİM NO	: 21
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Kitap kabının zemini 3 kısma ayrılmıştır. Orta kısmında bazı (Kol Gali Kıssa Yosif) yer alır. Üstte bir kalın bordür ile sınırlandırılmıştır. Kıvrım dallardan oluşan rahat iyi uzman bir motif yer alır. Motifte kıvrım dallar birer agraf ile birbirlerine bağlanırlar. Kıvrım dallarının yanı sıra üst kısımlarda benzer motifler görülür.

Alt sıra ve yine ince bir bordür ile ayrılmıştır. Bu kısımda da benzer bir kompozisyon dikkati çeker. Burada da agraf lar yine kıvrımlar ve hatayı motifleri dikkati çeker. Üstte ve alttaki kompozisyon tekrarlanarak devam ediyor hissi bulunmaktadır. Motiflerde geleneğin izleri hissedilir.

(Çizim: 52)

KATALOG NO	: 21
ESERİN ADI	: TUFAN EDEBİET
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: UFA - 1979 (BAŞKURDİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 21 cm En= 14 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Yaprak ve Çiçek
ÇİZİM NO	: 54
RESİM NO	: 22
CİLT MATERYALİ	: AMERKAN BRİSTOL

Kitap kapağı 2'ye ayrılmıştır.

Kitap kapağının üst kısmında büyük kril harfleri ile başlık yerleştirilmiştir.

Kitap kapağının alt bölümünde alan simetrik motif, altı ana desenden oluşmaktadır. (Çizim: 54)

Bunlarda sivilize yaprak ve çiçek motifleri yer almaktadır.

Kitabın üçte birini ise Süsleme motifi kaplamaktadır. Bu motif sivilize laleyi ve yanlarda 5 dilimli bir papatyayı andıran bir motifin etrafını kuşatan, aleve benzer arka arkaya yapraklardan oluşmuş ay şeklinde bir süslemedir.

KATALOG NO	: 22
ESERİN ADI	: HUNLARIN KISGACA TARİHİ (UYGUR)
YAZARI	: ELMAS TURGUN
BASIM YERİ VE YILI	: URUMÇİ - 1986 (DOĞU TÜRKİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 30 cm En= 17 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Kubbe ve çiçek
ÇİZİM NO	: 55
RESİM NO	: 23
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Urumçide basılan Talih yazısı ile bir başlığı da ihtiva eden kitabın bütün yüzü arap sili denen at nalı şeklinde dilimli bir kemer şeklinde ve onu bağlayan sütunlardan meydana gelmiştir.

Kitapta yazı tam anlamıyla görülmektedir. Kemerin tepesinde ve kemer alınlıklarında bitkisel motifler yer alır. Motifleri yaprak ve dört dilimli çiçekler oluşturmaktadır. Sütunları meydana getiren alt kısımda ise birbirine dolanan Rumi motifler yer almıştır. (Çizim: 55)

KATALOG NO	: 23
ESERİN ADI	: ZAMAN CIRŞILARI (MONGOLİYE KAZAK EDEBİYATI)
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: ÜLGİY - 1988 (MOĞOLİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 17cm En= 12 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Koç Boynuzu, İnsan, Giyim-Kuşam, Eli belinde
ÇİZİM NO	: 56-57
RESİM NO	: 24
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Sayfanın sol üst köşesi ile sağ alt köşesine "koç boynuzu" (Çizim:56) deseni yer alan çerçevenin içinde, elinde "kobuz" bulunan, başı "dolubalı" üzerinde uzun kaftan, ayağında koncu motifli hedik, bağdaş kurmuş bir Kazak Türkü resmedilmiş.

Üzerine oturuşan kilim (ya da keçe) de bazı desenler bulunmaktadır. Bunlar eli belinde şeklindedir. (Çizim :57)

KATALOG NO	: 24
ESERİN ADI	: KAZAK TİLİ (Moğolistan Kazakaları)
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: ÜLGİY - 1984 (MOĞOLİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 21cm En= 15 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Damgalar ve Koç Boynuzu
ÇİZİM NO	: 58:59
RESİM NO	: 25
CİLT MATERYALİ	: DERİ CİLT

Moğalistan Kazaklarının Ülgüy'de basılmış olan kitabının deseni daha çok "Türk damgaları"nda kullanılan şekillere benzemektedir. Desenlerde "Koç Boynuzu" açıkça görülmektedir. (Çizim :58)

Soldaki şekil, Anadolu'da rastlanan "Bayat boyu damgası"na çok benzemektedir. (Çizim:59)

Desenler kıvrım dallardan meydana gelmiştir. Ancak bu kıvrım dallar arasında yer alan motifler koç boynuzları ile bayat damgasını hatırlatmaktadır. Aslında bu motifler Kazakların keçeleri üzerine işledikleri geleneksel keçe applike süslemelerine benzemektedir.

KATALOG NO	: 25
ESERİN ADI	: ETNOGRAFIYA NARADOV ALTAYAI ZAPADNOY SİBİRİ
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: NOVASİBİRSK-1978 (ALTAY CUMH.)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 20 cm En= 14 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Damga, Kıvrımlı Yapraklar, Kubbe, Çarkıfelek, Koç Boynuzu, Kıvrımdal, Rumi
ÇİZİM NO	: 60-61-62-63-64-65-66
RESİM NO	: 26
CİLT MATERYALİ	: LAKE

Altay Türkleri'nin etnografyasını inceleyen bu eserin kapağının üst ve altında iki farklı motif bulunmaktadır.

Üstteki motifte ortada bir çarkıfelekten meydana gelen bir kurs ile bunu simetrik olarak saran rumilerden oluşmaktadır. Tepesinde bir bayat damgası dikkati çeker. Bayat damgasının üzerine yuvarlağımsı bir kemer yapılmıştır. Bu motifin alt sırasında bir rumi motifi kitabın sağından başlayıp soluna dorğu uzanmaktadır. Orta kısımda yer alan 5 satırlık yazının altında ise ortada meydana gelen bir yaprak motifi yanlara doğru uzayarak kabın sağ ve solunda birer kıvrık dalla nihayetlenmektedir.

(Çizim: 60-61-62-63-64-65-66)

KATALOG NO	: 26
ESERİN ADI	: KIRGIZSKIY UZOR
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: FRUNZE - 1985 (KIRGIZİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 13 cm En= 10 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Hayvan Desenleri; Koç Boynuzu, Geometrik şekil ve stilize yapraklar.
ÇİZİM NO	: 67-68-69-70-71-72-73
RESİM NO	: 27
CİLT MATERYALİ	: DERİ CİLT VE LAKE CİLT GÖMLEĞİ

Kırgız etnografyasını tanıtan küçük boy kitabın gömleğinde keçe, halı ve kilimlerde kullanılan desenlerle birlikte koç, sığın, geyik, keçi, pars ve çift horgüçlü deve desenleri de sonsuza kadar çizilmiş.

İkinci kuşak içinde yer alan keçi desenlerinin üzerinde çok kıvrımlı simetrik bir desen bulunmakta.

I. Hayvan Desenleri:

- 1) Koç (Çizim: 67)
- 2) Pars (Koça saldırmakta) (Çizim :68)
- 3) Sığın (Çizim:69)
- 4) Geyik (Çizim: 70)
- 5) Keçi (Çizim: 71)
- 6) Deve (Çizim: 72)

II. Kilim (halı, keçe) Desenleri: (Çizim :73) Koç boynuzu, geometrik şekil ve stilize yaprak şekliyle bezenmiştir.

Kitabın gömleğinde açıldığı zaman bordürler halinde en alt sırada çift horgüçlü karşılıklı develer üç taneseli arka arkaya biri karşılıklı develer yer almaktadır. Onun üstündeki bordürde arka arkaya sıralanan horgüçlü develerin aralarından rumi ve palmetlerden oluşan birer şekil develeri birbirinden ayrılmaktadır. Onun üstündeki sırada alttaki bordürde olduğu

gibi arka arkaya gelen üç ren geyiği ile bir ren geyiği karşılaşmaktadır. Yazı bordüründe ise bir hayat ağacının iki tarafında yer alan ve boynuzlarını tokuşturan iki keçi görülmektedir. Keçilerin üzerinde sarmal motifler vardır. Onun üstündeki enli bordürde atlar vaziyette ren geyikleri yer almaktadır. Onun da üstünde sarmaşık motifleri arasında yine rengeyikleri ve rumiler yer alır.

KATALOG NO	: 27
ESERİN ADI	: MANAS * (CİLT 1)
YAZARI	: HEYET
BASIM YERİ VE YILI	: KIRGIZİSTAN 1979
ÖLÇÜLERİ	: Boy= 30 cm En= 20 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Mimari ve Giyim Kuşam, Topak ev, Kubbeli Türbe, Bulutlar, Koç başı, Yapraklar, Savaşçı alplar, Atlar, Develer, Kartallar, Ejderler.
ÇİZİM NO	: 74
RESİM NO	: 28 - 29.a - 29.b
CİLT MATERYALİ	: DERİ CİLT VE LAKE CİLT GÖMLEĞİ

Cilde hakim olan desenler şunlardır:

1) İkisinin burnundan "duman", ikisinin ağzından "alev" çıkan biri çatal dilli, beş "EJDER" görülmektedir. Bu ejderlerin çenelerinin altından uzantılar sarkmaktadır.

2) Bu ejderlerin yukarısında kır bir ata binmiş, başı tulgalı; elinde ucu tuğlu bir mızrak; omuzlarında uçuşan bir pelerin bulunan alp (Manas) yer almakta: Atın sağ sağırsında, üzeri desenli, içinde eğri Türk yayı ve oku bulunan sadak görülmekte.

Manas'ın tam üstünde, bütün hatları belirgin, süzülme pozisyonunda bir kartal bu motifi tamamlamaktadır. Kapak arkaya doğru devam ederek kompozisyonu süvarilerle tamamlar.

Arka kapağı oluşturan bölümde siyah bulutlar dikkati çekmekte ve bulutların arasında süvariler uçar vaziyette ellerinde bayrakları ve kargıları ile görünmektedir.

Kırgız Alp'larının kıyafetleri milli olup, başlarındaki keçe "börk" bugün de kullanılmaktadır. Börklerin ucunda birer tuğ vardır. Kıyafetleri milli olmakla beraber kıyafetleri tarif edecek kadar belirgin değildir. Sırtta manas yazısı vardır.

Ciltteki birinci iç yüzde Koyu zemin üzerine basılmış şu desenler bulunmaktadır:

1) Üstte birbirine bağlı iki yüklü deve, develeri çeken atlı bir sürücü; altta, birbirine bağlı dört yüklü deve (Develerin yükü olacak Kırgızların toplu çadır malzemeleri direkleri, tepe örütüsü ve yanları saran kumaşları görülür) (Resim: 29.a)

2) İkinci sırada milli kıyfetli altı kadın, at sırtında yolculuk yapıyor. Dört at kır. İki at boz renkte. Kadınların birisinin bindiği atın terkisinde çocuk var. (Yüzleri örtülü tepelikli kadınlar)

Bu sıranın önünde, dört nal giden kır bir at üzerinde genç bir Kırgız sağ elini havaya kaldırmış. Sanki kuşların etrafı sarması bu giden kafilenin bir gökyüzünde hareket ettiği anlaşılmaktadır. (Resim: 29.a)

3) Bu sıranın altında ikisi mızraklı üç Kırgız süvarisi dört nal koşan atların üzerinde (atlardan ikisinin dört nal pozisyonları farklı olup, ressam tarafından çokiyi izlendiği anlaşılmaktadır) Atın birisi atlar vaziyettedir. (Resim: 29.a)

4) Zemin üzerinde on kuş aynı yöne uçmaktadır.

Cildin arka içteki desenlerde de hücum a kalkmış yedi atlıdan oluşan bir Kırgız süvari birliği yer almaktadır. (Resim: 29.b)

a) En önde, elindeki kargının ucunda "hilal" ve "tuğ" bulunan bayrak taşıyan süvarinin terkisinin solunda okluk ve içinden yay görülmektedir. Bu süvarinin eyer altı örtüsü de farklıdır. (Resim: 29. b)

b) Onun arkasında dört nal koşan atlardaki süvarilerden dördünün kargısı sağ, ikisinin de sol elindedir. Üçü üzenginin üzerinde tam kalkmış ikisi kalkmaya hazır pozisyondadır. (Resim: 29.b)

Süvarilerin börkleri ucundan püsküllü olup, milli kıyafeti tamamlamaktadır.

c) Süvarilerin arkasında ve önünde, havada uçan yirmiiki ok bulunmaktadır. (Resim: 29.b) (Çizim 74)

KATALOG NO	: 28
ESERİN ADI	: MANAS (CİLD 2)
YAZARI	: HEYET
BASIM YERİ VE YILI	: KIRGIZİSTAN - 1979
ÖLÇÜLERİ	: Boy = 30 cm En = 20 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Mimari ve Giyim Kuşam, Topak ev, Kubbeli Tübe, Bulutlar, Yapraklar, Savaşçı Alplar, Atlar, Develer.
ÇİZİM NO	: 75
RESİM NO	: 30 - 31.a - 31.b
CİLT MATERYALİ	: DERİ CİLT VE LAKE CİLT GÖMLEĞİ

2. cildin gömleği üzerinde tasvir ettiğimiz Manas daha belirgindir. Bu defa sağ elinde eğri bir kılıç, sol kolunda kalkan, üzerinde de zırh bulunmaktadır. Atın sağrısında duran sadak'ın içinde üç ok görülmektedir. (Resim: 30)

Manas'ın yukarısında "tolunay" şeklinde yuvarlak bir ay, geri planda da karanlık bulutlar bulunmaktadır. Bulutlar, kıvrımlar ve iç kısımda da taramayla belirtilmiştir. Bulutların içinden, fırlatılmış çok sayıda ok düşmanın üzerine doğru uçuşmaktadır. (Resim: 30)

Altta ve geride beş Kırgız atlısı, dört nal koşan atların üzerinde, ellerinde tuğlu mızraklar ile Manas'ın arkasından düşmana saldırılmaktadır. (Resim: 30)

Manas'ın bu ikinci cilt kapağının iç yüzü üzerinde, bir Kırgız obasında, gece vakti, gökteki "hilal" şeklinde ayın altında, hafif eğimli bir tepede kilim (ya da keçe) üzerinde bağdaş kurarak oturmuş yaşlı bir "Manasçı" oba halkın a destan okumaktadır. (Resim: 31.a)

Manasçı'nın başında börk, sırtında, cübbe, ayaklarında çizme bulunmaktadır.

Ön sırda dördü bağdaş kurup oturmuş, birisi bastonunda dayanmış

yedi erkek; ayakta altı kadın; ikinci sırada ikisinin elinde at yakalamaya mahsus uçları kementli sırık bulunan iki, diğerlerinin duruş pozisyonları farklı sekiz erkek ile sırtında bir çocuk bulunan kadın yarım ay şeklinde bir kompozisyon teşkil etmektedir.

Erkek ve kadınların başlık /börk, cübbe ve bel kemerleri Kırgızlara özel şekiller gösterir.

Obanın yerleştiği alanda, biri yüksek tepeler, geri planda da dağ silüetleri bulunmaktadır. Yüksek tepenin yamacında "Orta Asya " mimari özellikleri taşıyan Kubbeli önlerinde birer portelleri olan iki türbe vardır. Türbelerin karşısında düzlükte üç topak çadır ve bunlardan çıkan dumanlar dikkati çekmektedir.

En alt planda bozkır bitkisi özelliği taşıyan çalı tipi bodur ağaçlar ile uçan bir kuş bulunmaktadır. (Resim: 31.a)

Cildin arka kapağı içinde, siyah zemin üzerinde, ortadaki bacalarından duman tüten ondokuz "yurt" (topak ev) resmedilmiştir. (Resim: 31.b)

Yurtların keçeden yapılan örtüleri çapraz iplerle bağlanmış. en öndeki "yurt" un kapısı önünde bulunan sırıgın üzerine bir "koç başı" konulmuştur. Diğer sırıgın ucunda "tuğ" bulunmaktadır. Yanındaki çadırın alt ve giriş kapısı üzerine desenler çizilmiştir. Kapı üstündeki desen bir bitki motifine benzemektedir. (Çizim 75) (Resim: 31.b)

KATALOG NO	: 29
ESERİN ADI	: UMUTLAR
YAZARI	: MİNE KÖSE
BASIM YERİ VE YILI	: KİŞİNEV - 1988 (GÖKOĞUZİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy: 19.5 cm En: 12.5 cm.
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Bulut ve Çınar yaprağı
ÇİZİM NO	: 76
RESİM NO	: 32
CİLT MATERYALİ	: AMERİKAN BRİSTOL

Modern bir grafik düzenleme ile bu şiir kitabı kapağının üst tarafı "kara bir yağmur bulutu" ile doldurulmuştur. Yazar ve kitap adı dışı olarak bu bulutun içine gömülmüştür.

Buluttan dökülen yağmur bir sağanak gibi olup, kesik uzun çizgilerle belirtilmiştir. Yere doğru düşen beş adet çınar yaprağı kitabın adı ile uyum içinde "biten umutlar"ı ifade etmektedir. (Çizim : 76)

KATALOG NO	: 30
ESERİN ADI	: PROZA
YAZARI	: KARA ÇOBAN
BASIM YERİ VE YILI	: KİŞİNEV - 1986 (GÖKOĞAZİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy: 21.5 cm En: 14.5 cm.
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Ağaç, Kuş, İnsan, güneş (Modern)
ÇİZİM NO	: 77
RESİM NO	: 33
CİLT MATERYALİ	: LAKE

Siyah çerçeve içinde ağaç, kuş ve insan desenleriyle oluşan bu motif, çini mürekkebi ile yapılmıştır.

Motifte yukarı, aşağı ve düz hatta uçuşan beş kuş; yedi dallı, iri yapraklı bir ağaç; ağaçta dayalı gibi duran kanapenin üzerine oturmuş, mahalli kıyafetli bir delikanlı ile genç kız bulunmaktadır.

Soldaki erkeğin başında, sola hafif kıvrılmış bir kalpak; üzerinde uzun kollu bir gömlek ve yelek; ayağında kemeri beline oturmuş bir pantolon; ayağında terlik gibi bir ayakkabı vardır. Yüzü traşlı olup, düzgün bir palabıyık üst dudağının üzerini kaplamaktadır.

Sağdaki genç kızın uzun saçları bir yemeni ile bağlanmıştır. Yemeni, aşağıdan, çene altını ve yüzün yanlarını da kapatmakta olup tepeden düğümlemişdir.

Üzerinde uzun kollu ve uzun etekli bir entari, entarinin üstünde motifli bir önlük bulunmaktadır. Kızın boynunda beş altından oluşan bir gerdanlık (belki "beşibirlik") akseuvar olarak deseni tamamlamaktadır.

Kanapenin deseni ilgi çekici olmakla birlikte (Çizim: 77) Ortada stilize edilmiş güneş ve ona doğru uçan grafikize edilmiş güvercinlerden oluşmaktadır.

KATALOG NO	: 31
ESERİN ADI	: SAMARKANDA
YAZARI	: -
BASIM YERİ VE YILI	: MOSKVA - 1985 (ÖZBEKİSTAN)
ÖLÇÜLERİ	: Boy: 24 cm En: 14 cm
SÜSLEMENİN TÜRÜ	: Timur'un Türbe Kubbesi, Geometrik, Rumi
ÇİZİM NO	: 78-79-80-81
RESİM NO	: 34
CİLT MATERYALİ	: LAKE

Kitap kapağının üst soldan sağa doğru uzanan Latin alfabesi ile yazılmış "Samarkanda" başlığı yer almaktadır.

Özbekistan'ın "Semerkant" şehrini tanıtan renkli kitap kapağı kubbe yapısı (Çizim : 77) şeklinde, kalın çizgili bir çerçevenin içinde, Timur Türbesinden kubbeli bir bölüm yer almaktadır.

Bu çerçevenin kenarları, Türk çini ve seramik sanatında kullanılan motiflerle süslenmiştir. Bu motifler iç içe olup (Çizim: 78) Türk süsleme sanatındaki şekillere benzer (Çizim: 79) Rumi desenlerinden oluşmaktadır.

Bu desenler birleşerek, sağ ve sol üst köşelerde (Çizim: 80) Rumi desenlerine benzer ana motifini, sağ ve sol kenarlarda da (Çizim :81) gene Rumi ana motifini oluşturmaktadır.

III. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1980 yıllara ait kitapların kapaklarından ve iç kapaklarından seçtiğimiz bu çalışmada incelediğimiz Orta Asya Çağdaş Türk kitap süslemelerinde, gerek mensup olduğu Azeri, Özbek, Kırgız, Türkmen, Uygur, Tatar, Başkurt, Altay, Kırım ve Gagavuz gibi Türk boylarının tarihi gelişimi içinde kullandıkları motifler ve gerekse yaşadıkları coğrafya üzerinde komşu oldukları kavimlerden alıp yorumladıkları figür ve motifler görülmektedir.

Türk dünyasının siyasi ve tabii coğrafyasına bakıldığında Kazak Türklerinin Orta Asya'da yayıldıkları alan öteki Türk boylarından daha geniş ve derindir. Buradaki "derin" sıfatından kasıt, bugünkü siyasi Kazakistan sınırlarının ötesinde kendilerine, "Moğolistan Kazakları" adını veren beş-yüzbinden fazla Kazak Türkü'nün Moğolistan sınırları içine yayılmış olmasıdır.

Başşehirleri Ülgiy (Bayan - Ülgiy) olan Moğolistan Kazaklarının dil, edebiyat, folklor, etnoloji, müzik ve plastik sanatları da, iç - içe yaşadıkları Moğollardan oldukça etkilenmiştir. Ülgiy'de basılan Kazak kitaplarının kapak süslemelerinde daha çok bayat (bayat damgasını ve koç boynuzunu) (22) andıran şekiller görülür. (Resim: 25) (Çizim: 24 - 25) Kazak Tili kitabında koç boynuzu ve eli belindeye (Resim: 25) benzer şekiller muhtemelen damga olarak kullanılmıştır. Bu şekillere öteki Türk ülkelerinde de rastlanmaktadır. Koç boynuzu motifi Resim 21, ve 27 Kazak ve Kırgız Türklerinde görülmektedir. (23)

Zamana Jırşıları adlı kapakta sofrada saz çalan çekik gözlü, elmacık kemikleri çıkık" genç insan, sert çizgilerle belirtilmiştir. (Resim: 24)

Azeri kitap süslemelerinde de örnekler oldukça çeşitlidir. Bu örnekler Kitap kabı örneği, cilt kapağı içi, süslemelerinde görülmektedir.

(22) KARAMAĞARALI, Beyhan. Türk Damgalarının Devamlılığı. Türk Dünyası Araştırmaları. Sayı: 9 Senc. 1972

DURUL, Yusuf. Türk kilim Motifleri. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. Sayı: A. 3 Ank. 1987. s.

(23) KERİMOV, Latif. AZERBAJCAN CARPET. Cilt II. Bakü 1983 s. 166

Bu süslemelerde çeşitli çiçekler (lale, papatya, sümbül, vb.), yapraklar, goncagül, bulutlar ve çarkifelek bulunmaktadır. (Resim No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12) Kitaplarda işçilik ve el emeği dikkati çeker. Örneğin Şaman duası adlı kitapta kalın kökleri toprağın derinliklerine uzanan ve elleri gökyüzüne açılmış iki avuç ise yaprak ve dallarını yerini almıştır. Ağaç gövdesinin damarları elin damarları ve çizgileri ile birleştirilmiştir. Böylece ağaç el şekline gelirken el de göğe doğru uzanan bir hayat ağacı şeklini almıştır. Bu kompozisyon anlayış itibarıyla özelliğindedir. Burada grafik sanatçısı hayal gücünü iyi kullanarak Şamanizm ile ilgili unsurları grafikize ederek resmetmiştir. Bunlar soyut anlatım özelliği gösteren motiflerdir. (Katalog No:6) (Resim No:6)

Akıllı çocuğun hikayesi adlı kitap kapağında sayfanın dörtte üçü işlenmiştir. Geometrik şebeke süslemeli pencereden bakan baba, anne ve çocuktan görülmektedir. Başörtülü, küpeli ve kolyeli bilezikli kadının örtüsünün kenarları kırık çizgiler ve dörtte dört noktalı motif; kısa kollu gömleğinin kol uçları kırık çizgili ve içi baklava dilimli motif ile süslüdür. Sakallı ve bıyıklı, cübbeli erkeğin gömleği güneş kursunu andıran motifleri, sarıklı, cübbeli ve yakasız gömleklili çocuğun cübbe yakası aşağı doğru kırık çizgili motif, sarığın ucuda baklava dilimli motif ile süslenmiştir. Bunların kıyafetlerinden hatırlı, varlıklı kişiler olduğu süslemelerden anlaşılabilir. Kapağın üçte birini kaplayan kubbeli bir düzenlemenin içinde Latin, Azeri kril ve Rus Kril harfleri ile yazılmış Nizami başlıklığı yer alır. Arka Kapağı ise tamamen Azerilerin ince zevklerini yansıtan kubbesi, sivri kemerli pencere şebekeleri ve pervazları ile sekiz kollu yıldızlar, geometrik özellikli süslemelerle bezenmiştir. (Katalog No: 1) (Resim no: 1)

Gene dörtte üçü resimlenmiş Vida Görüşü adlı kitap kapağında dört nala koşan iki at ve üzerlerinde bir bayan ve bir erkek görünmektedirler. Her iki figürde gergin kol hareketleri, atın sırtına doğru eğik vücutları ve karnı saran bacakları ile atlarına hakim bir görünüm gösterirler. Güneş, bulutlar, dağlar, tepeler, ağaçlar ve insan yapısı yol ile düz damlı evler ile

toprak formu grafiker tarafından yorumlanarak çizilen grafik resimlerdir. Bu ise bize çağdaş bir soyut anlayışı göstermektedir. (Katalog No: 2) (Resim No: 2)

Ganatlı Sözler adlı kitabın kapağı ise bu sefer dörtte üçü yazı ile kaplıdır. Yazının altında ise sanatçı tarafından stilize edilmiş lale süslemesi yer almaktadır. (Katalog No0 3) (Resim No: 3)

Sihirli Nakışlar adlı kitapta kağıtları katlayıp kesme sonucunda soyut Azeri Türk motifleri çoğaltmaya çalışan bir sanatçının yaptığı süslemelerden haber almaktayız. Bunlar ise kitap kapağın ortasındaki göbekte yer alan yaprağı koç boynuzuna, kıvrım dallara, stilize kelebeğe benzer iç içe dört desenden oluşan ince işli ve başlıkla uyum halinde yuvarlak süslemeden anlamaktayız.(Katalog No: 4) (Resim No: 4)

Azerbeycan El Negmeleri adlı bu kapağın dörtte birinin, yan ve köşeler çizgi ve çiçek motifleri ile süslenmiştir. Kapak başlığı kelebek motifi ile birlikte kitabın hemen hemen ortasında yer alacak kompozisyonu tamamlamıştır. (Katalog No: 5) (Resim No: 5)

Şeki adlı kitap kapağının ise gene dörtte üçü göbekli bir kompozisyon içinde bitki, çiçek ve hayvan süslemeleriyle çevrenmiştir. Üçte birlik bir kısımda ise 12 köşeli yıldızı ikiye bölerek ortaya yerleşen Rus Kril, Azeri Kril ve Latin harflerinden yazılmış şeki yazısı ile nihayetlenmektedir. (Katalog No: 7) (Resim no:7)

Türk Güllerinde Evezikler adlı kitap kapağının genelini oluşturan yazıların arasında sıkışmış gibi duran fakat kapağa bir nebze hava aldırın 8 kubbeli, uçlarında koç boynuzu veyahut hilale benzer şekiller bulunan bir nevi çark yer almaktadır. (Katalog No:8) (Resim No: 8)

Oğuz Name'nin ise kenar bordürleri saç örgüsüne benzer geometrik özellik gösteren süslemelerden ve sanki o çağların özelliği vurgulamak istermiş gibi bir yazı çeşidi ile başlık atılmıştır. Arka kapak süsünde ise alt tarafta biribiri içine girmiş laleler ve kenarlarına yaprak yerleştirilmiş iki daireden

ibarettir. (Katalog No: 9) (Resim No: 9) Atalar Sözü ve Darb-ı Meseller adlı şark havası gösteren kapakta kubbeye benzer göbek süsünün içleri, ön kapaktaki eski yazı ile yazılmış bir başlık, arka kapaktaki göbekte en ortada sekiz yapraklı sapsız çiçek deseni bordürdeki desenlerle benzerlik göstererek, haçvari desen içinde yer almaktadır. (Katalog No: 10) (Resim No: 10)

Cilt ve cilt gömleğinden oluşan Kitabı Dede Gorgud adlı kitabın kapağı, Osmanlıca başlıklı bir yazı ve sağ alt köşedeki palmet kıvrım dallar ve yapraklardan oluşan motiflerle bir nevi ikiye ayrılmış gibidir. Cilt gömleğinin ön yüzünde boğayı öldüren Boğaçhan, sırt üstü yatmış, başı arkaya doğru eğilmiş bir eli göğsünde olan bir ölü yanında ağlayan başı örtülü diz çökmüş anne veya eşi, şaha kalkmış bir kır at ile hareketsiz duran bir doru at, halkın a öğüt veren cübbeli sağ eli ileride ak sakallı Dede Korkut desenleri vardır. Arka yüzde ise Deli Dumrul kuyruğundan tuttuğu siyah, ayakları kıvrık bir keçiye düşmanlara geriye doğru eğilmiş bir vaziyette sallayarak atmaktadır. Üstte bir oba hayatı ve savaşı atlılar görülmekte olup, gömleğin çevresi çiçek desenleri ile donatılmıştır. Buradaki motifler lale, yapraklar ile birlikte hatayi ve rumi desenlerine benzer şekillerden ibarettir. Bazı özellikli yerler minyatür tarzında çizilerek kale resmi de gerçeğe uygun olarak resmedilmiştir. Grafik sanatçısı buradaki düzenlemeleri kendi yorumunu katarak yapmıştır. (Katalog No: 11) (Resim No: 11, 12)

Genel olarak Azeri kitaplarındaki motif ve şekiller bütünüyle insan düşüncesinden çıkma, şekil olarak bazen tabiattaki örneklerle ilgisini koparmış soyut formlardır. Geometrik şekiller zaman zaman değişik semboller halinde karşımıza çıkan biçimleri de içermekle birlikte soyut tasarımlıdır. Süsleme unsuru eğer tabiattan olmuşsa, sanatçı tarafından belirli bir şemalaştırma veya özetleme tarzında işlenmiştir. (Resim: 2, 7) Bu da bize grafik tasarımını hatırlatmaktadır.

Kırgız Türlerinin kitap süslemelerindeki figür ve motifler göçebe hayatın özelliklerini aksettirmektedir.

"MANAS" adlı büyük Kırgız destanının cilt gömlekleri, cilt kapakları içi sayfalarının süslemeleri, "bozkır hayatı (devamlı bir şekilde yer değiştiren ve eşyalarını develer üstünde taşıyarak yolculuk eden ve uçsuz bucaksız topraklarda at üzerinde avlanarak, savaşarak hayatsürdüren Kırgız İnsanı)"nın bütün özelliklerini aksettirmektedir. (Katalog No: 27) (Resim No: 28 - 29.a - 29.b)

MANAS'ın 2. Cilt gömleği süslemelerinde görülen atlar, süvariler, ay, bulut cilt kapağı içinde görülen "ay ışığı altında oba" ile "halkına destan 'cırlayan' bahşı" tabloları bozkır hayatını çok güzel anlatmaktadır. (Resim: 31.a) (Katalog:28)

Burada Manas sağ elinde eğri bir kılıç sol elinde ise kalkan, üzerinde pelerinli bir zırh, başında püsküllü tolgası bulunmakta ve düşmana kararlı bir şekilde saldırmaktadır. Atının sağrısında duran Sadak'ın içinde üç ok görülmektedir. (Resim No: 30) (Katalog No: 28) Manas'ın arkasında sol ve sağ tarafında saldıran askerler bulunmaktadır. Fakat soldakilerin sadece bayraklı kargıları ve mızrakları görülmektedir. Üstte ise dolunay ve çok yoğun bir şekilde karşı tarafa doğru fırlatılmış oklar vardır. Manas'ın sağ tarafında Kırgız başlıklı ve kaftanlı beş Kızgız savaşçısı ellerinde tuğlu mızrakları olup Manas ile birlikte atlarını dört nala sürmektedirler. Manas en önde ve ordusu yoğun bulutlarla birlikte sanki gökyüzünden fırtına gibi düşmanlarına gidiyorlarmış gibi bir izlenim vermektedir. Kapağı yapan sanatçı, "beş atlı üzerinde" kendi etnografik malzemelerini işleyerek yöre özelliğini vurgulamaya çalışmıştır. Bunlar yukarıda da belirttiğimiz gibi başlıkları püsküllü konuk şeklinde ve siperlikleri kıvrılmıştır. Kaftanları ise başlığı tamamlayıcı özelliktedir. En önemli yöre özelliklerini bir kaç çizgi ile soyutlayarak yansıtmışlardır. (Katalog No: 28) (Resim No: 30)

İkinci cildin ön kapak içi süslemesindeki Keçe (24) bir yaygı üzerine oturmuş, başı börklü, ayağı çizmeli yaşlı ozan, oba halkına destan söylerken,

(24) ÖGEL, Bahaeddin. İslamiyetten önce Türk Kültür Tarihi TTK Basımevi. Ank. 1962 s. 60
DİYARBEKİRLİ, Nejat. Hun Sanatı. ist. 1971, s. 56

genç - yaşlı, kadın - erkek, Kırgızlar ona doğru dönmüş vaziyette kimisi ayakta kimisi oturarak dinlemektedir. Yere oturmuş veya ayakta duran insanların pozisyonları ile giyim kuşamları, (kaftanlı, kuşaklı ve külah şekilli püsküllü erkek başlığı ile sarıklı kadın başlığı) Kırgız etnografyası için malzeme teşkil etmektedir.

Bodur bozkır çalıkları ile onlara doğru uçan kanatları açık ve beyaz bir kuş bu kompozisyonu renklendirmektedir. (Resim: 31.a) (Katalog:28)

Arka cilt kapağı iç süslemelesinde tepe deliklerinden duman tüten 19 "curt" (yurt / topak ev)'ta hayat sürdüğü anlaşılmaktadır. Ön plandan yer alan yurtların kapılarının açıktır. (Resim: 31.a) (Katalog:28)

En öndeki yurt'un kapısı yanında uzun bir diğerin ucuna asılmış "koç başı"(25) bugün hala Anadolu'da da yaşayan bir geleneğin kaynağını göstermektedir. (Resim: 31.b) (Katalog:28) Örneğin Kayseri'deki bazı evlerde hala nazarlık olarak kullanılmaktadır.

Bulutların içinde at üstünde Kağan ile yukarıda uçan kartal ve dört ejderha (26) resme mitolojik özellikler vermektedir, genellikle, kanatları açık olarak çizilen kartal, Kırgız Türk süslemelerinin önemli bir unsurudur. (Resim: 28) (Katalog:28) Dörtana giden bir atın üzerindeki Kağan gayet ciddi ve dik bir şekilde atın üzerinde oturmaktadır. Başında püsküllü bir tolga, üstünde zırh ve arkasında uçuşan bir pelerin, elinde ise püsküllü bir kargı vardır. Atın sağ arkasında sadak içinde yay ve oklar da göze çarpmaktadır. Kartal ise kağanın üzerinde ona yol gösterip, koruyormuş gibi süzülmemektedir. Kağan'ın sağ alt yanında dört tane ejder görülmektedir. Bu ejderler kanatlı, çenelerinin altından püskül sarkan, boyunlarında yüzgeç gibi çıkıntılar bulunan ikisinin burnundan duman, ikisinin ağzından alev çıkmakta olup, biri çatal dillidir ve bulutlarda uçmaktadırlar.

(25) ESİN, Emel. İslamiyetten Öncesi Türk Kültür Tarihi ve İslama Giriş. Ed. Fak. Mat. İst. 1978 Koç, Koyun ongunu: I/46; II/52; III/105

İNAN, Abdülkadir. Makaleler ve İncelemeler. Ank. 1968 TTK. yayını s. 262-273

(26) ÖNEY, Gönül. Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları. Türkiye İşbank Kültür Yayınları. Ankara 1992 s. 46, 47, 48, 49, 50, 63, 65

"At" Kazak Türklerinin gerek savaşta gerekse barışta en büyük yardımcısıdır. Bu yüzden pek çok desende, her türlü pozisyon verilerek çizilmiştir. (Resim:28, 29.a, 29.b, 30) (Katalog: 27) "Manas" süslemelerinde at ve kartal'dan başka çift hörgüçlü deve, kuş gibi hayvanlarda görülmektedir. (Resim:29.a) Devenin buralarda bulunması ilginçtir. Manas'ta deve (çadır malzemesi taşınmasında) kullanımını gösteren bu resimler bin sene evvelki dönem için özellik taşır. (Katalog:27) Bu kitabın cilt gömleğinde yer alan bir "Kızılgöz oba hayatı", Orta Asya'daki bozkır hayatının bir aynası gibidir.

"Kızılgözü Uzun" adlı küçük boyulu kitabın cilt gömleği süslemelerindeki çift hörgüçlü deve, koç, sığın (yabani geyik), geyik- pars ve pars-keçi mücadelesi motifleri Pazırık Halısından (27) beri süregelmektedir. Birkaç desen de keçi süslemelerini andırmaktadır ve Pazırıkta keçeler üzerinde görülmektedir. Bunlar aydınlık ve karanlığın mücadelesidir. Bu anlatımdan kaybetmiş olsa da hala devam etmektedir. (Resim: 27) (Katalog: 27)

Türkmenler ise kitap süslemelerinde kendi halı (Çizim No:41) ve kilim (Çizim No:42) motiflerini kullanmışlardır. Bu motifler geometrik özellikli olup çokgenler dışında yarım yıldızlara benzetilebilir. (Resim No: 17-18) (Katalog No: 16-17)

"Gorogli" adlı Aşkabat'ta basılan Köroğlu destanı süslemesinde at ve insan hakimdir. Atın koşum ve süslemeleri geometriktir. (Çizim No:43)

İnsan motifinin başındaki Türkmen kalpağı, üzerindeki kaftanı, atın koşum takımları bu ülkenin belirli etnografik malzemesidir. Atlı figür savaşçı karakterlidir. Çünkü Kaftanlı, kalpaklı, mahmuzlu çizmezi olan atlı yayını germiş hedefine ok atmak üzeredir. Atının sağ yanında sadak içinde oklar ise savaşçıyı tamamlamaktadır. Atın koşum takımları ile atının kaftanındaki baklava dilimli motiflerin benzerliği dikkat çekicidir. Atlının atı, bir ayağı

(27) TEKÇE, E. Fuat. PAZIRIK (Altaylar'dan bir halının öyküsü) Kültür Bak. Yay. Ank. 1993. s. 111, 112, 120

havada geriye doğru sanki şaha kalkacakmış ya da ileri doğru fırlayacakmış gibi bir pozisyonla birlikte süslemeli koşum takımlarıyla göz kamaştırmaktadır. Bu kompozisyon, kitap kapağının hemen hemen tamamını kapladığını söyleyebiliriz. Görüldüğü gibi Türkmenler de kendi geleneklerine bağlı kalan ve kitaplarında da bu özelliklerini vurgulayan bir boydur. (Katalog No: 18) (Resim No: 19)

Cırlarımız ve Kolgali adlı Kazan Tatarları kitap süslemelerinde Rumilerden oluşan motifler ağırlıktadır. Kolgali'de yazının üst kısmında kıvrım dal motifleri ve aralarda onları birleştiren agraflar ve laleye benzeyen rumiler dikkati çeker. Hemen hemen aynı motif kitap kompozisyonunun altında tekrarlanmıştır. Kıvrım dallarise simetrik "Koçboynuzu" şeklinde nihayetlenir. (Katalog No: 20) (Resim No: 21) Cırlarımız örneğinde de kapak kompozisyonunun ortasında kıvrık dallı bir rumi görülür. O halde Kazanlılar da daha ziyade geleneksel rumi ağırlıklı kompozisyonları kitap kapaklarında kullanmaktadırlar. (Katalog No: 19) (Resim No: 21)

Etnografiya Naradov Altayai Zapandoy Sibiri adlı Altay Türkü kitap süslemelerinde Çarkıfelek motifleri ile kıvrık dal motifleri önem taşır. Anlaşıldığı üzere kıvrık dal, çarkıfelek motifleri ve bunları saran rumiler ile bayat damgası öteki Türk boylarının süslemelerinde gözle görülür benzerlikler göstermektedir. (Katalog No: 25) (Resim No: 26)

Başkurdistan'a ait Tufan Edebiyatı adlı kitap kapağı düzenlemesinin yarısından fazlası başlıklı yazı krekeri ile kaplıdır. Küçük bir alanda yer alan süsleme ise simetrik, stilize yaprak ve çiçek motifleri yer almaktadır. Burada da gene tbiata bağlı kalınan ve oraya özgü bir süsleme özelliği görülmektedir. (Katalog No: 21) (Resim No: 22)

Hunların Kısaca Tarihi adlı Doğu Türkistan Urumçi baskılı kitap kapağındaki bir özellik dikkat çekicidir. Aynı Osmanlıca yazı karakterli süslemeye sahip olan Atalar sözü ve Darb-ı Meseller (Resim No: 10) adlı Türkmen kitap kapağı ile benzeşmektedirler. (Katalog No: 22) (Resim No: 23)

Bu da bize Türk boylarının bazı özelliklerle birlikte birbirleriyle benzerlikler gösterdiğini ortaya sermektedir.

Özbek kitap süslemelerinde en çok görülen motif bitki motifidir. "Semerkada" (Semerkant) adlı tanıtma kitabının kenarlarında yer alan simetrik kıvrım dallar yapraklar ve dallar arasındaki çiçekler ilgi çekicidir. (Resim: 34) (Katalog31)

2. Özbek, Şair Gülistani adlı kitap süslemesi hilalli kubbe süslemeli kapağın ortasında sade bir şekilde yer almaktadır. (Katalog No: 13) (Resim No: 14)

3. Özbek Yusuf va Ahmad kitap kapağında kompozisyon genelde yumuşak formlarla yani elips ve dairelerin ortasında Portelli Türbe ve tepede bayat damgası ile tamamlanmaktadır. (Katalog No: 24) (Resim No: 15)

4. Özbek Üzbek Tili va Adabiyeti kitap kapağında tam ortada yuvarlak köşeli kare içerisinde yuvarlak bir kompozisyon ile düzenlenmiş yazı karakteri yer almaktadır. Bunların da tam ortasında kapalı kitap üstünde bayat damgasına benzer bir şekil ve üç dilimli bir yaprak motifi yer almaktadır. Özbek kitap kapağı süslemelerinde de görülen en çarpıcı özellik gene öteki kitaplarda rastladığımız kendi kültürlerine ait karakteristik süslemelerdir. (Katalog No: 15) (Resim No: 16)

Gagavuz(Gökoğuz)Türklerinin masal kitaplarının birisi olan Proza'da çizilen desenlerde insan - hayvan ve bitki iç-içedir. Zemin ya da toprak taramalı bir şekilde motive edilmiştir. Kapakta çeşitli yönlere uçan beş kuş, yedi dallı iri yapraklı bir meyva ağacı ve ağaca dayalı gibi duran kanepenin üzerinde oturmuş mahalli kıyafetli bir delikanlı ile genç kız bulunmaktadır. Erkeğin başında kalpak, gömlek, pantolon ve ayağındaki terlik ile pala bıyığı dikkat çekicidir. Genç kızda ise çene altında ve yüzünün yanlarını saran bir yemeni başın üstünde bağlanmıştır. Ayrıca üstünde entari, entarinin üstünde motifli bir önlük bulunmaktadır. Kızın boynunda bir de kolye mevcuttur. Kanepenin deseni ise ilgi çekicidir. Kanepenin ortasında stilize edilmiş güneş ve ona

doğru simetrik bir biçimde uçan grafize edilmiş güvercinler görülmektedir. Bu kitap kapağı ile vida görüşü (Katalog No: 2) adlı kapak düzenlemesi grafik tasarım bakımından benzerlik göstermektedir. (Katalog No: 30) (Resim no: 33) Umutlar adlı kitapta ise sadece iri dişli savrulan yapraklar ile rüzgarı ifade eden çizgiler de bulutla resmedilmiştir.(Katalog No: 29) (Resim No: 32)

1944 yılında anavatanları Kırım'dan sürülüp, Sibiryaya, Ural Dağları, Özbekistan ve Kafkaslarda yaşayan Kırım Tatar Türklerinin süslemeleride oldukça kaybolmuştur. Son yedi-sekiz yıldan bu yana Kırım'a dönen altıyüzbine yakın Kırım Tatar Türkü yaşama mücadelesi yanında kültür mücadeleside vermektedir. "Kırım Tatar Emekleri" (Yemekleri) adlı eserdeki gül, sürahi, tepsi, örtü, fincan, cezve, tabak gibi desenler Özbek çizgilerinden farklıdır. (Katalog12) (Resim:13)

Bütün bu incelediğimiz ülkelerin kitap kaplarında 20. yüzyılın özelliği olan unsurlar (matbaa ve kril harfleri ile yazılmış olması baskı ciltlerine rağmen hepsinin) kitap kaplamalarında yoğun bir anlatım özelliği göstermektedir.

Bu anlatım koç boynuzu eli belinde ve bayat damgaları olarak karşımıza çıkmakla beraber, rumi, hatayi, Lale, papatya sümbül, yapraklar, ağaçların sivilize edilmiş halleri, goncagül, bulutlar, çarkifelekler, atlar, ejderler, kağanlar, kuşlar, develer, etnografik mazlemeler ve pazırık kurganlarında çıkan motileri andıran hayvan mücadeleleri şeklinde olmaktadır. Fakat grafik sanatını da ilgilendiren bu kitap kapağı düzenlemeleri 20. yüzyıl sanatçıları tarafından zaman zaman geleneklere bağlı kalıp modernize etmişler veyahut da kendi hayal alemlerinden canlandırdıkları efsaneleri resmederek insanlığın ufkunu açaca bir takım yenilikler getirmeye çalışmışlardır.

Bu soyut bir anlatımdır. Bu soyut anlatım rumi olsun ister kıvrık ister geometrik olsun hepsinde müşterektir. Bu durum ise onların köklerinden kopmadan soyut motiflere yer ve önem verdiklerini ortaya koymaktadır.

Sonuçta bütün Türk Cumhuriyetleri kapak çalışmaları, kendi karakteristik, geleneksel süslemelerini işaret etmekle beraber köken olarak bir olduklarından dolayı yukarıda da değinildiği üzere bir çok birliktelikler göstermektedir. Ayrıca buldukları yörenin dini ve tabiat özelliklerini de vurgulamaktadırlar. Örneğin bazı kitaplardaki bodur bitkiler, uçsuz bucaksız stepler, bulutlar, akarsular, dağlar, türbeler ve şaman ağacı bütün özellikleri ile okuyucuya gösterilmektedir. Kısaca kendi ince duygularını, ince bir işçilik ve özveri ile aksettirmeye çalışarak kitabın konu bakımından içeriğini de ortaya koymuşlardır. Zaten yapılan sanat insanlığıdır ki yorumu da yüzlerce, binlerce kişi tarafından aynı olamamaktadır. Çünkü soyut anlatım ön plandadır.

V. BİBLİYOGRAFYA

- Akalay, Zerin, "Minyatürlü Bir Coğrafya Kitabı", Kültür ve Sanat, Yıl: 2, sayı : 4 (Haziran 1976) s, 60-71
- Akar, Azade-Cahide Keskiner, Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, Tercüman Gazetesi yay., İstanbul 1978.
- Akbul, Fatma Pamir, "Türk Yazmacılık Sanatı", Kültür ve Sanat, Sayı: 5 (Ocak 1977), s. 108-114
- _____, Türk El Sanatlarından Örnekler, İstanbul 1970.
- Aksoy, Şule, "Kitap Süslemelerinde Türk-Barok-Rokoko Üslubu" Sanat, Yıl: 3, sayı: 6 (Haziran 1977), s. 126-136.
- Ali, Menâkıb-i Hünerverân (Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları), Hazırlayan: Dr. Müjgan Cunbur. Ankara 1982.
- Alpaslan, Sabiha Aker, Türk Tezhib Sanatı Motif-Kampozisyon-Renk ve Teknik Özellikleri, Yayınlanmış asistanlık tezi, Ankara Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, 1977.
- _____, "Başlangıç Devri Anadolu Türk Mimari Tezyinatının Karakteri", Malazgirt Armağını, TTK Yayını, Ankara 1972, s. 173-177.
- Arseven, Celal Esat, L'Art Turc depuis son origine Jusqu'a nos jours, İstanbul 1939.
- _____, Les Arts Decoratifs Turcs, İstanbul 1950.
- _____, Türk Sanatı Tarihi (Menşeyinden bugüne kadar mimari resim, süsleme ve tezyini sanatlar), Fasikül I.VII. (İstanbul 1954-1959)
- _____, Sanat Ansiklopedisi I.-V. Cilt İstanbul 1983.
- Askerova, N., Arkitekturnıy Ornament Azerbaycana, Bakü 1961.
- ALONG THE ANCIENT SILK ROUTES Central Asian Art Fram the West Berlin State Museums New york, 1982.
- Akar, Azade-Keskiner, Cahide: Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, İstanbul 1978.

- Atalayer, Günay, "Yörük Dokumaları", Kültür ve Sanat, Yıl: 2, SAYı: 7 (Eylül 1990), s. 65-68
- Bedük, Gülşen, "Malatya'da Geleneksel Bir el Sanatı: 'Bervanik' Baskıcılığı", Kültür ve Sanat Yıl: 4, Sayı: 16 (Aralık 1992), s. 55-57.
- Beşoğul, İnci, Türk Motifleri ve İşlemeleri, İstanbul 1982.
- Bilici, K., "Anadolu Taş Tezyinatında Hayvan Üslûbu", E. Ü. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi, II, İzmir 1983, s. 19-27.
- ~~BİNAR, Kismet~~ "Orta Asya Türk Resim Sanatı", Türk Kültürü. Yıl IV. SAYı:47 Ankara 1966.
- _____, "Tezhip SANatı ve Kitapçılık Tarihimizdeki Fatih Devri Kitap Tezhipleri", Türk Kültürü, Yıl: VIII. Sayı: 75 Ankara 1969.
- _____, Eski Kitapçılık Sanatlarımız, Ankara 1975. Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını.
- _____, Fatih Devri Kitap Tezhipleri ve Ciltleri, (Basılmamış Lisans TEzi, A.Ü. DTCF Kütüphanecilik Kürsüsü), Ankara 1964.
- _____, "Eski Kitapçılık Sanatlarımız", Hayat Tarih Mecmuası, II. Cilt, 9. Sayı, 1967.
- Biröl, İnci, A.-Çiçek Derman, Türk Tezyini Sanatlarında Motifler, İstanbul 1991, 206 s.
- Bossert, H., Decorative Art of Asia and Egypt, Tübingen 1956.
- Busagli, Mario, Treasures of Asia Painting of Cantral Asia, Translated by Lothian Small, Geneva 1963.
- Cezzar Mustafa. Anadolu Öncesi Tarihlerde Şehir ve Mimarlık İşbankası yay. 1977.
- Chard, Ch. S., Northeast Asia in Prehistory, The University of Wisconsin Press, 1974.
- Çağman, Filiz, "Ehl-i Hiref" (Kanuni Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü)", Türkiyemiz, yıl: 18, sayı: 54 (Şubat 1968).
- _____, "XV. Yüzyıl Kâğıt Oymacılık (Kaatı) Eserleri", Sanat Dünyamız,

Eylül 1976.

Çığ, Kemal, *Türk Kitap Kapları*, Ankara 1953; (2. Bas.) İstanbul 1971.

_____, "Türk Oymacıları (Katiğları) ve Eserleri" İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü Yıllık Araştırmalar Dergisi, II., 1957.

Dayıgil, Feyzullah, "İstanbul Çinilerinde Lâle", *Vakıflar Dergisi*. Cilt: 1, Ankara 1938, s. 83-90.

_____, "İstanbul Çinilerinde Lâle", *Vakıflar Dergisi*, Cilt: 2. Ankara 1942, s. 223-233

_____, "Kitap Süslemelerinde Gül", *İlgi*, SAYı: 32 (Kasım 1981), s. 30-32.

_____, *Osmanlı Kitap Sanatında Naturalist Üslupta Çiçekler*, İstanbul 1986.

Demironat, M. "Türk Tezyini Sanatlarında Motifler", *Akademi mecmuası*, 5. İstanbul 1966.

Derman , Uğur , *Türk Sanatında Ebru* , Ak Yayınları , Türk Süsleme Sanatları Serisi , İstanbul . (Tarihsiz)

Didinal , Tülin , " Bir Süsleme Sanatı / Osmanlı Tezhipleri " , *Kültür ve Sanat* , yıl:2 , Sayı : 8 , (Aralık 1990) , s . 35 - 38 .

Diker , Bedia , "Türk İşleme Motifleri ve Tekniği " , *Kültür ve Sanat Dergisi* , Yıl:1 , Sayı :1 (Haziran 1973) , s 74 - 79 .

_____, *Hun Sanatı* , İstanbul 1971 .

Durul , Yusuf , *Yörük Kilimleri ,Niğde Yöresi* , İstanbul 1977 , Ak Yayınları

_____, "Türkmen Kilimleri", *Sanat Dünyamız*, Yıl:6 Sayı:16, Mayıs 1979

Eberhard , Wolfram : "Eski Çin Kültürü ve Türkler " , *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* .Cilt:1 Sayı: 5-6 Ankara 1934 .

Efendi , Rasim (Rasim Samedoğlu Efendiev) , *Azerbaycan Daş Plastinkası* , Baku 1986 .

_____, *Kamennaya Plastik* , Baku 1983 .

_____, *Stone Plastic Art of Azerbaijan* , Tokyo - Osaka 1983 .

El-Said, İssam-Parman, Ayşe, *Geometric Concepts in İslamic Art* , London 1976

- Erdman , Kurt , "Neue Arbeiten zur Turkischen Keramik " ,*Ars Orientalis* V , 1963 , s . 191 - 219 .
- Erol , Erdoğan , "Türk Sanatında Cilbend"ler ve iki Örnek " , *Kültür ve Sanat* , Yıl : 2 , Sayı : 7 (Eylül 1990), s . 69 - 74 .
- Esin , Emel : " Selçuklulardan önceki Proto-Türk ve Türk Keramik Sanatına dair" , *Sanat Tarihi Yıllığı* .1979-1980 İstanbul 1981, s. 107 - 154 .
- _____ ,*Turkish Miniature Painting* , Tokyo 1960 .
- _____ , "Evren,Selçuklu Sanatı Evren Tasvirinin Türk ikonografiinde Menşeleri " , *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* I. 1969 .
- _____ , "Kuşçı" Türk Sanatında Atlı,Doğancı İkonografisi Hakkında" , *Sanat Tarihi Yıllığı* , IV , İstanbul 1974 - 1975 (1976) , s .411 - 452 .
- _____ ,*Antecedents and Development of Buddhist and Manichean Turkish Art in Eastern Turkestan and Kansu* , İstanbul 1967 .
- _____ , "Names of artists on turkish monuments of the eight to ninth centuries from the land of ötüken " , *Türk Kültürü El Kitabı* , İstanbul 1972 .
- _____ , "İslâmiyetten önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş " , *Türk Kültürü El Kitabı* , II. Cilt : I/b' den ayrı basım , İstanbul 1978 .
- Fenercioğlu , Sevim , *Türk İşlemelerinden Motifler* , Ankara 1973 .
- Gabain , Anna - Maria Von , *Das Uigurische Konigreich von Chotscho* , 850 - 1250 , Berlin 1961
- Godard , Andre , *Die Kunst des İnan* , Berlin - Grunewald 1964 .
- Glück , Heinrich , "Türk Sanatı " , *Eski Türk Sanatı ve Avrupa'ya Etkisi* , Ankara -Tarihsiz (2. Baskı) , s 151 - 162 .
- _____ , "Osmanlılarda Mimari" , *Eski Türk Sanatı ve Avrupa'ya Etkisi* , Ankara - tarihsiz -(2.baskı) , s.163 - 168 .
- Gökçe , Birsen , " Rûmî Motifler ve Rûmîli Desenlerde Çizim Kuralları " , *Antika* , 1988 , sayı : 34.
- Gönül , Macide , *Türk Elişleri Sanatı* , İstanbul 1974 . İş Bankası Kültür Yayınları .
- Görgünay , N. , *Doğu Yöresi Halıları* , Ankara 1975 . İş Bankası Kültür Yayınları .
- Grabar , Oleg - Hill Derek , *Islamic Architecture and it's Deceration . A . D . 800 - 1500* , London 1967 .

- Grabar , Oleg , "The Earliest İslamic Commemorative Structures , Notes and Documents " , *Ars Orientalis* VI. Sayfa : 1 - 46 , 1966 .
- Grünwedel , Albert , *Altbuddhistische Kulstatten in Chinesische Turkestan* , Berlin 1912
- Grube, Ernst, *Welt Des İslam, Architecture, Keramik, Malareı , Teppiche, Metallarbeiten , Schnitzkunst , Gutersloh* 1968 .
- Gülensoy, Tuncer, *Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları*, İstanbul 1989 .
- Haase , Claus Peter : "Temuridische Baukunst " *Westturkestan Referate zur Turkologischen Exkursion* 1966 . Cilt I . Hamburg 1968 .
- Hezfeld , Ernst , *Die Ausgrabungen von Samarra . I. Der Wandsmuck der Bauten von Samarra und seine Ornementik* , Berlin 1923 .
- Huart , Clement , *Les Calligraphes et Les Miniaarustes de l'Orient Musulman* , Paris 1908 .
- Hill , D. - Grabar , O . , *İslamic Architecture and its Decerations* , London, 1967
- İnal , G . , "Susuz Han'daki Ejderli Kabartmanın Asya Kültür Çevresindeki Yeri " *Sanat Tarihi Araştırmaları* , IV , İstanbul 1971 .
- İnan , Abdülkadir ; "Orta Asya'da Türk Kültürü" , *Hayat Tarih Mecmuası* , Cilt : V Sayı : 26 İstanbul 1967 .
Fakültesi Dergisi , VI , 1952 .
- _____ , *Tarihte ve Bugün Şamanizm* ; Ankara 1954 .
- İpşiroğlu , Mazhar Şevket - Eyüpoğlu , Sabahattin , *Fatih Albümüne Bir Bakış* , İstanbul (Tarihsiz) .
- _____ . , *İslâmda Resim Yasağı ve Sonuçları* , İstanbul 1971 .
- İşcan , Nejat : , *Bezeme Sanatı ve Örnekleri* , Eskişehir 1978 .
- _____ , *Desen* , Eskişehir 1984 .
- Jettmar , K . , "Arckeology of the early turks" , *Türk Kültürü El Kitabı* , İstanbul 1972 .
- Kalsak , Asuman , "Haliç İşi Denilen İznik Çinileri" , *Kültür ve Sanat* , Sayı :5 (Ocak 1977) , s . 52 - 57 .
- Karamağaralı , Beyhan , *Ahlat Mezartaşları* , Ankara 1972 .
- _____ , "Sivas ve Tokat'taki Fiğürlü Mezartaşlarının Mahiyeti Hakkında" , *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* , II , 1970 , S . 75 - 109 .

- Kaya , Reyhan , *Türk Yazmacılık Sanatı* , İstanbul 1974 , İş Bankası Kültür Yayınları .
- Kerametli , Can , "Türk İslâm Eserleri Müzesinde Abbasi Devri Samarra Keramikleri " , *Türk Etnoğrafya Dergisi* , Sayı : 6 Sayfa : 6 - 8 Ankara 1966 .
- Keskiner , Cahide , " Süsleme Sanatlarımızda Rûmî " , *Antika* , 1988 , Sayı : 34 .
- Keskiöglü , Osman : "İslâm'da Tasvir ve Minyatürler", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , Sayı : 9 Ankara 1961 .
- Kılıçkan , Hüseyin , *Tarih Boyunca Bezeme Sanatı ve Örnekleri* , İstanbul 1968.
Sayı : 5, Ocak 1977 .
- Köprülü , Fuat , "Türk Sanatı " , *Eski Türk Sanatı ve Avrupa'ya Etkisi* , Ankara (Tarihsiz) (2.Baskı) , s.183 - 189 .
- Kühnel , Ernst , *Doğu İslam Memleketlerinde Minyatür* . (Çeviren : Suut Kemal Yetkin) , Ankara 1952 .
- Ligeti, Louis, *Bilinmeyen İç Asya* ,(Çeviren: Sadettin Karatay), İstanbul 1946.
Turkey, London 1912
- Maenchen - Helfen , O . , *The World of the Huns* , University of Colifornia Press 1973 .
- Mayer , Franz Sales , "*Handbook of Ornament* " , Dover Puplications Inc. Newyork 1957 .
- Memmedov , H. S. - Emiraslanov , İ. R. - Necefov, İ. N. - Mürseliyev , A.A. , *Nahişların Yaddaşı* , Baku 1981 .
- Meriç , Atanur , "Türk Kültür ve Sanatında Çiçeğin Etkinliği " *Kültür ve Sanat* , Yıl : 2 , Sayı : 7 (Eylül 1990) , s. 53 - 57 .
- _____ , "Malatya İğne Oyalan " , *Kültür ve Sanat* , Yıl :4 , Sayı : 16 , (Aralık 1992) , s . 33 - 35 .
- Meriç , R. M . , *Türk Tezyini Sanatları* , İstanbul 1937 . Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı .
- Mesara , Gülbün , *Türk Sanatında İnce Kağıt Oymacılığı* , (Katı) , Türkiye İş Bankası Yayınları , Ankara 1991 , 102 s.

- Misognon , Louis , "*İslam Sanatlarının Felsefesi* " . *Din ve Sanat* .
(Çeviren : Burhan Toprak) İstanbul 1962 .
- Musil , A . , *Kuseir Amra* , Wien 1907 .
- Mülayim , Selçuk , "Selçuklu Süslemeciliğinde Tematik Sınıflama " ,
DTCF , Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi , Ankara
1982 , s . 495 - 508 .
- _____ , "Selçuklu Süsleme Sanatı " , *Selçuklular Devrinde Kültür ve
Medeniyet Kongresi Tebliğleri* , Kayseri 1992 , s. 81 - 136 .
- _____ , *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu
Çağı)* , Ankara 1982 .
- _____ , "Selçuklu Sanatında İnsan Figürünün İkonografik Kaynağı
" *Antalya 3. Selçuklu Semineri* , 10 - 11 Şubat 1989 , " *Bildiriler*"
İstanbul 1989 , s. 91 - 101 .
- _____ , "Anadolu'da Hayvan Üslûbunun Bir Örneği " , *Folklor ve
Etnografya Araştırmaları* , İstanbul 1984 , s. 325 - 346 .
- _____ , "Selçuklu Palmet Motiflerinin Tipolojisi " , *Anadolu
(Anatolia)* , s , XX. Ankara 1984 , s 141 - 159 .
- Novgorodova , E . A . , "Lokal'nye gruppu karasukskoj keramiki " ,
*Ucenye zapiski Moskovskogo Oblastnogo peragogiceskogo
instituta CXXXIII* , Moskva 1963 .
- _____ , *Alte Kunst der Mongolei* , Leibzig 1980 .
- Onuk , Taciser , *İğne Oyaları* , *Needdeworks* , Ankara 1988 (2. Baskı) ,
"Osmanlılarda Ağaç İşçiliği " , *Airport Dergisi* , Temmuz 87 , s. 38-39.
- Otto - Dorn - K . I. Anhegger , R . , *Das Islamische Iznik* . , Berlin 1941 .
- Ögel , Bahaeddin , *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi* . Orta Asya
Kaynak ve Buluntularına Göre , Ankara 1962 .
- _____ , *Türk Kültür Tarihine Giriş* , I - IX , Ankara , 1978 - 1987.
- Ögel , Semra , *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı* , Ankara 1966 .
- _____ , "Anadolu Ağaç Oymacılığında Mâil Kesim " , *Sanat Tarihi
Yıllığı* , 1964 - 1965 .
- Öğüt , Gürel , "Oyacılık Sanatı ve Kütahya Oyaları " , *Türk Etnografya
Dergisi* , C . XIII , 1973 .

- Önder , M . , "Yeni Bulunan Selçuklu Devri Ejder Figürleri " , *Kültür ve Sanat* , Yıl : 2 , sayı : 4 (Haziran 1976) , s. 12 - 16 .
- _____ , "Konya Mezar Taşlarında Süsleme Unsurları " , *Önasya II.* , No.13 , Ankara 1966 .
- _____ , "Selçuklu Ejderleri ," *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleten* , Sayı : 8 , (Eylül 1966) .
- _____ , "Yeni Bulunan Selçuklu Devri Ejder Figürleri" , *Kültür ve Sanat* , Sayfa:4, Haziran 1976, İstanbul.
- _____ , "Selçuklu Devri Kubad-Abad Sarayı Çini Süslemeleri" , *Kültür ve Sanat* , Sayı:5, Ocak 1977.
- _____ , *The Museums of Turkey* , Ankara 1983.
- Öney Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları* , Ankara 1992.
- _____ , "Anadolu Selçuk Sanatında Hayat Ağacı Motifi" , *Belleten* XXII, 125, Ankara 1968.
- Öney, G.-Bauri, Namileowa, *Turkish Ceramic Tile Art* , Tokyo 1975.
- Örnek, Sedat Veyis, *Türk Halk Kilimi* , Ankara 1977. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öz, Tahsin, *Turkish Ceramics* , Ankara 1955.
- _____ , *Türk Kumaş ve Kadifeleri* , C.I , İstanbul 1946; C.II, İstanbul 1951.
- _____ , "Türk Minyatür Kaynaklarına Bir Bakış" , *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Dergisi* , Sayı:1,Ankara 1952.
- _____ , "Çinilerimiz" , *Güzel Sanatlar II* , İstanbul 1940.
- _____ , *Turkish Textiles and Velvetts* , XIV-XVI.Ceuturies, Ankara 1950.
- Özbel, Kenan, *El Sanatları Kılavuz Kitapları* , Ankara 1949.
- _____ , *Türk Köylü Çorapları* , İstanbul 1976.
- _____ , *İğne Oyaları* , Ankara 1948.
- _____ , *El Sanatları* , Ankara 1948.
- Özcan, Yılmaz , *Türk Kitap Sanatında Şemse Motifi* , Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yay., 50 S.
- Özdeniz,E., "Türk Cilt Sanatı" , *Sanat Dünyamız* , Sayı:21,Ocak 1981.
- Özen,M., *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü* , İstanbul 1985.

- Öztürk,İsmail, "Köylü El Sanatlarına Folklor Açısından Bakış ve Yenikent Köyünde Oya ve İşlemeler", *Türk Etnoğrafya Dergisi*, S.XVI, 1977. *Yıllığı* 1964-1965,S.155-182, İstanbul 1965.
- Pekin,Ersu, "Yörüklerde Yük Çulu", *Kültür ve Sanat* Yıl:2,Sayı:4(Haziran 1976),,S.122-137.
- _____ , "Yörük Çuvalları", *Sanat Dünyamız*,Yıl:2,Sayı:5, Eylül 1975.
- Rado,Şevket, *Türk Hattatları*, İstanbul (Tarihsiz).
- Rice,Davit Talbot, *Islamic Art*, London 1979.
- Rogers,J.M., "Seljuk Architectural Decoration at Sivas",*Art of Iran and Anatolia*, Ed.W.Watson, 1974, S.13-27.
- Rudenko,S.I., *Kul'tura naselija Gornogo Altaja v Skifskoe Vrelenija*, Leningrad 1953.
- _____ , *Kul'tura naselenija Central'nogo Altaja v Skifskoe Vrenja*, Moskva-Leningrad 1960.
- Schneider,G., "Vereinigung von Geometrischen und Pflanzlichen Formen in der Seldschukischen Bauornamentik Anatoliens ", *In Memoriam A . L .Gabriel* , İstanbul 1978 , s. 433 - 451 .
- _____ , *Geometrische Bauornamente der Seldschuken in Kleinasien* , Wiesbaden : Reichert 1980 .
- Seçkinöz , Mine , *Tekstil , Halı Desenleme ve Süsleme Ders Notları* , Ankara 1968 .
- Seçkinöz , Mine - S . Alpaslan (Aher) - S . Komşuoğlu - Arsal İmer (Mengi) , S. Etike (Köse) , *Resim II. Süsleme Resmi ve Süsleme Sanatları Tarihi* . Ankara 1986 , Devlet Kitapları : 547 , 177 .
- Speltz , Alexander , *The Styles of Ornament* , Dover Publications Inc. , New York 1959 .
- Strzygowski , Josef , "Türkler ve Orta Asya Sanat Meselesi " , *Türkiyat Mecmuası* 1926 - 1933 , c . III.(Eski Türk Sanatı ve Avrupaya Etkisi, Ankara , 1974 , s . 1 - 118 .)
- Sürü , Ayten , *Türk İşleme Sanatı* , İstanbul 1976 . Ak Yayınları .
- Tahirzade,H.Behzad, "Minyatür Tekniği", *A.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1 ,Ankara 1953.
- Tanırdı,Zeren, "1278 Tarihli En Eski Mesnevi'nin Tezhipleri", *Kültür ve Sanat*,Yıl:2,Sayı:8 (Aralık 1990),S.17-22.

- Tayanç, M. Memduh, "Türk Süslemesinde Gül ve Gülçeler (Rozetler)", *Tarih Konuşuyor*, C.4, Sayı:24 (Ocak 1966), S.1949.
- _____, "Duvar Çivilerimizdeki Yaprak Motifi", *Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I.*, İstanbul 1963.
- Tekin, Şinasi, "Uygurlarda Kitap ve Cilt Çeşitleri", *Bilgi*, Sayı:13, Ankara 1963.
- Tolga, Pelin, *Türk Mimarisinde Süsleme Sanatları*, İstanbul (Tarihsiz).
- Trippet, F., *The first Horsemen*, New York 1974.
- Tuncay, Rauf, "Vesikaların Işığında Süsleme Sanatlarımız", *Türk Kültürü*, Sayı:3/27, İstanbul 1975.
- Kültür Bakanlığı Yayınları : 1057 .
- Uzluk, Şahabettin, "Türk Anadolu Resim Mektebi", *Konya Mecmuası*, Sayı :39, Konya 1942 .
- _____, *Mevlevilikte Resim, Resimde Mevleviler .*, Ankara 1957 .
- Ünver, Süheyl, *Türklerde Resim, Tezhip ve Minyatür Tarihi . (Orta Asya Devri)*, İstanbul 1934 .
- _____, *Selçuklularda ve Osmanlılarda Resim Tezhip ve Minyatür*, İstanbul 1951 .
- _____, "Baba Nakkaş", *Fatih ve İstanbul . Cilt : 2 Sayı : 7 - 12* İstanbul 1954 .
- _____, *Yeşil Türbesi Mihrabı (824 - 1421)* İstanbul 1951 .
- _____, *Türk İnce El Sanatları Üzerine*, Ankara 1964 .
- _____, *Edirne Muradiye Camii*, İstanbul 1952 .
- _____, "Edirne'de Mimari eserlerimizdeki Tabii Çiçek Süslemeleri Hakkında" *Vakıflar Dergisi V.* Ankara 1962, s . 15 - 18 .
- _____, *Levni*, İstanbul 1951 .
- _____, "Fatih Devri Saray Nakışhanesi" . *İstanbul Üniversitesi Milli Kültür Eserleri tesisi I.*, İstanbul 1958 .
- _____, "Halkariye Dair", *Arkitektik*, No : 10 - 11 İstanbul 1938 .
- _____, *Kaplarda Türk Tezyinatı Örnekleri*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1943 .
- _____, "Anadolu Selçukluların Kitap Süsleri ve Resimleri", *Atatürk Konferansları V: 1971 - 1972'den ayrı basım*. Ankara 1975 .

Yetkin , Şerare , *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi* , İstanbul 1972 .

_____ , "Türk Çini Sanatından Bazı Örnekler ve Teknikleri " , *Sanat Tarihi Yıllığı* , 1964 - 1965 . Sayfa : 60 - 102 İstanbul 1965 .

_____ , "Anadolu Selçuklularının Mimari Süslemelerinde Büyük Selçuklulardan Gelen Bazı Etkiler " *Sanat Tarihi Yıllığı* 1966 - 1968, s. 36-48.

Yücel , Erdal , "Osmanlı Ağaç İşçiliği" , *Kültür ve Sanat* , Sayı : 5 (Ocak 1977), s . 58 - 71 .

Züber , Hüsnü , *Türk Süsleme Sanatı* , Ankara 1971 . İş Bankası Kültür Yayını

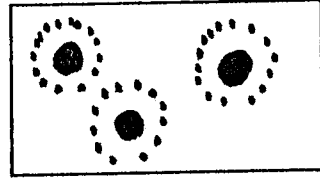
VI. ÇİZİMLER

(Çizim: 1)

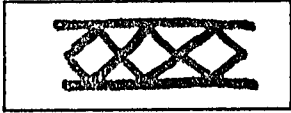
(Çizim: 2)

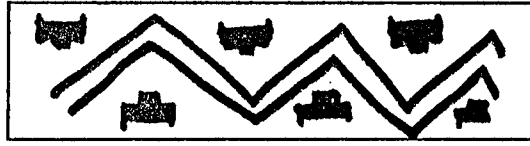
(Çizim: 3)

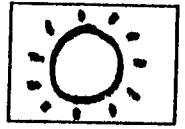
(Çizim: 4)

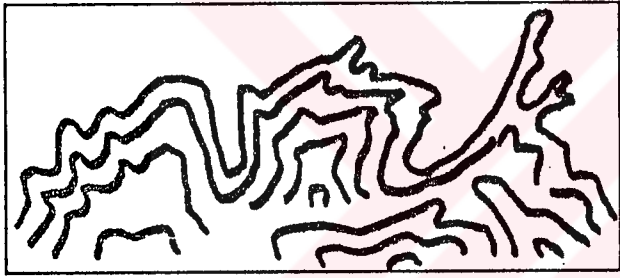
(Çizim: 5)

(Çizim: 6)

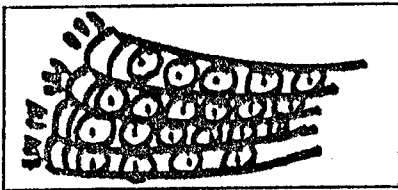
(Çizim: 7)

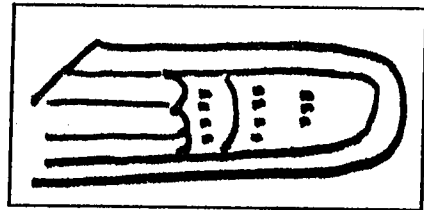
(Çizim: 8)

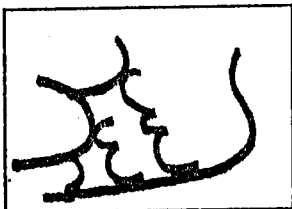
(Çizim: 9)

(Çizim: 10)

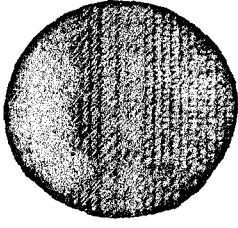
(Çizim: 11)

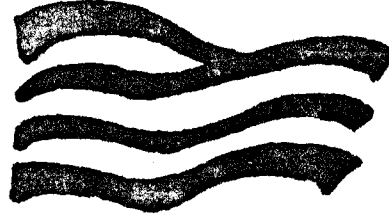
(Çizim: 12)

(Çizim: 13)

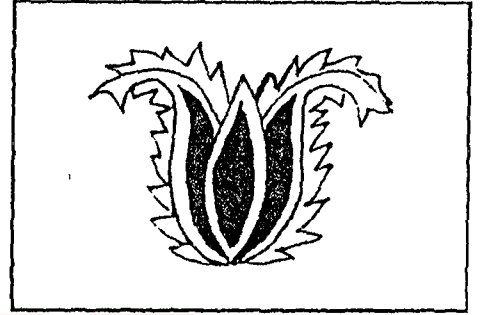
(Çizim: 14)

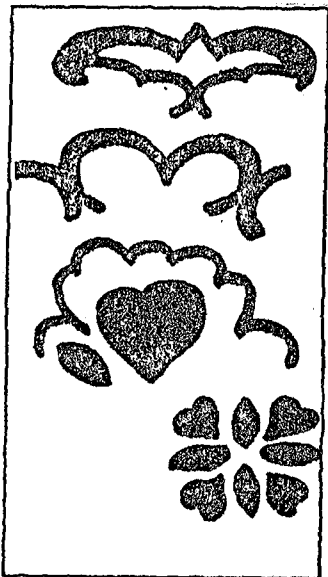
(Çizim: 15)

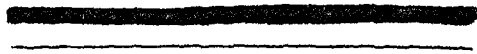
(Çizim: 16)

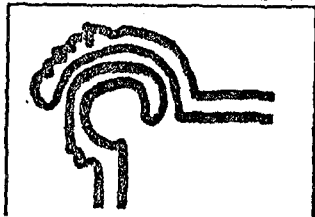
(Çizim: 17)

(Çizim: 18)

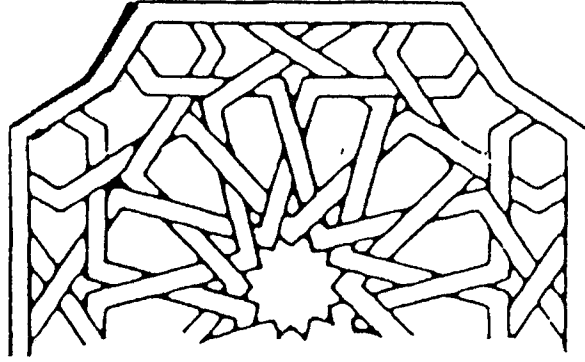

(Çizim: 19)

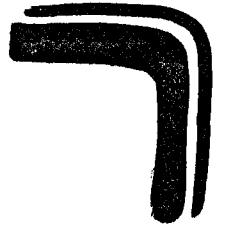

(Çizim: 20)

(Çizim: 21)

(Çizim: 22)

(Çizim: 23)

(Çizim: 24)

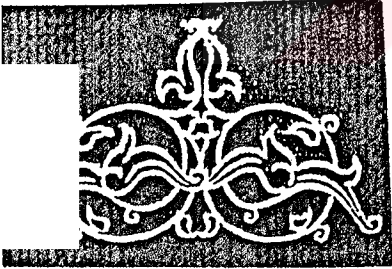
(Çizim: 25)

(Çizim: 26)

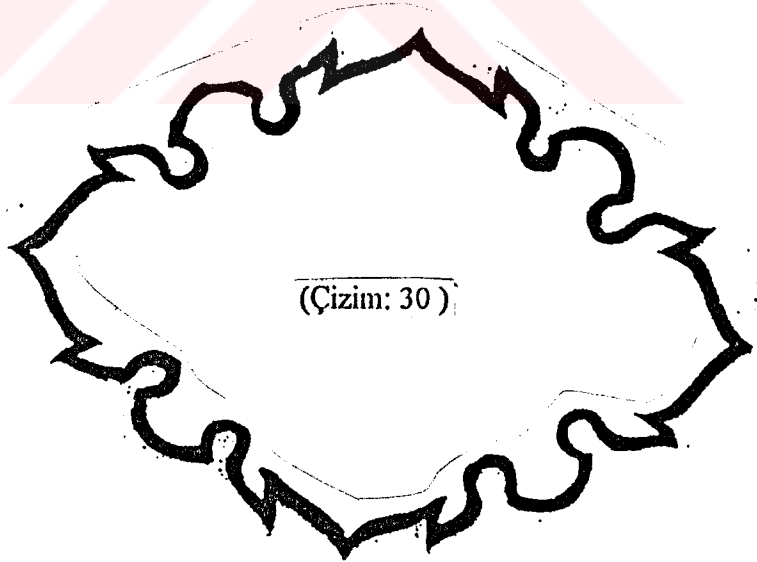
(Çizim: 27)

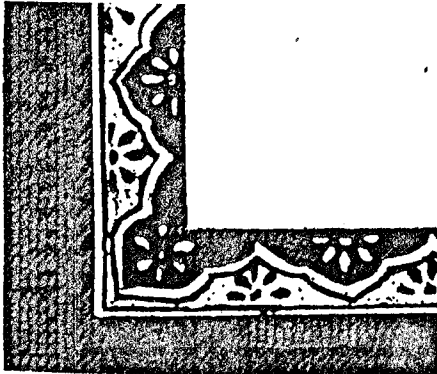
(Çizim: 28)

(Çizim: 29)

(Çizim: 30)

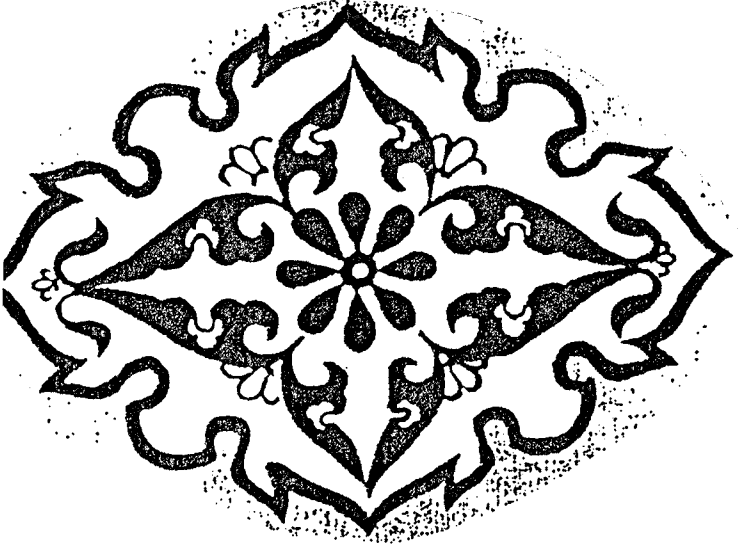
(Çizim: 31)

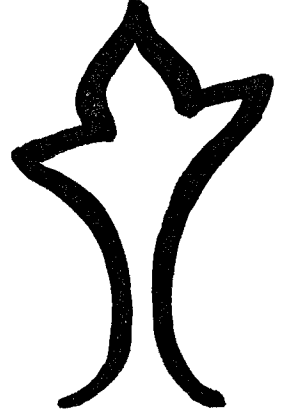
(Çizim: 32)

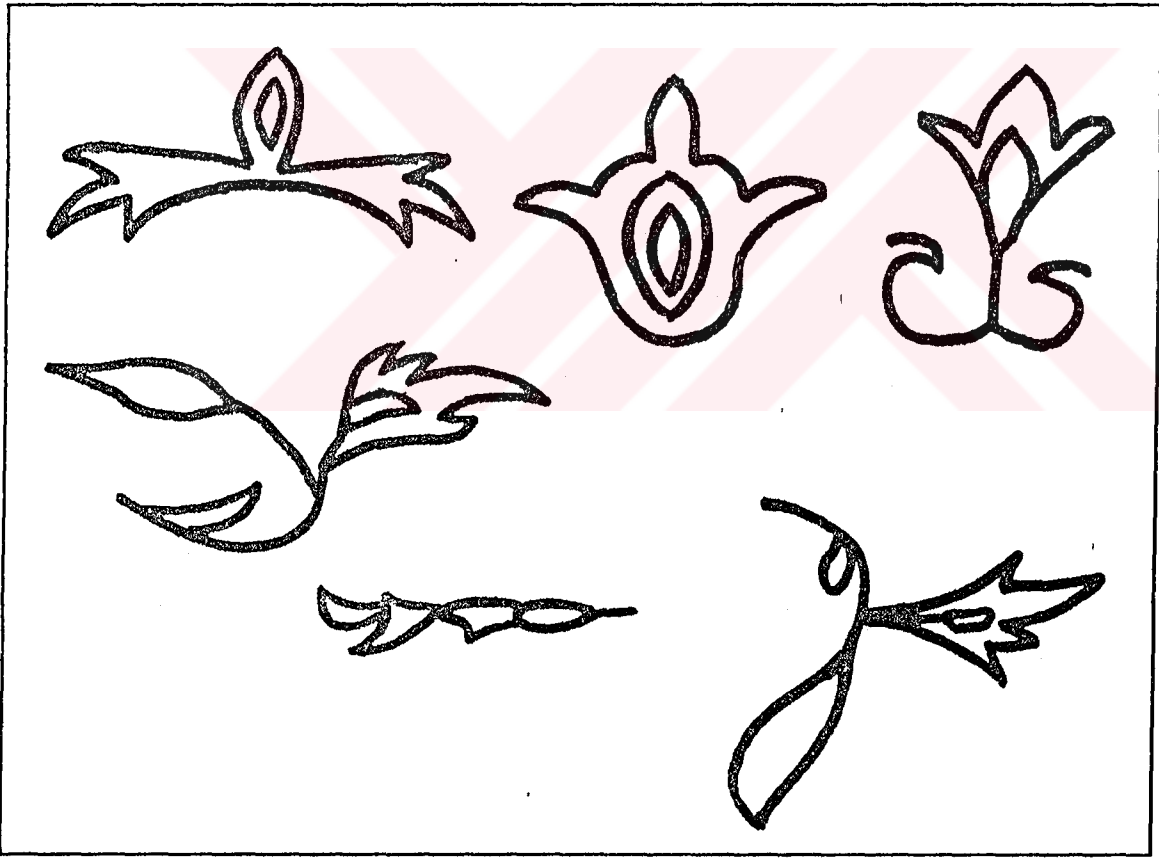
(Çizim: 33)

(Çizim: 33'ün Devamı)

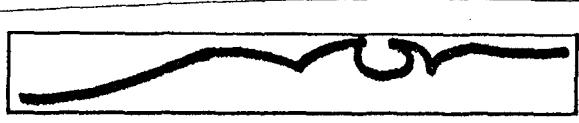
(Çizim: 35)

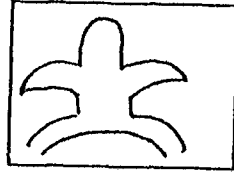
(Çizim: 34)

(Çizim: 36)

(Çizim: 37)

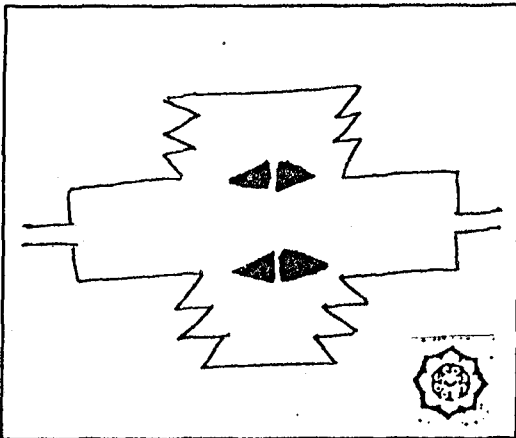
(Çizim: 38)

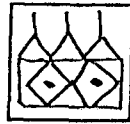
(Çizim: 39)

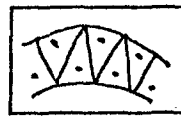
(Çizim: 40)

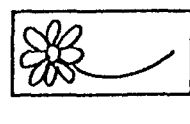
(Çizim: 41) (Çizim: 42)

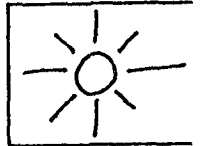
(Çizim: 43)

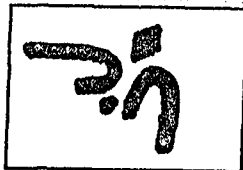
(Çizim: 44)

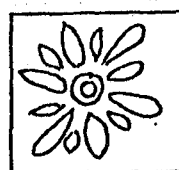
(Çizim: 45)

(Çizim: 46)

(Çizim: 47)

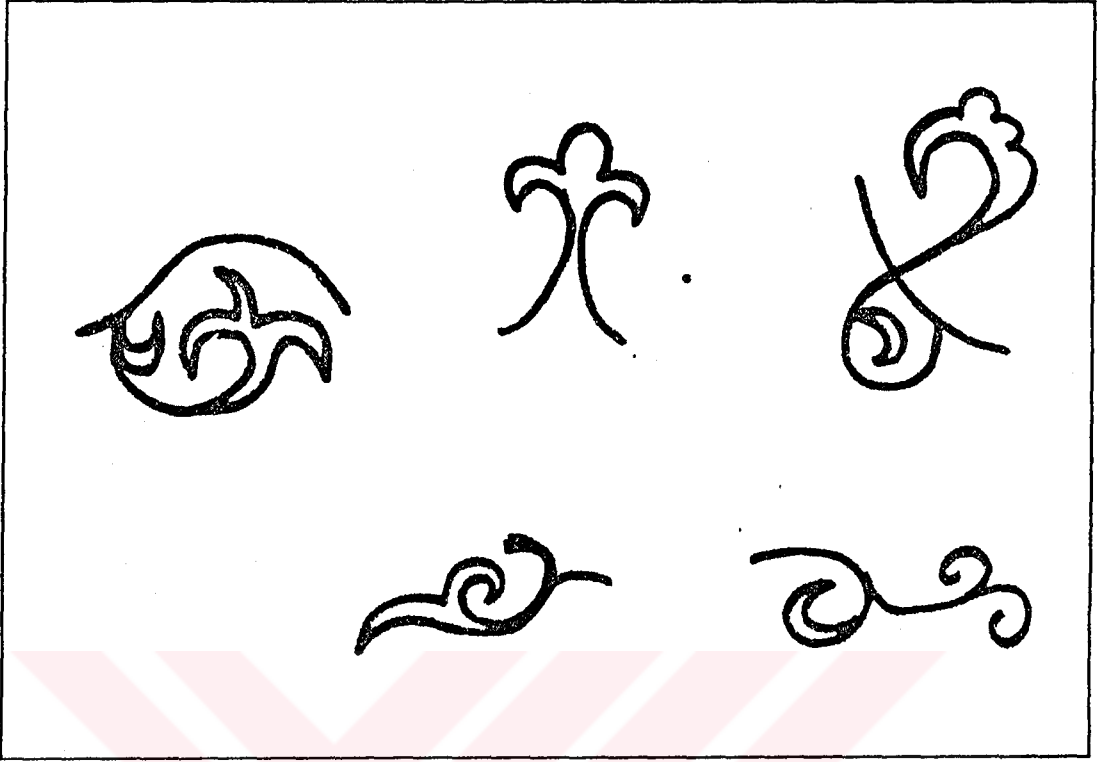
(Çizim: 48)

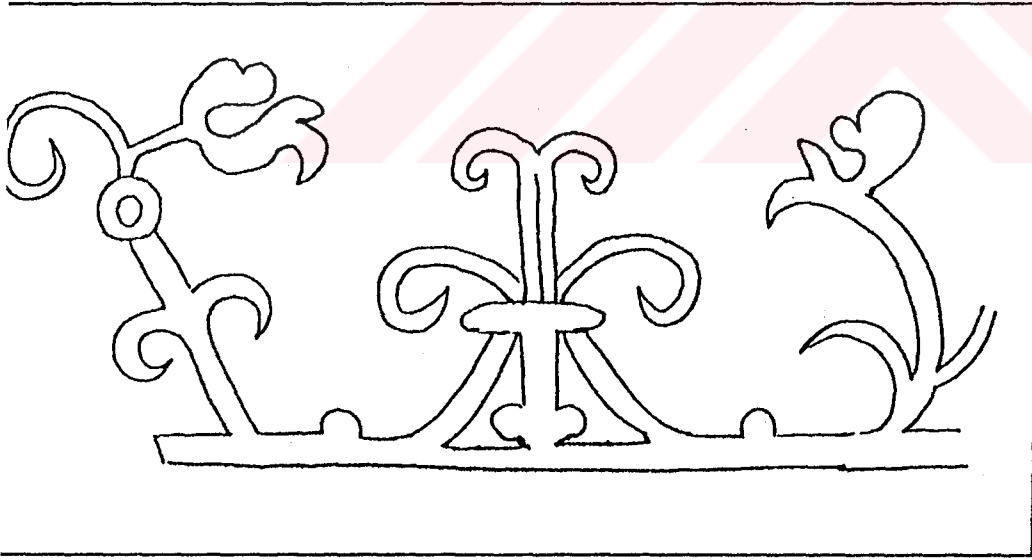
(Çizim: 49)

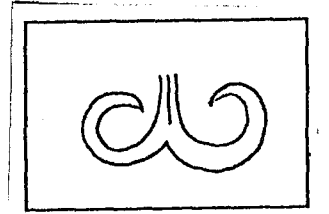
Çizim: 50)

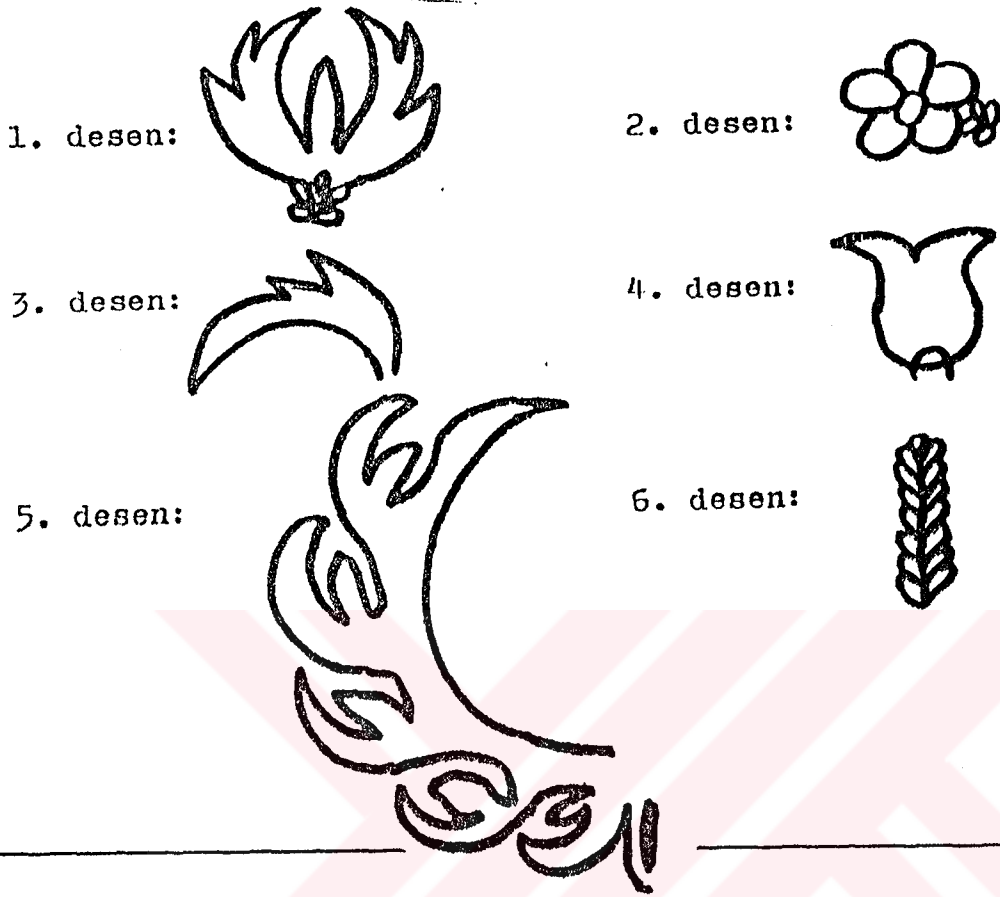
(Çizim: 51)

(Çizim: 52)

(Çizim: 53)

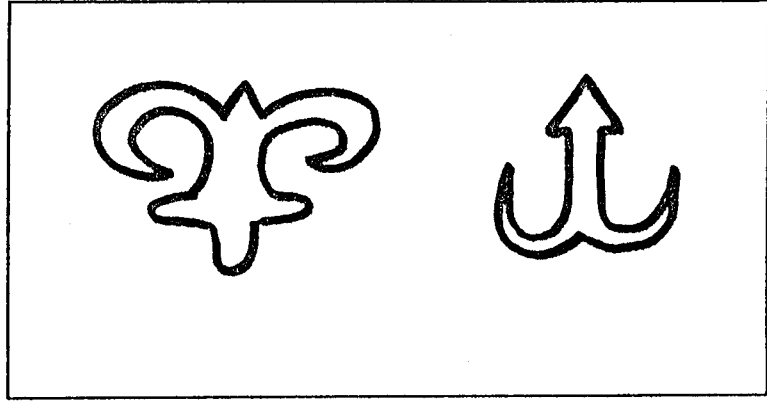
(Çizim: 54)

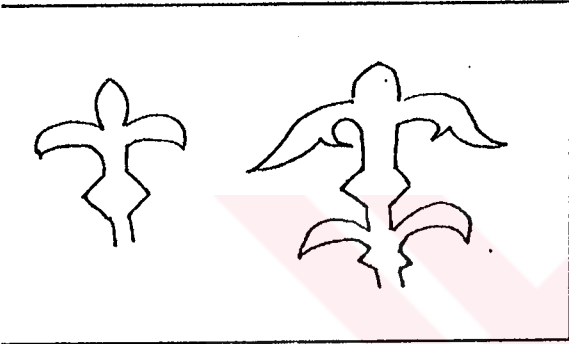
(Çizim: 55)

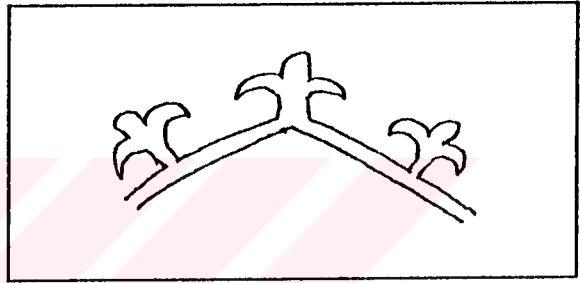
(Çizim: 56)

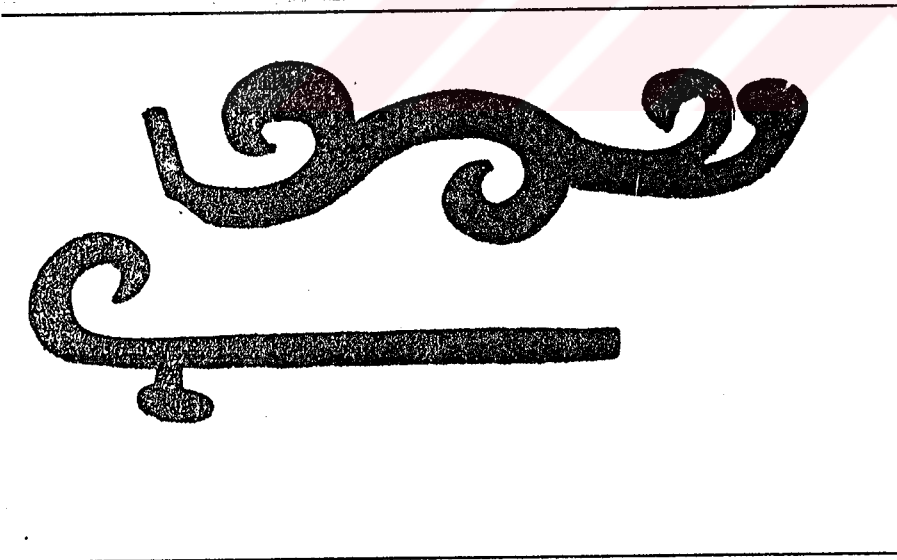
(Çizim: 57)

(Çizim: 58)

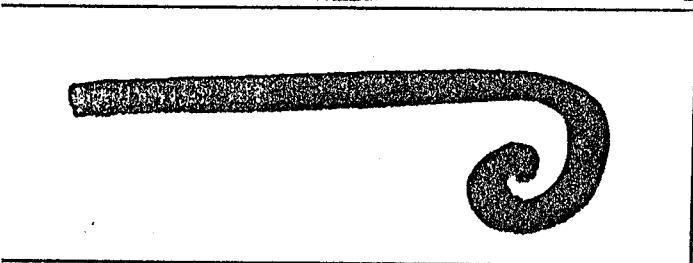

(Çizim: 59)

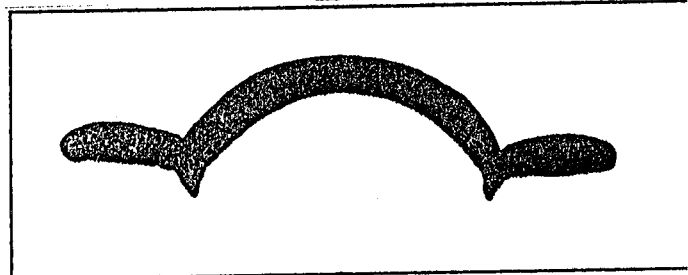

(Çizim: 60)

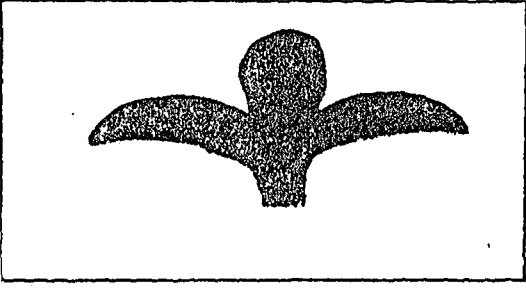
(Çizim: 61)

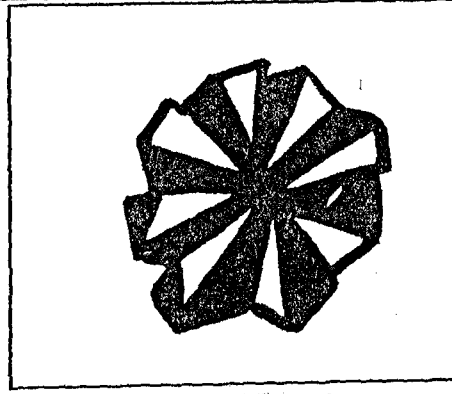
(Çizim: 62)

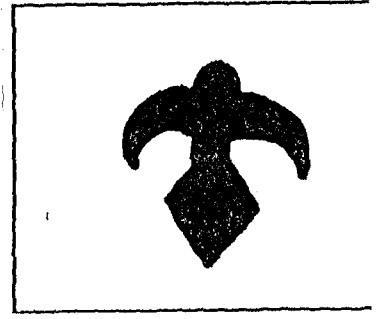
(Çizim: 63)

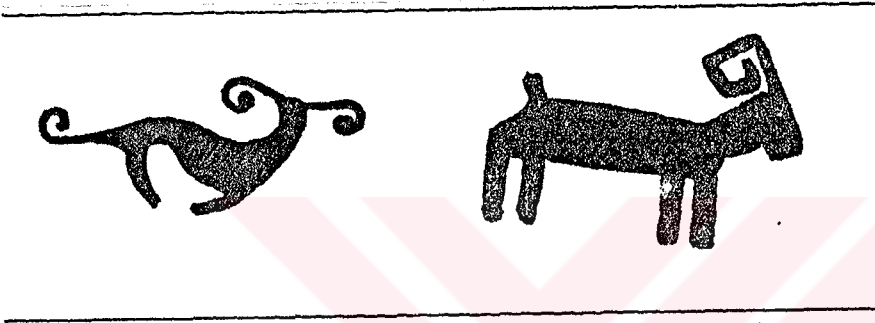
(Çizim: 64)

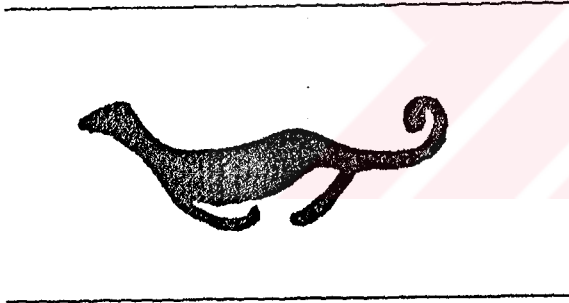
(Çizim: 65)

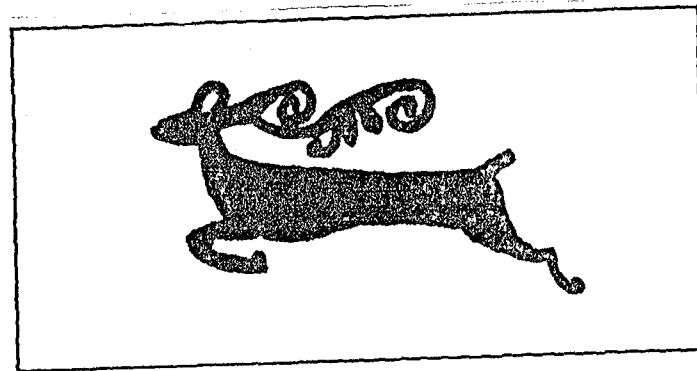
(Çizim: 66)

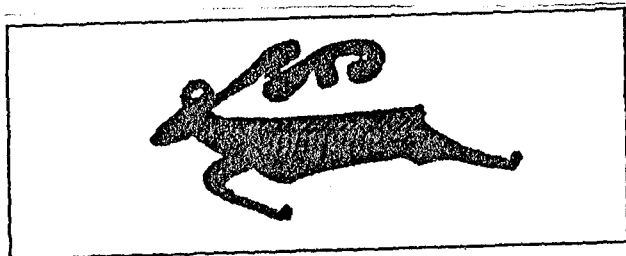
(Çizim: 67)

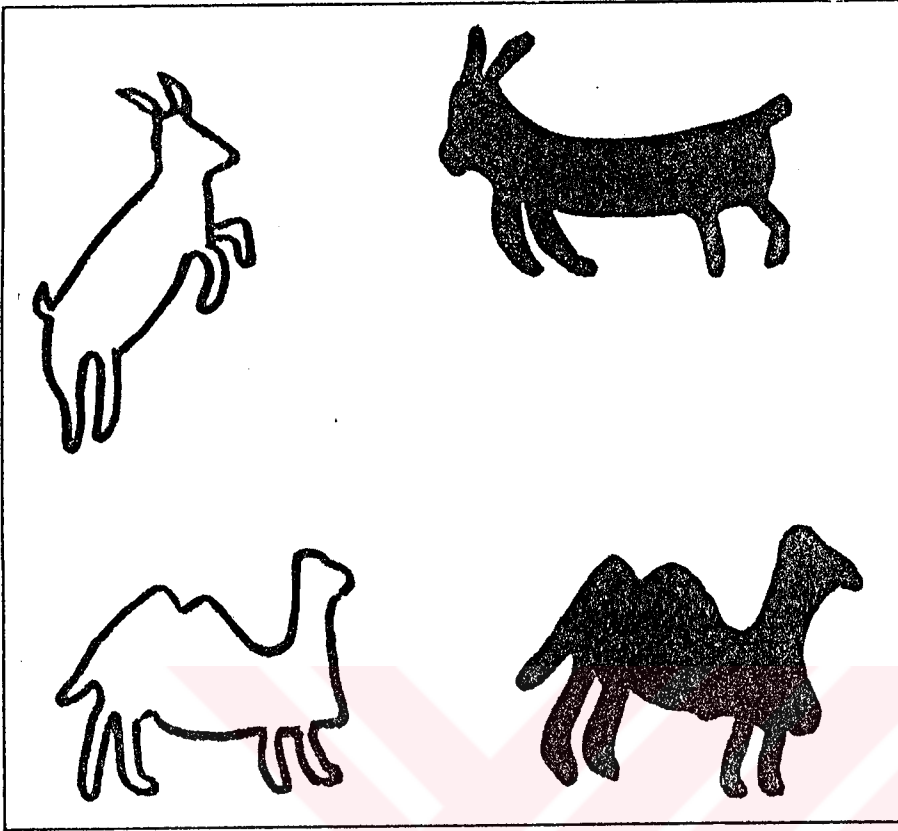
(Çizim: 68)

(Çizim: 69)

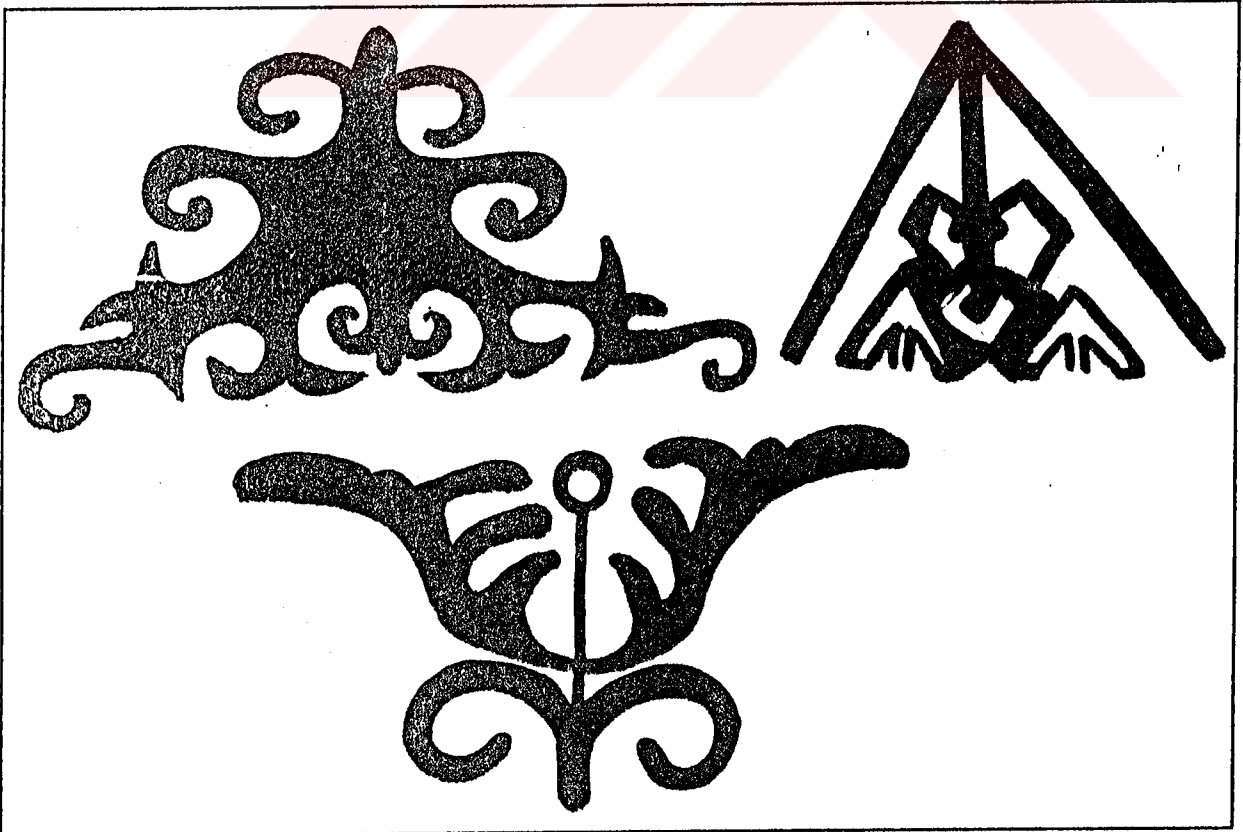

(Çizim: 70)

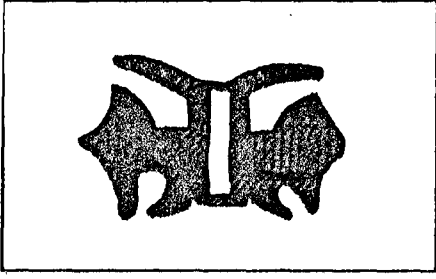

(Çizim: 71)

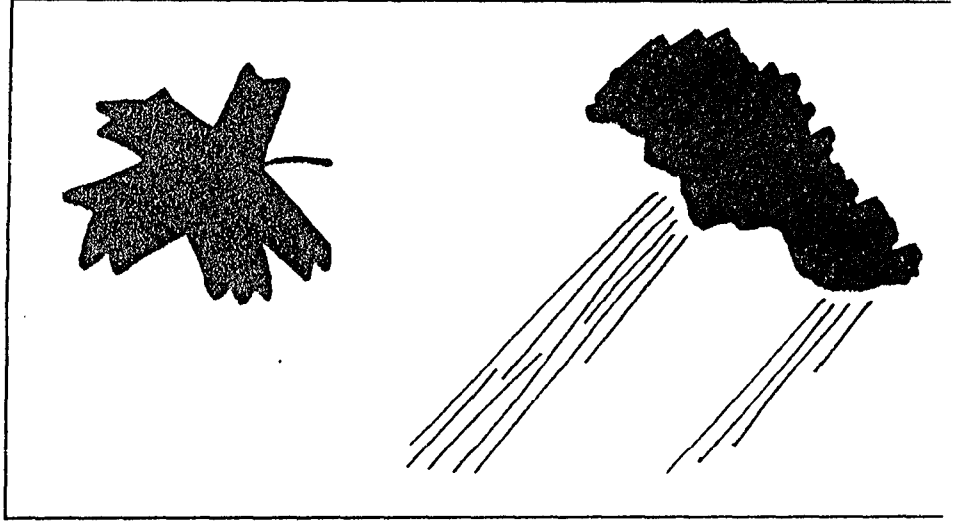
(Çizim: 72)

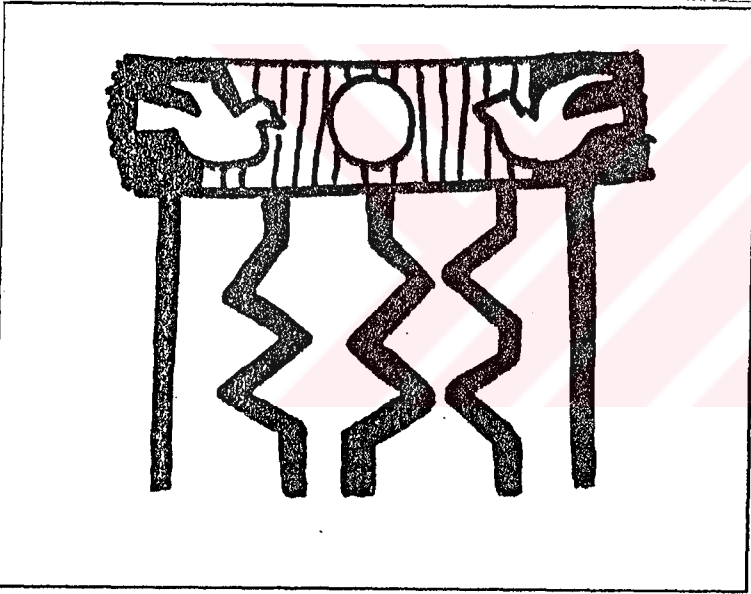
(Çizim: 73)

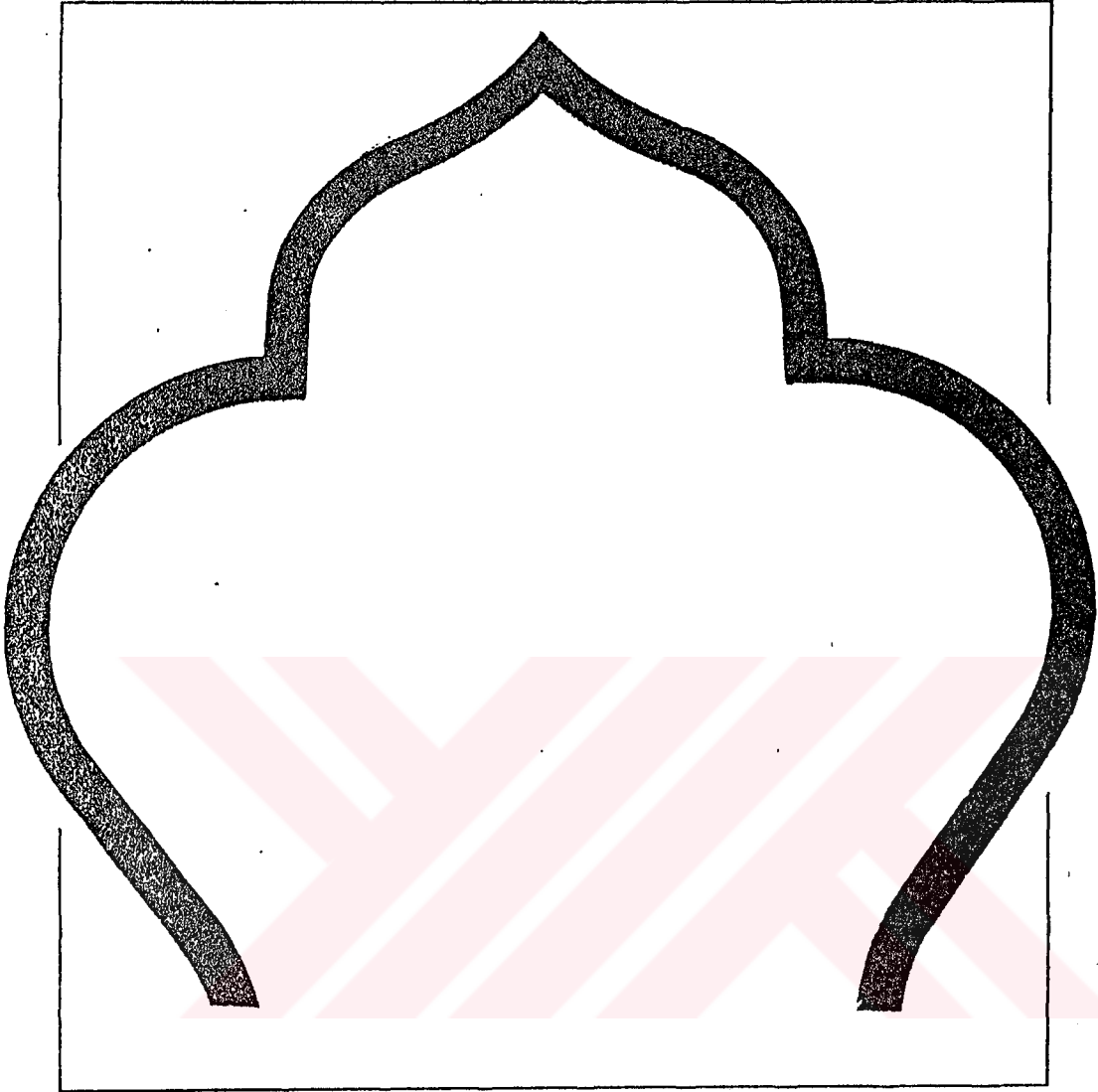
(Çizim: 74)

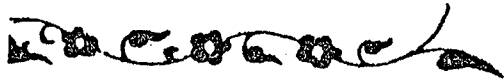
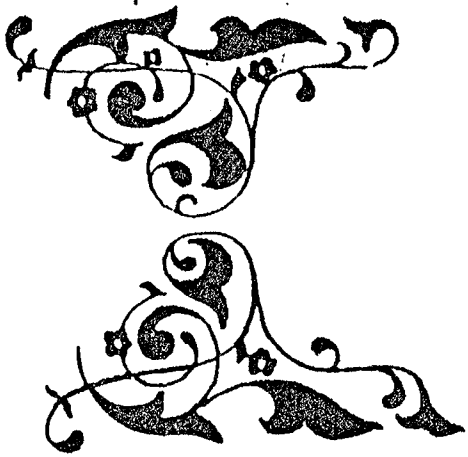
(Çizim: 75)

(Çizim: 76)

(Çizim: 77)

(Çizim: 78)
(Çizim: 79)
(Çizim: 80)
(Çizim: 81)

AKIYELI
ÇOCUGUN
HIKAYESI

АБЫЛЫ
УШАЕЫН
ХИКАЕСИ

NIZAMI

НИЗАМИ КЕНЧӨВИ

KULTUR BAKANLIĞI / 1365 Türk Dünyası Edebiyatı / 26

RESİM
1

ВІДА КОРУШУ

RESİM
2

(Vida Görüşü) -Baku-

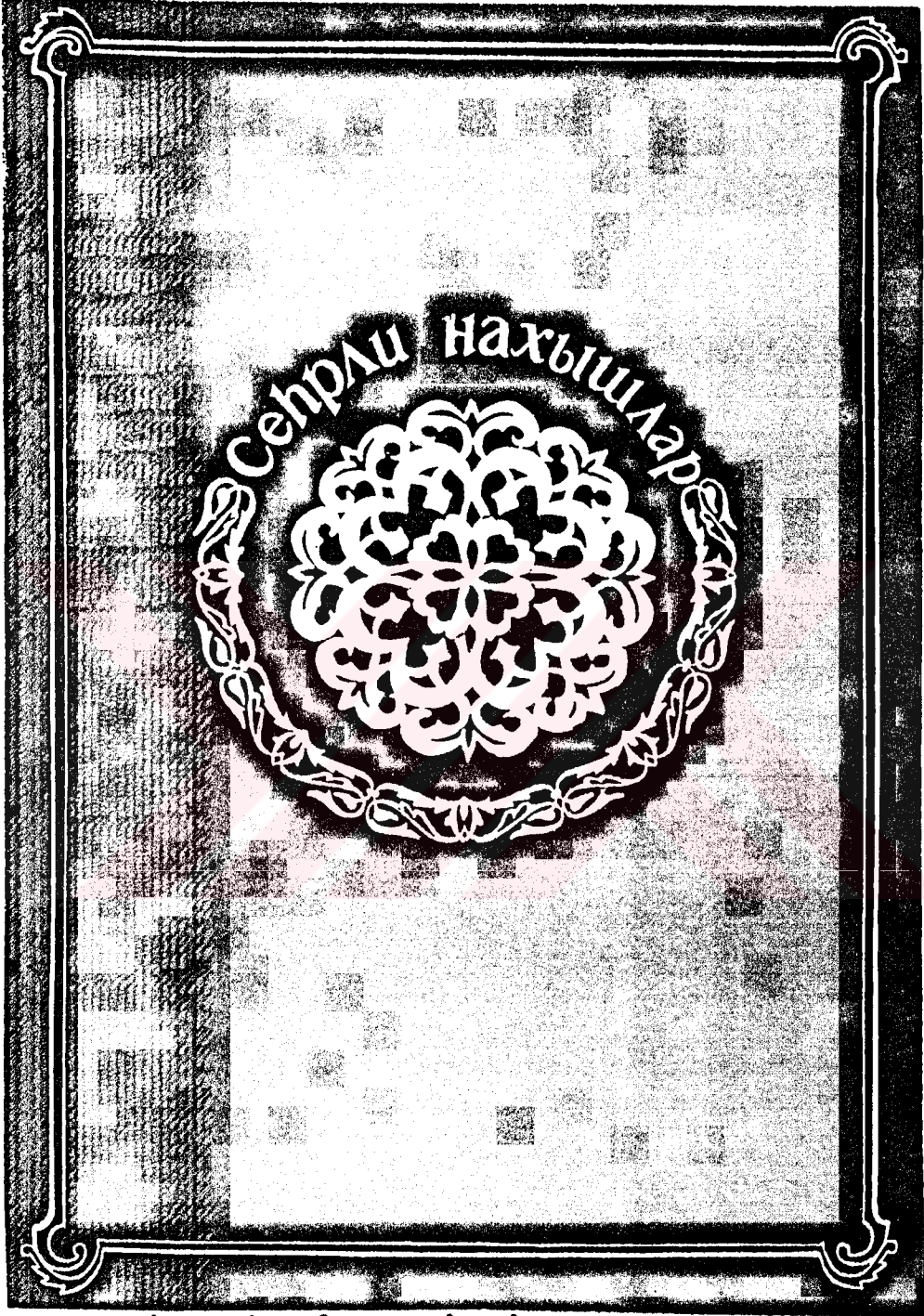
Муса Агиллов

**ГАНАДЛЫ
СӨЗЛӘР**

(Ganadlı Sözlər)

—Baku—

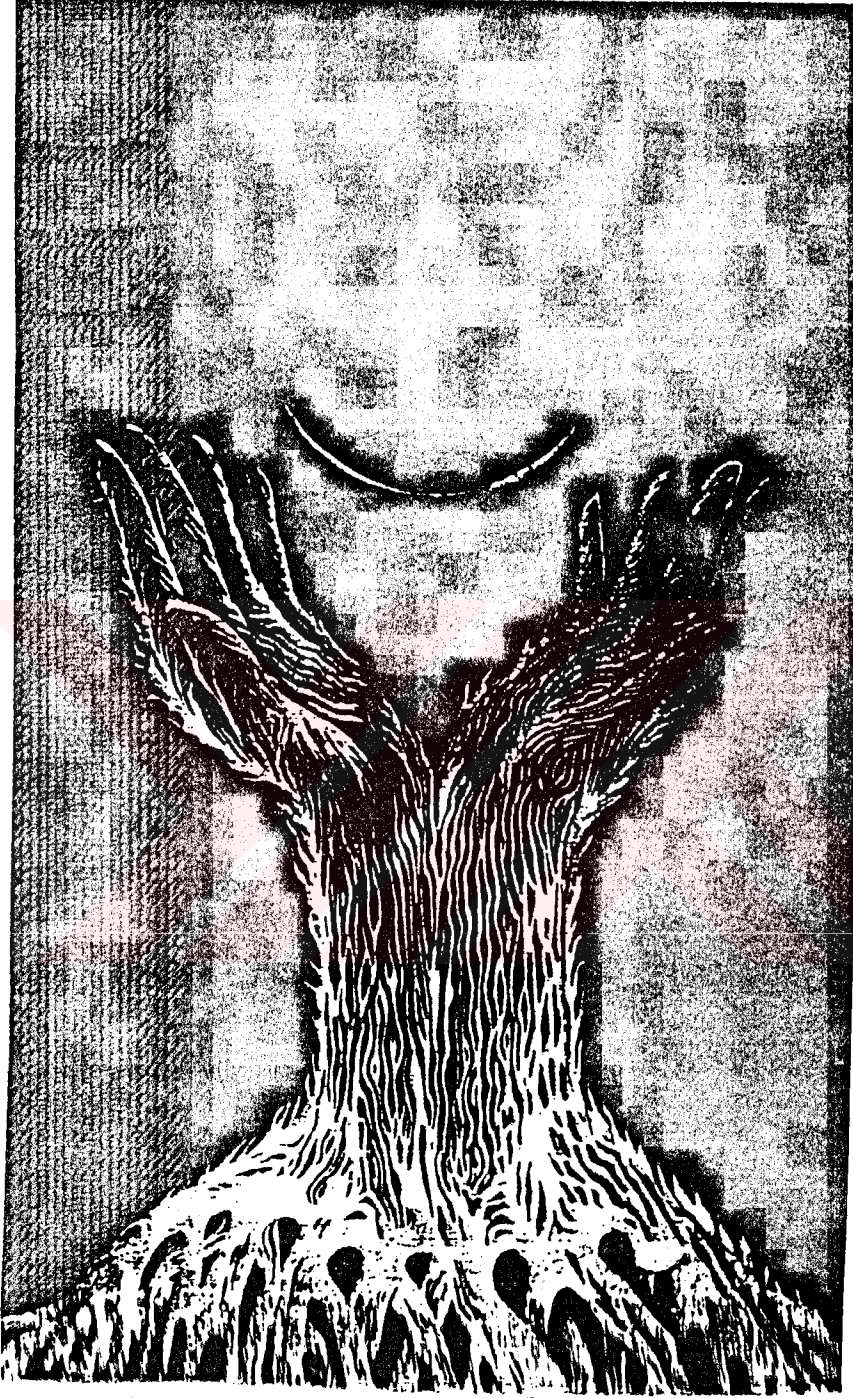
(Seirli Nahışlar)

(Azərbaycan El Nəğmələri)

RESİM

5

(ŞAMAN AĞACI)

RESİM

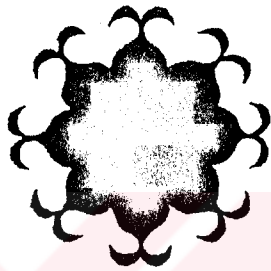
6

RESİM
7

ШӘКИ
 ШЕКІ
 SHEKI

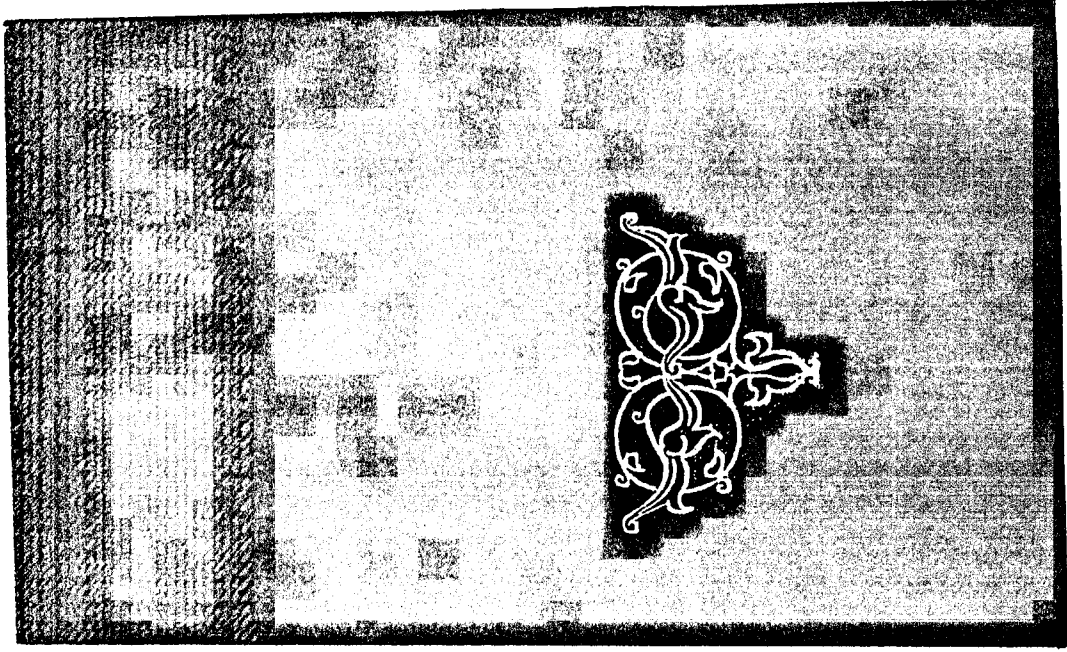
Муса Исламов

**түрк
дилләриндә
әвәзликләр**

(TÜRK GÜLLERİNDE FVEZLİKLER)

RESİM
8

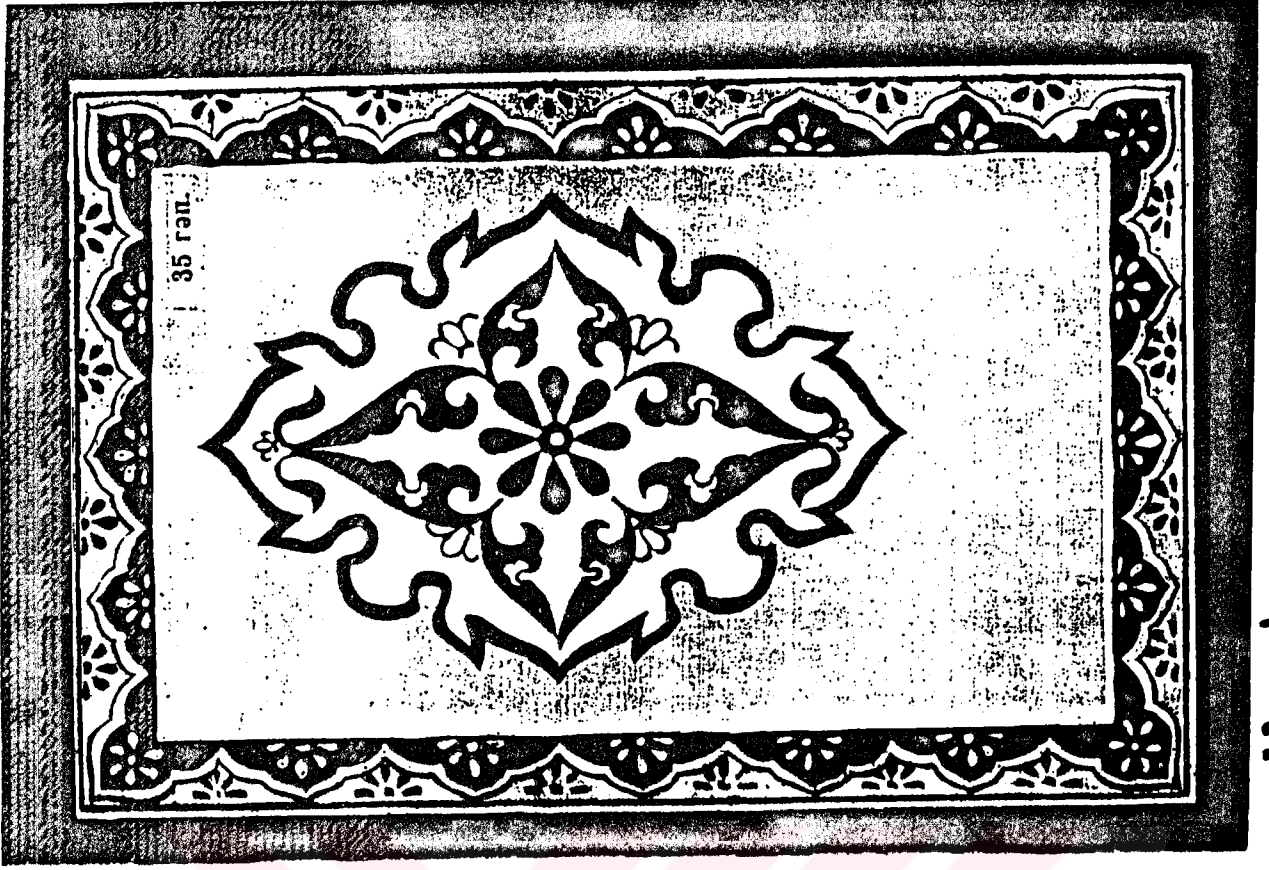
-arka-

(OGUZ-NAME)

RESİM

9

-arka-

(Atalar Sözü ve Darb-ı Mesaller)

RESİM
70

KITABI DEDE GORGUD

(KITABI DEDE GORGUD)

RESİM
11

Kutaw Dada-zopuz

(Kitabi Dada Gorgud)

-Baku-

RESIM
12

БИЛЯЛ МАМБЕТ
Кърымтатар
емеклери

(KIRIMTATAR EMEKLERİ)

RESİM

13

Х. РАСУЛЕВ, Ж. УСМОНОВ

ШОИР
ГУЛИСТОНИ

ŞOIR
GULISTONI

RESİM
14

(YUSUF VA AHMAD)

ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ

4

1986

(Ўзбек тили ва Adabiyeti)

RESIM
16

МЕРЕТГУЛЫ
КАРРЫЕВ

СЕЙДИ

(Seydi) - Ashkabat -

RESİM
17

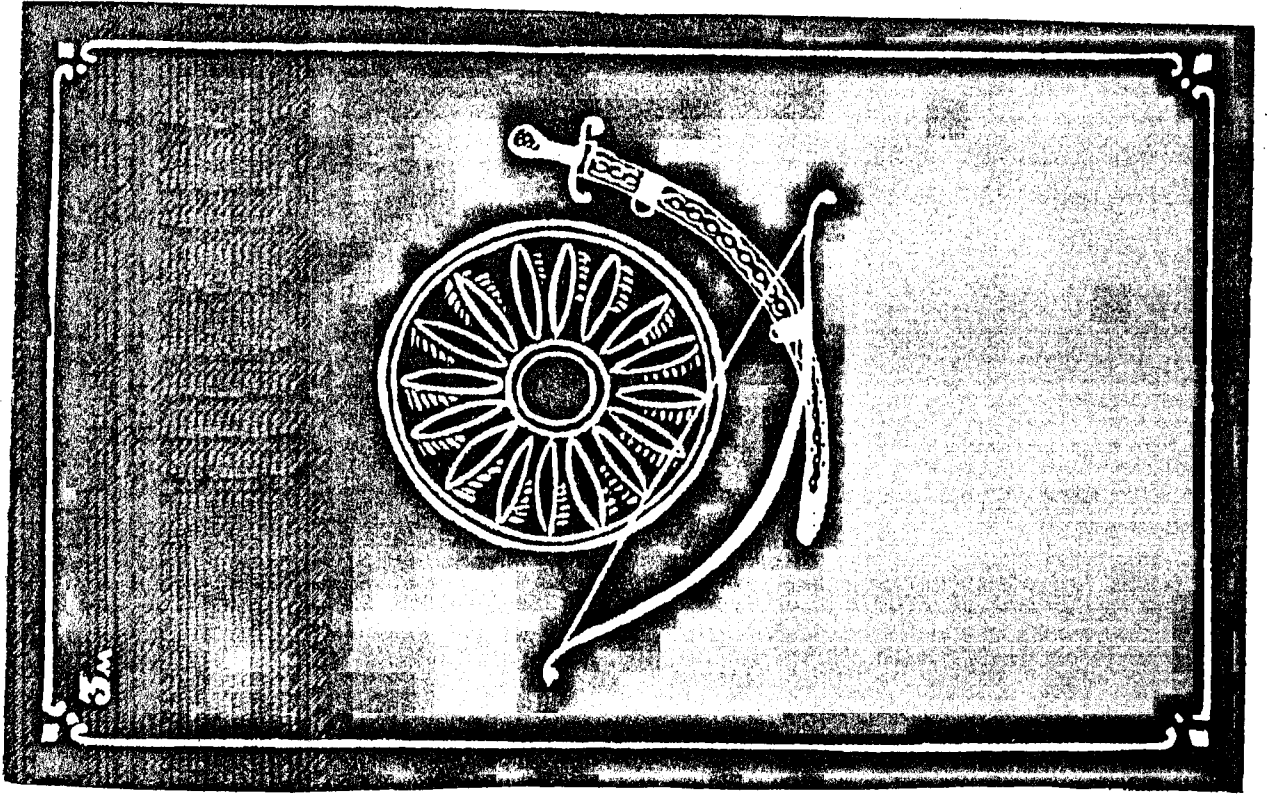
Д. НУРАЛЫЕВ

Түркмен
эдебиятының
достлары

(Türkmen edebiyatınıñ dostları)
Halk

RESİM

18

-arka-

(GÖROĞLI) -Aşkabat-

RESİM
19

Жыпарлардын

(CIRLARIMIZ)

-Kazan-

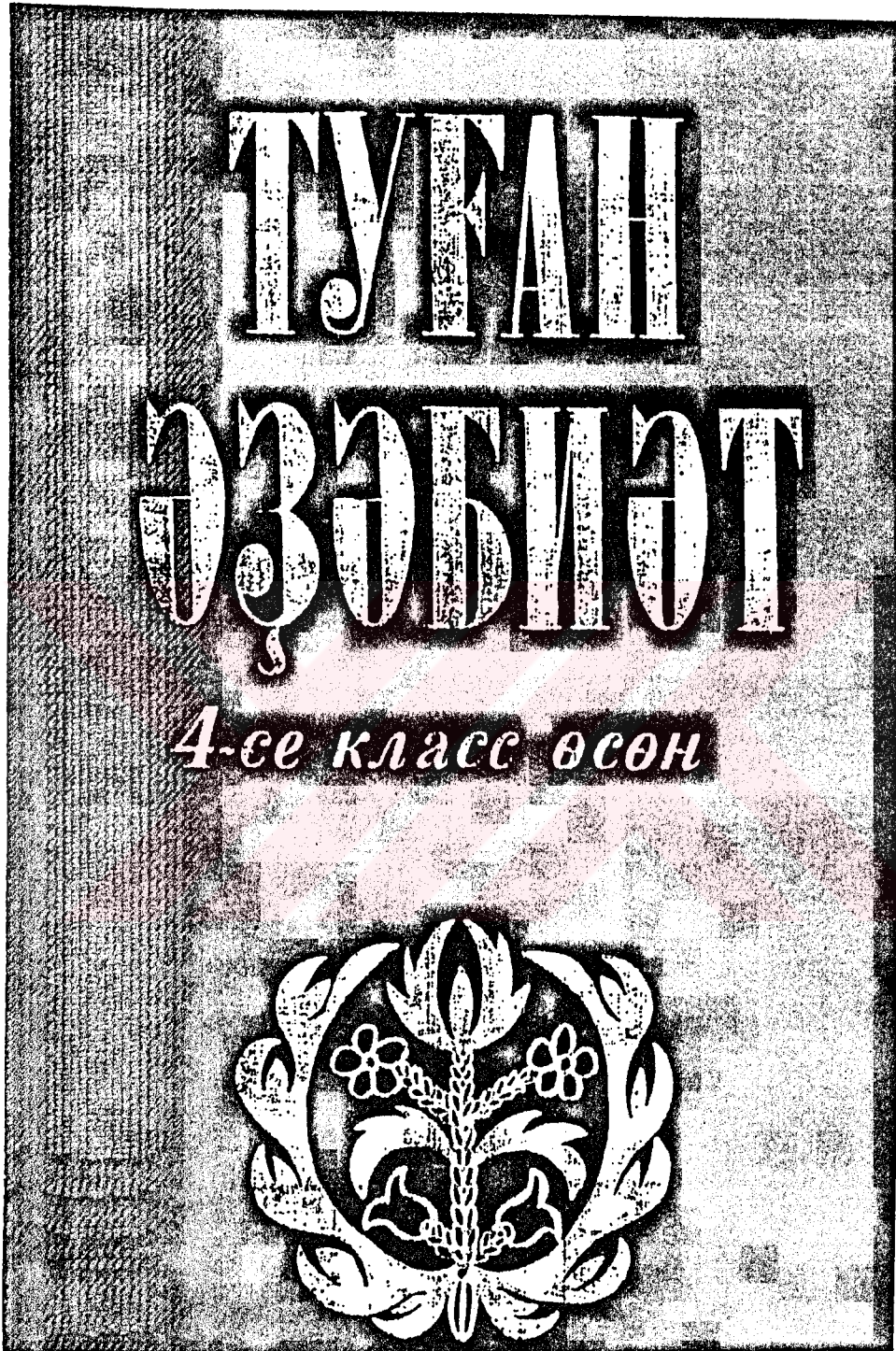
RESİM
20

(Kol Gali, Kiyssai Yosif)

RESİM

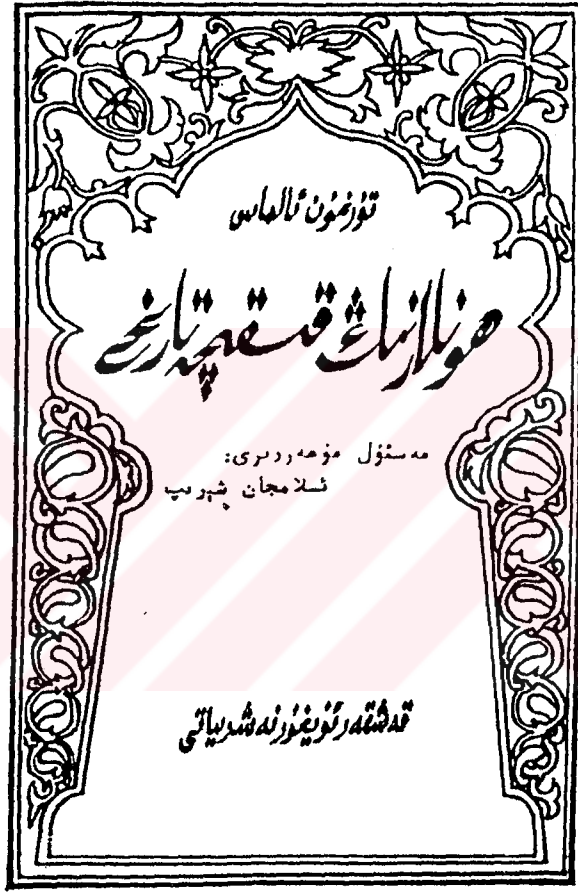
21

(Tufan Edöblət)

RESİM

22

(Hunların kısıgacı tarihi)
-Uygur-

МОНГОЛИЯ
ҚАЗАҚ
ӘДЕБИЕТІ 2

ЗАМАНА

— ЖЫРШЫЛАРЫ —

— Mongoliya Kazak Edebiyeti —

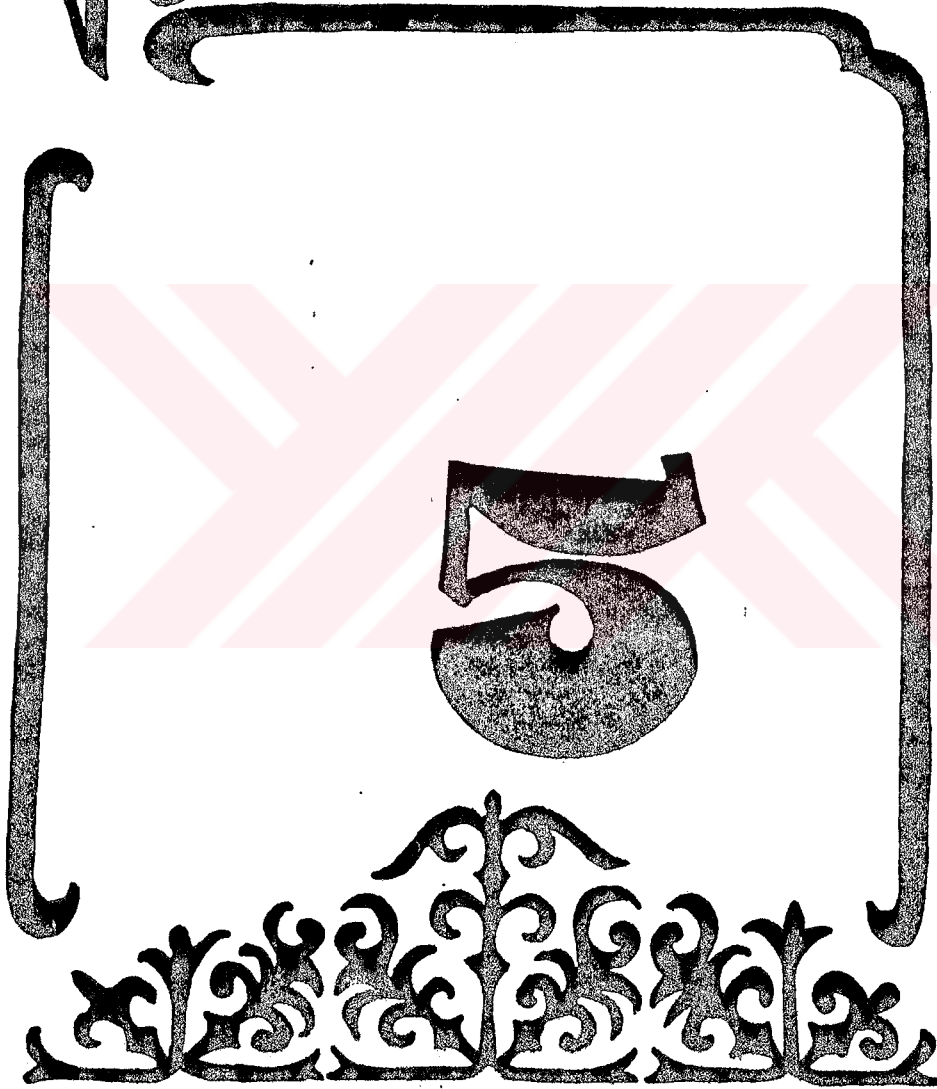
(ZAMANA JIRŞILARI)

— ülgii —

RESİM

24

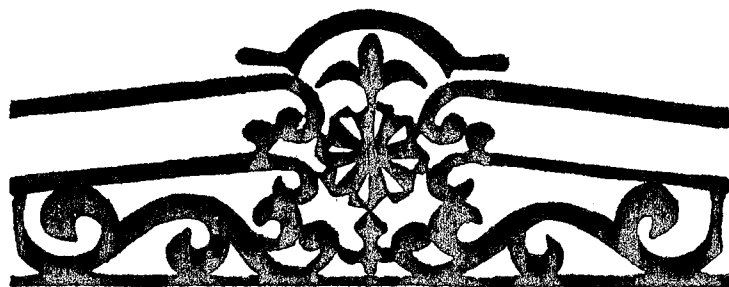
Қазоқ тілі

(KAZAK TILI)

RESİM

25

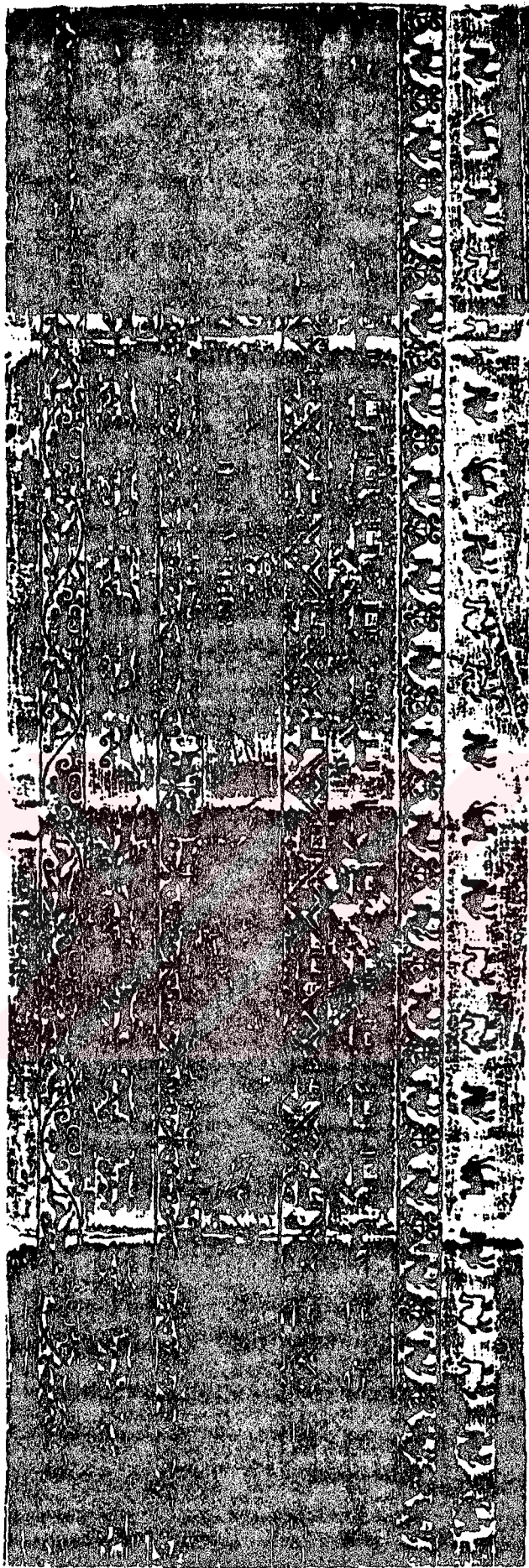
ЭТНОГРАФИЯ
НАРОДОВ
АЛТАЯ
И ЗАПАДНОЙ
СИБИРИ

(Etnografiya Narodov Altaya
izapadnoy Sibiri)

RESİM

26

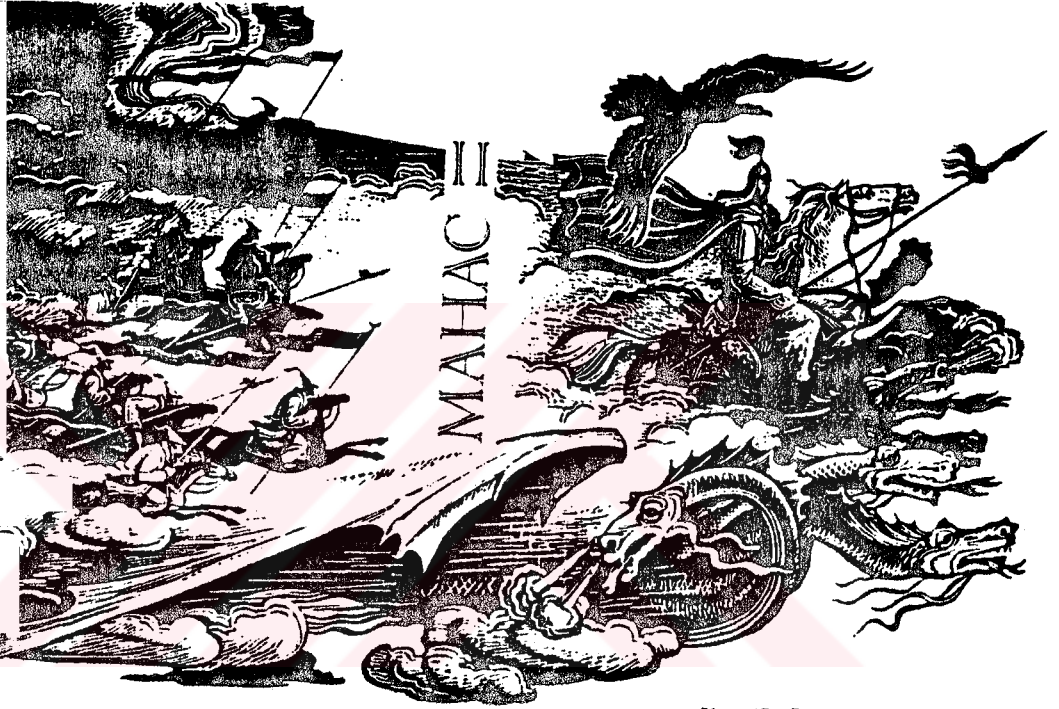

(Kirgizskiy uzor)

RESIM

27

-FRUNZO-

MAHAC

Arka

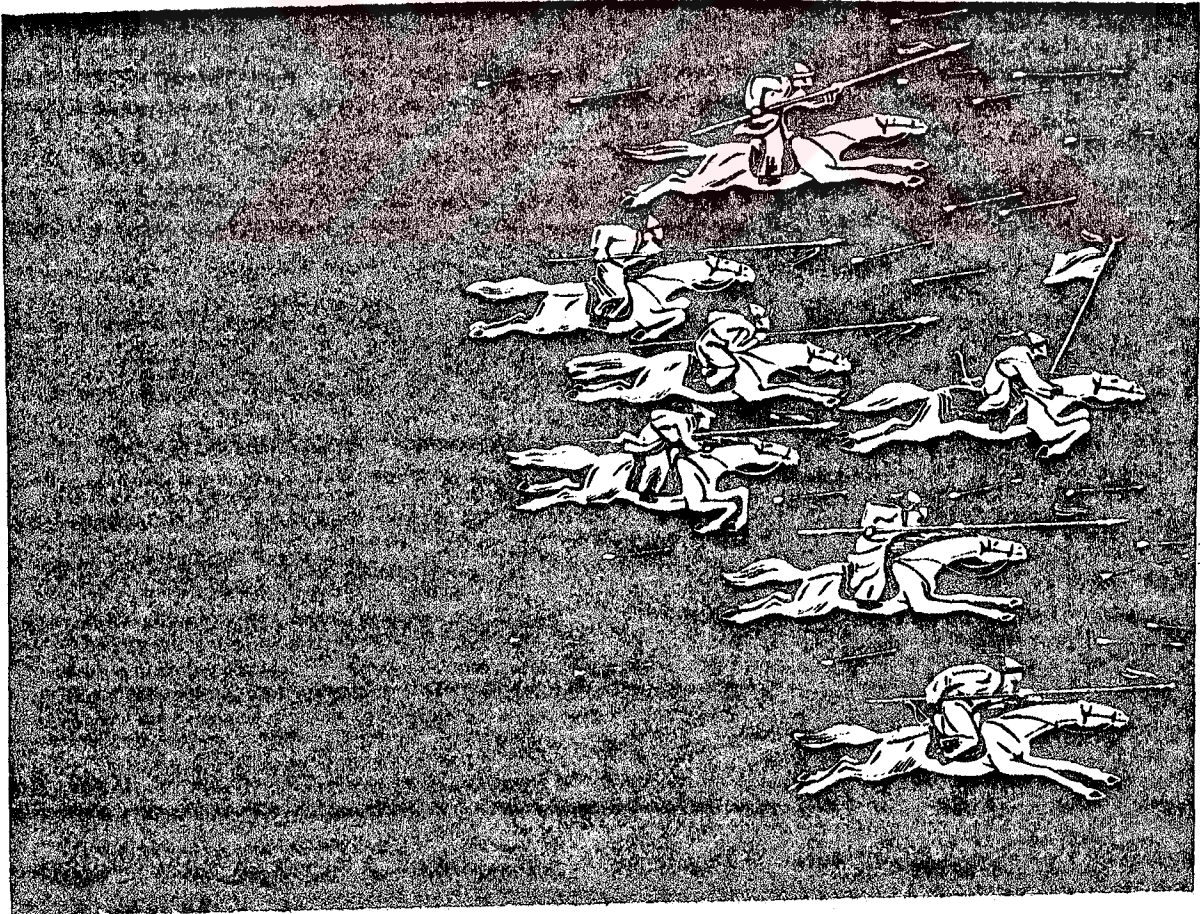
Ön

RESİM

28

29.
a.

29.
b.

RESİM
(29)

MAHLAC

Arka

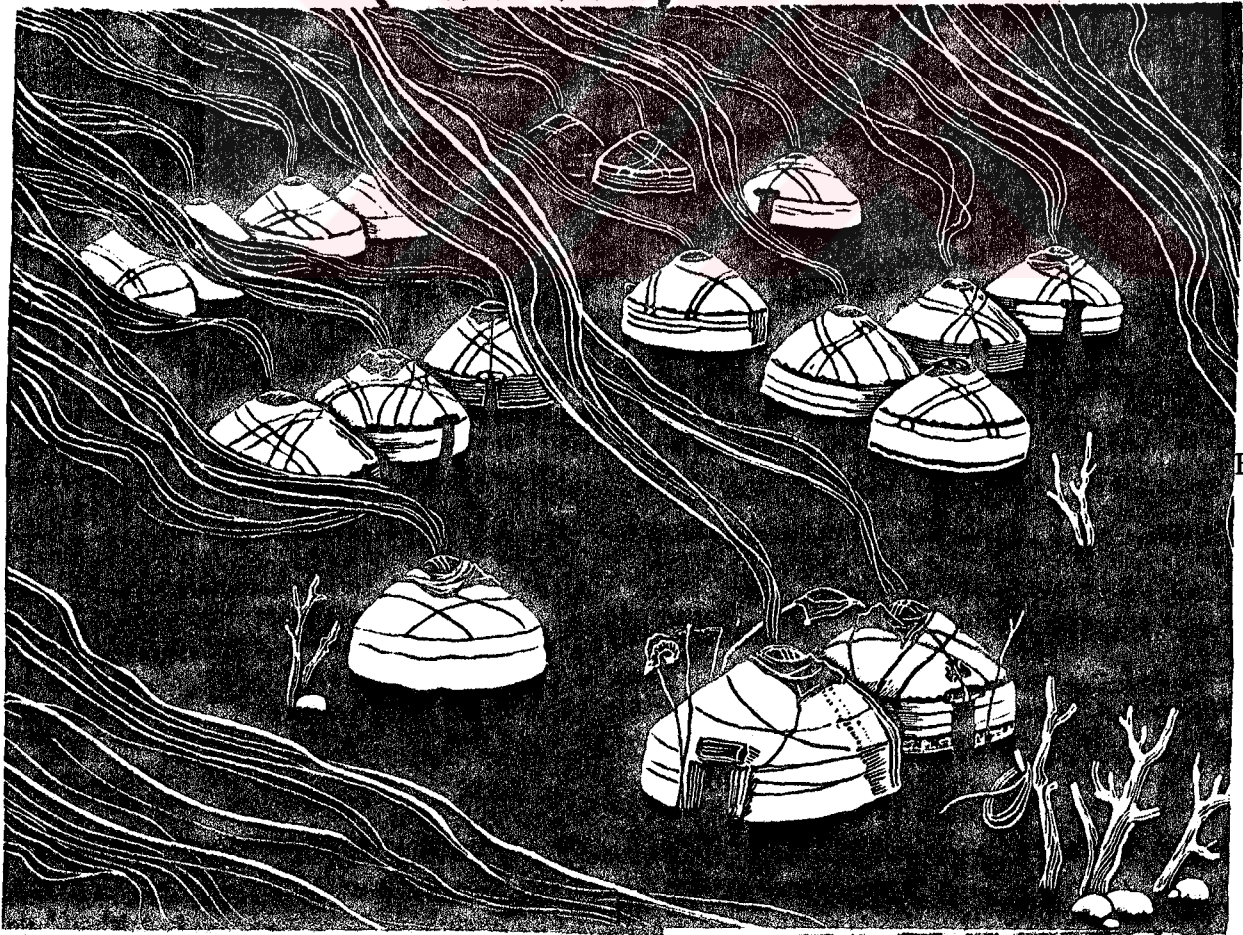
ön

RESİM
30

31.
d.

(MANAS)

31.
b.

RESİM
(31)

МІНА КОСА
УМУТЛАР

Стихлар

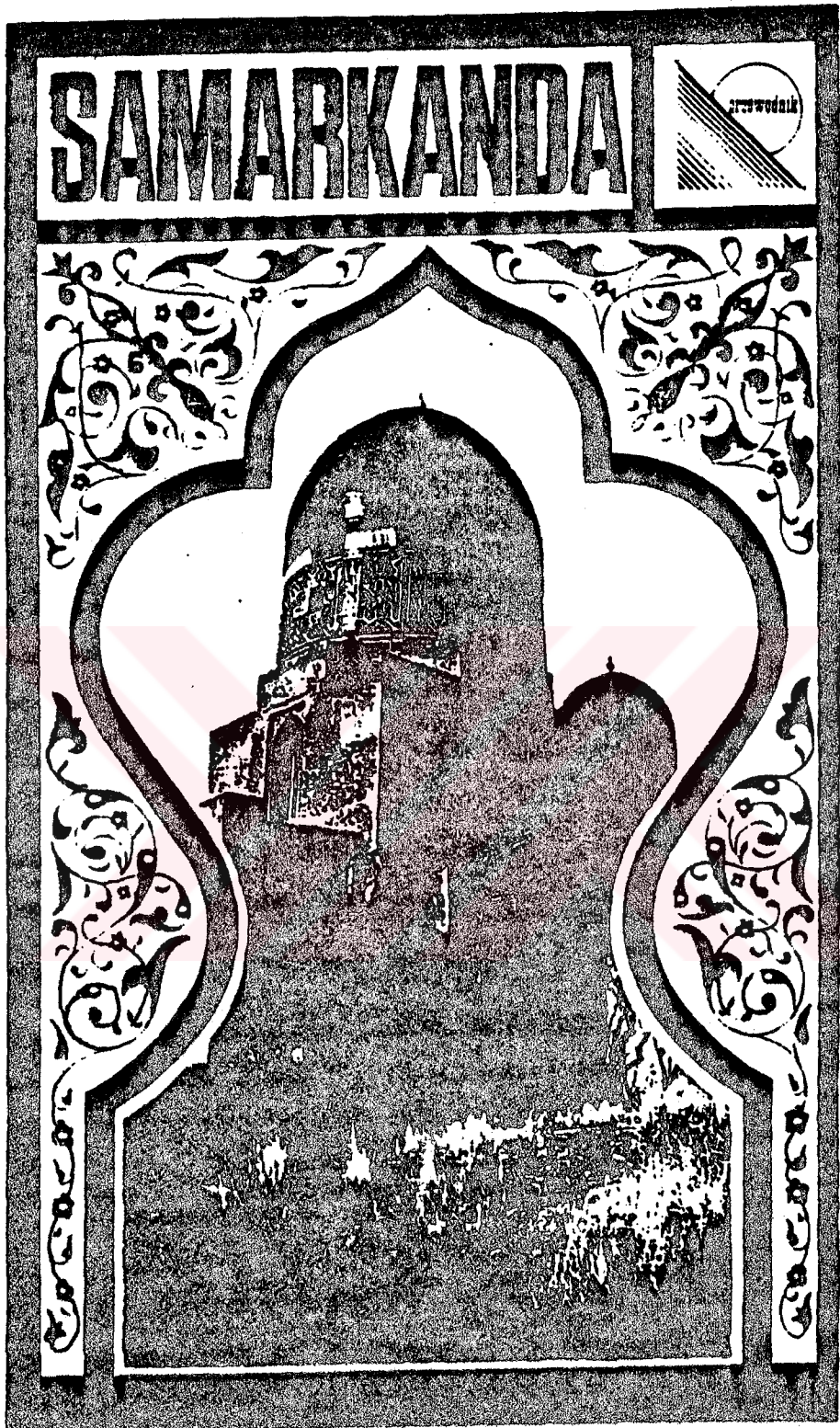
(Umutlar)

(PROZA)

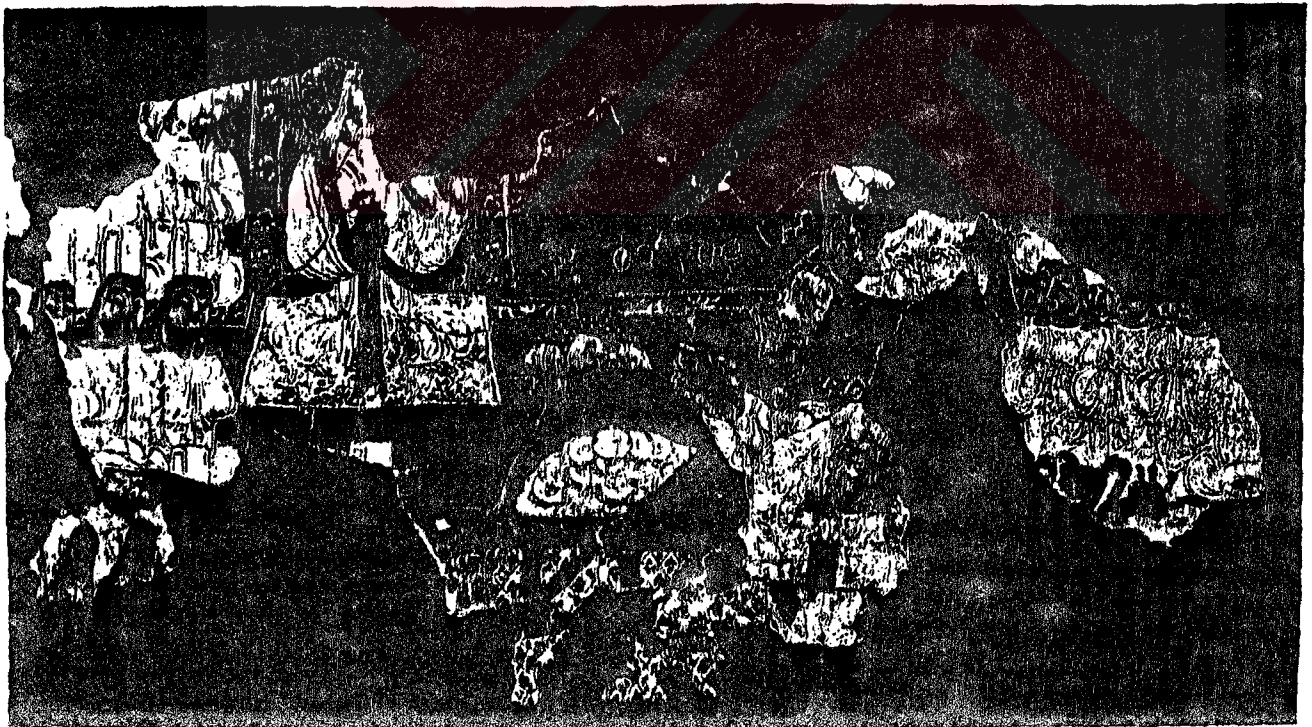
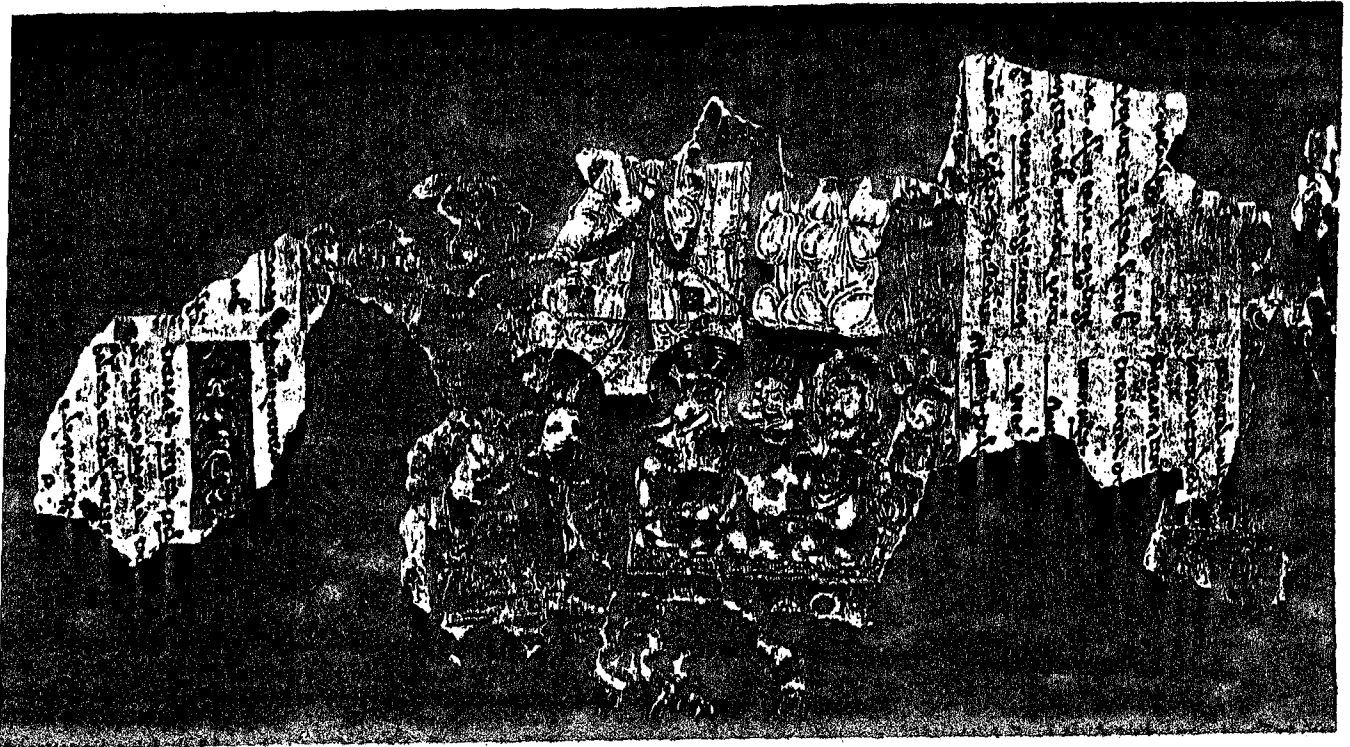
RESİM

33

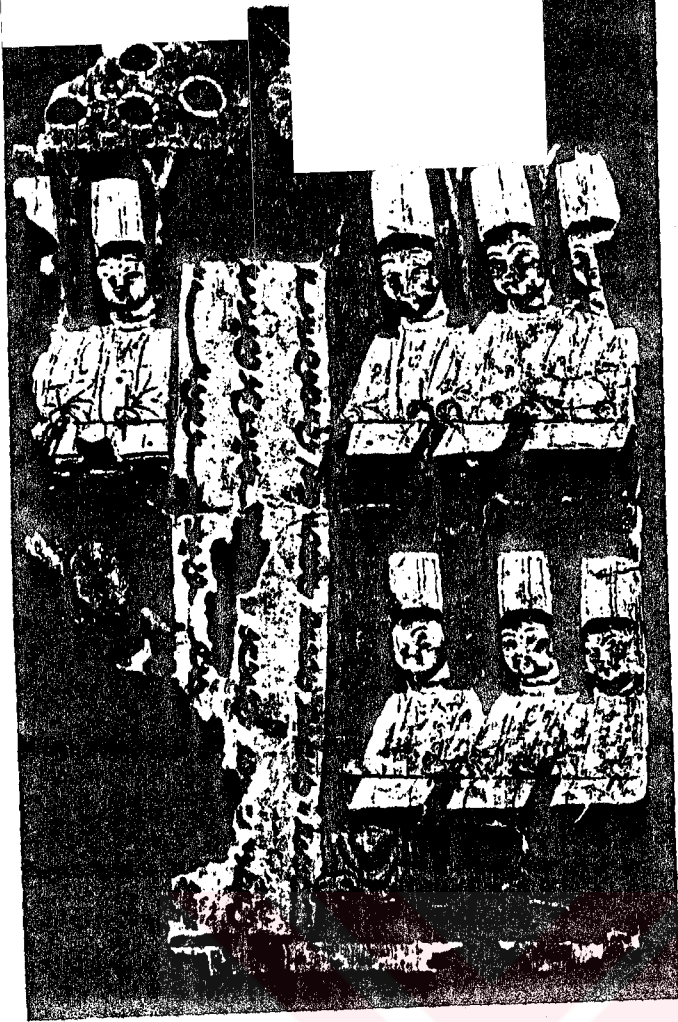

RESIM

34

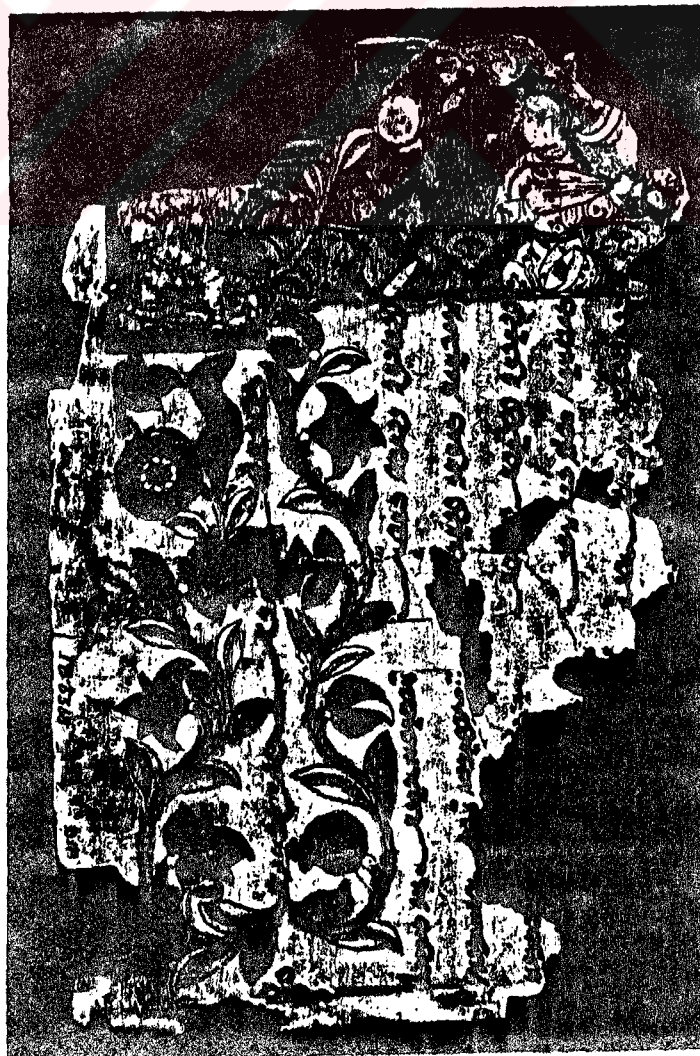

RESİM
35

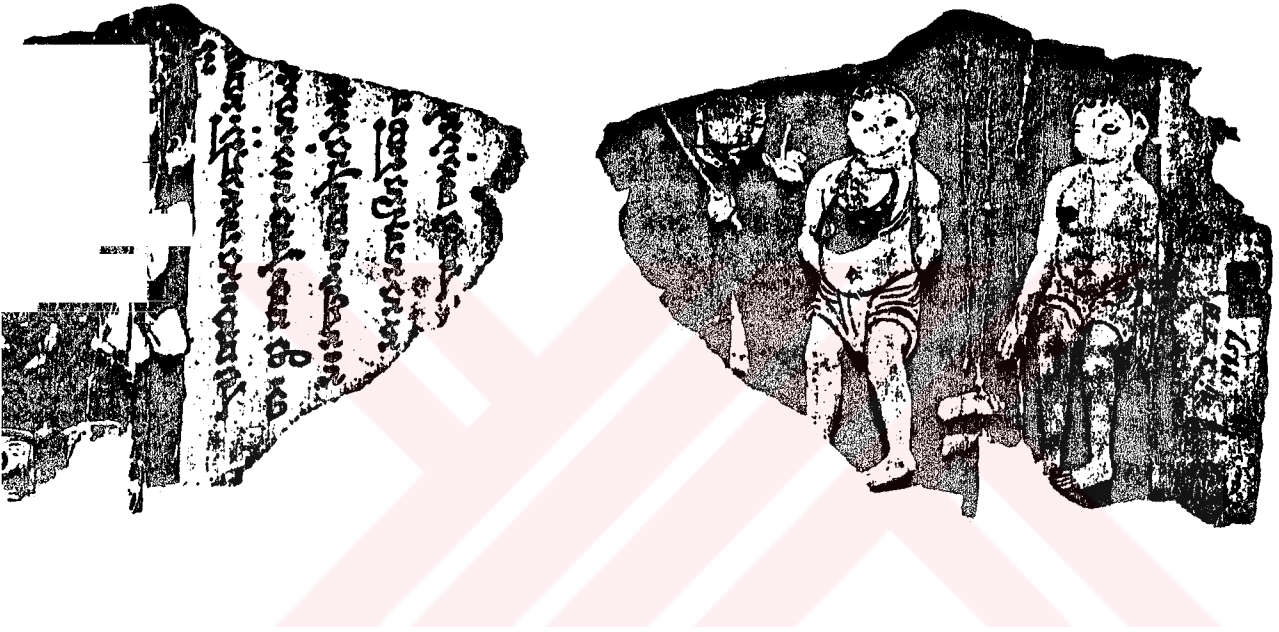
RESİM

36

RESİM

37

RESİM

38

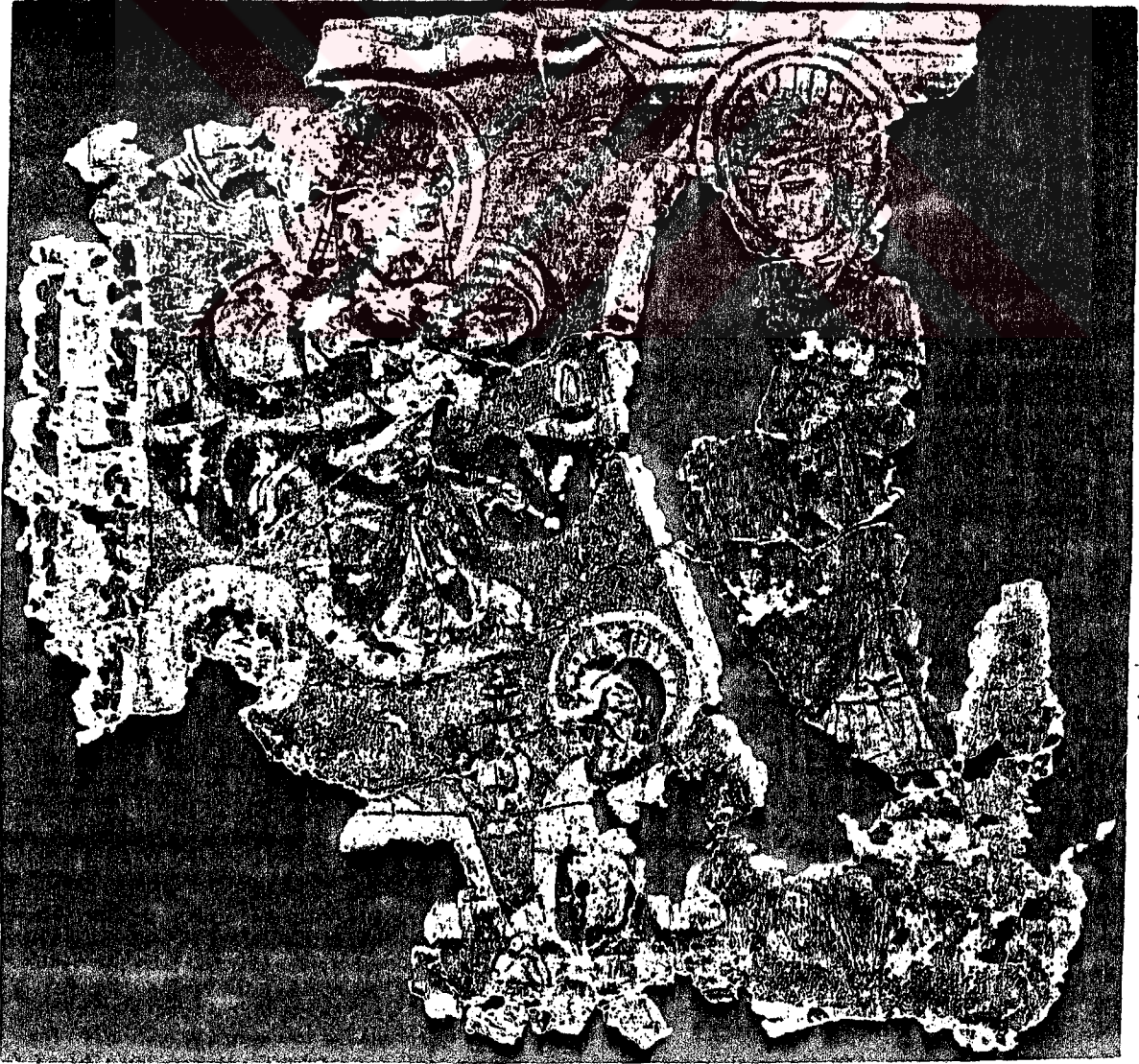

129

RESİM

40

RESİM

41